

Seitsmeklassiliste koolide
ja
keskkoolide programmid

1950/51. õppeaastaks

AJALUGU

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS · TALLINN

SUNDEKSEMPLAR

Algkoolide, seitsmeklassiliste
koolide ja keskkoolide
programmid

1950/51. õppeaastaks

AJALUGU

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1950

9

9(071.2/3)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

NSV LIIDU AJALUGU.

I—IV KLASS.

NSV Liidu ajaloo õpetamine algkoolis peab varustama õpilasi põhiteadmistega meie maa minevikust, kasvatama neis nõukogude patriotismi ja nõukogude rahvusuhkuse tunnet, püüdu olla kasulik oma sotsialistlikule kodumaale.

Esimesed kujutlused ja teadmised ajaloost omandavad õpilased I—III klassis selgitava lugemise tundides. Luge-misraamatute ajaloolise sisuga kirjutustest ja õpetaja jutustustest peavad õpilased saama teada, et elu pole olnud alati niisugune, nagu ta on meie päevil, et kõik, mida me omame, on saavutatud sajanditepikkuse töö ja terava klassivõitluse teel rõhutute ja rõhujate vahel.

IV klassi programm annab õpilastele jõukohaselt süste-matiseeritud teadmisi meie kodumaa ajaloo alalt.

Ajalooliste sündmuste õppimisel kujunevad õpilastel mõisted ühiskondliku korra arenemisest ja klassisuhetest (smerdid ja bojaarid, talupojad ja mõisnikud, töölised ja kapitalistid), klassivõitlusest (talurahva ülestõusud, töölis-liikumine, kolm revolutsiooni), riigi arenemisest (Kiievi riik, Moskva riik, Vene impeerium, NSV Liit), meie maa rahvaste võitlustest välisvallutajate vastu (tatarlaste-mongolite, poola panide, fašistliku Saksamaa jt. vastu), kultuurist (kirjakeele tekkimine, trükikunsti algus, haridus Peeter I ajal, M. V. Lomonossov, XIX sajandi kultuur, NSV Liidu rahvaste kultuur).

NSV Liidu ajalugu pole üksnes vene rahva ajalugu; siin antakse lastele põhifaktid ka NSV Liidu teiste rahvaste ajaloost, jutustatakse meie maa rahvaste ajalooliselt kujunenud ühtsusest. Siia kuuluvad teemad: Venemaa kasv paljurahvuselise riigina, üksikute rahvaste (näi-teks ukrainlaste, Taga-Kaukaasia rahvaste) võitlus oma iseseisvuse eest, Venemaa rahvaste ühine võitlus oma rõhu-jate ja vaenlaste vastu, NSV Liidu rahvaste ühtsus revo-

lutsiooniaastail, Kodusõja ajal, sotsialistlikus ülesehitustöös ja Suures Isamaasõjas.

Meie maa ajaloo õpetamisel tehakse kindlaks tema side maailma-ajalooga (algkursuses tutvuvad õpilased lühidalt nende maailma-ajaloo sündmustega, millel on vahetu suhe meie kodumaa ajaloo) ja näidatakse lastele konkreetseil faktidel meie maa osa maailma-ajaloos.

Kooli tähtsaimaks ülesandeks on nõukogude patriotismi ja nõukogude rahvusuhkuse kasvatamine.

Õppe-kasvatustöös peab õpetaja juhinduma nõukogude patriotismi definitsioonist, mille andis seltsimees Stalin: „Nõukogude patriotismi jõud seisab selles, et tema aluseks ei ole rassilised või rahvuslikud eelarvamused, vaid rahva sügav ustavus ja truudus oma Nõukogude Kodumaale ja kõigist meie maa rahvustest töötajate vennalik koostöö. Nõukogude patriotismis ühinevad harmooniliselt rahvaste rahvuslikud traditsioonid ja kogu Nõukogude Liidu tööraha ühised elulised huvid. Nõukogude patriotism ei kilusta, vaid vastupidi — liidab kõik meie maa rahvad ja rahvused ühtseks vennalikuks pereks.“¹

Seega on nõukogude patriotism kõrgemat liiki patriotism, erinedes põhimõtteliselt mistahes muust, mittenõukogude patriotismist, kuna tema aluseks on sotsialistliku korra üleolek kapitalistlikust korrast. Sotsialismini jõudnud kodumaa mineviku tundmine (muidugi ulatuses, mis on jõukohane kümneaastaste laste arusaamisele) kasvatab õpilastes teadlikku armastust oma kodumaa vastu.

Nõukogude patriotism ei eita teiste rahvaste teeneid, ei vähenda nende tähtsust inimühiskonna arenemisloos. Nõukogude rahva väljapaistva tähtsuse tunnustamine kaasaja ühiskondlikus arengus ei rajane meie inimeste juures vaenulikule teooriale ühe rassi üleolekust teise suhtes, vaid meie rahva tõelistele teenetele kogu inimkonna ees. Õpetaja ülesandeks on viia see õpilaste teadvusse.

Õpilased peavad mõistma, et näiteks tatari-mongoli ikke ajal vene rahvas, võtnud endale tatarlaste peamise löögi ja sidunud Ida-Euroopas nende jõud, päästis Lääne-Euroopa tatarlaste sissetungist; et Napoleoni lüüasa-

¹ J. V. Stalin, „Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast“, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn, 1946, lk. 129.

mine Venemaal 1812. a. vabastas Lääne-Euroopa rahvad prantsuse vallutajatest; et Esimeses Maailmasõjas vene armeed, tõmmates saksa armee jõud idarindele, päästsid korduvalt Prantsusmaa ja Itaalia purustamisest.

Kursuse üheks põhiteemaks on Suur Isamaasõda. Selle teema tundmaõppimine on mõjuv vahend selleks, et kasvatada õpilastes uhkustunnet oma maa üle. Nõukogude rahvas "... on päästnud Euroopa tsivilisatsiooni fašistlike rüüstajate käest. Selles on nõukogude rahva määratu suur teene inimkonna ajaloos ..." (Stalin).

Kasvatades armastust oma kodumaa vastu ja uhkustunnet oma rahva üle, peab õpetaja viima õpilased meie kodumaa ajaloo nõukogude perioodi põhimõttelise erinevuse mõistmisele revolutsioonielsest ajaloost. Nõukogude patriotismi kasvatamine peab olema lahutamatu seotud viha kasvatamisega lastes orjaliku mineviku, ekspluateerivate klasside, tsarismi ja kodanluse vastu.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata meie kodumaa ajaloo nõukogude perioodi ja kommunistliku partei ning tema suurte juhtide V. I. Lenini ja J. V. Stalini juhtiva osa tundmaõppimisele.

Kui õpilased omandavad kujutluse palju sajandeid kestnud rõhutute võitluse faktidest oma vabastamise eest, kui nad mõistavad, et õige võitlustee mitteteadmine tõi kaasa ülestõusnute lüüasaamise, siis saab neile selgeks, et ainult tööliklass liidus talurahvaga suutis bolševike partei juhtimisel võita tsaari, mõisnikuid ja kapitalistid.

Täiesti konkreetsete faktide najal on vaja lastele näidata, kuidas bolševikud juhtisid töölisliikumist enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni, kuidas nad koondasid enda ümber "... kõik ausa ja demokraatliku Venemaal, kes ihkas kodumaa vabastamist orjusest ..." (Stalin).

Õpilased mõistavad seda vaid sel juhul, kui nad saavad teada fakte, kuidas bolševikud võitlesid Krasnaja Presnja barrikaadidel, kuidas nad reaktiooniaastail oma eluga riskides jätkasid salaja tööliste organiseerimist, kuidas nad julgelt astusid välja rööviseloomuga Esimese Maailmasõja vastu. Lastele on vaja selgitada, et ainult bolševike partei juhtiva osa tõttu sai võimalikuks töörahva võit tsarismi üle 1917. a. veebruaris.

Eriti tänuväärne materjali partei organiseeriva ja juhtiva

osa mõistmiseks annab õpilastele teema „Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon“. Selle teema tundmaõppimisel kuu- lugu keskne koht niisuguseile episoodidele, nagu Lenini saabumine Soomest Petrogradi, relvastatud ülestõusu ette- valmistamine bolševike poolt eesotsas Lenini ja Staliniga, Lenin ja Stalin Smolnõis, Talvepalee ründamine. Õpilastele on vaja selgitada Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolut- siooni tähtsust, mis avas uue ajastu inimkonna ajaloos ja pani aluse sotsialismi ülesehitamisele meie maal.

Jutustades meie kodumaa ajaloo nõukogude perioodi sündmustest, on vajalik õpilastele näidata, kuidas V. I. Lenin ja J. V. Stalin juhtisid interventide ja valge- kaartlaste purustamist Kodusõja aastail ja kuidas partei liikmed olid esimesteks lahinguis vaenlaste vastu ja võit- luses laosega tagalas.

Õpilased peavad teadma, et meie maa rahvamajanduse taastamine ja tema grandioosne tõus stalinlike viisaasta- kute ajal on teostatud bolševike partei juhtimisel. Lapsed peavad mõistma, et bolševike parteil ja Nõukogude valit- susel, nagu ütles seltsimees Stalin, pole muid huvisid ja muud hoolt, kui rahva huvid ja hool rahva eest.

Bolševike partei organiseeriva osa näitamine õpilastele on lahutamatu nende tutvustamisest partei loojate V. I. Lenini ja J. V. Stalini elu ja tegevusega.

V. I. Lenini elulugu ei anta üksiku teemana, kuid ajaloo vastavate osade käsitlemisel tuleb eriti esile tõsta mater-jali, mis käib tema elu ja tegevuse kohta. V. I. Lenini lapse- ja noorusaastaist jutustades ei saa piirduda Šestakovi õpiku materjaliga, vaid tuleb juurde võtta täiendavat materjali, kasutades ka ilukirjandust. Lastele on tarvis jutustada V. I. Lenini revolutsioonilise tegevuse algusest, tema viibimisest vanglas ja asumisel. Teema „Esimene kodanlik revolutsioon Venemaal“ käsitlemisel jutustatagu, kuidas Lenin saabus Peterburisse, kuidas ta esimest korda kohtus J. V. Staliniga, kuidas ta töötas 1905.—1907. a. ja kuidas ta tsaarivalitsuse jälitamise tõttu oli sunnitud emigreeruma. Õpilasi tuleb samuti tutvustada V. I. Lenini raskete elutingimustega emigratsioonis, tema kangelas-liku võitlusega partei kindlustamise eest. Teema „Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon“ puhul tuleb lastele sel- gitada Lenini tegevust konkreetse materjali varal

(V. I. Lenini saabumine emigratsioonist, tema kõne, mille ta pidas soomusautolt 3. (16.) aprillil 1917. a., Lenin Razlivi, Lenin Smolnõis), kuid nii, et need konkreetsed faktid aitaksid õpilastel mõista (muidugi nende vanusele jõukohases ulatuses) Lenini tegevust. Jutustades Lenini viimaseist eluaastaist ja tema surmast, on vajalik üldistada kõik õpilastel olevad teadmised Lenini tegevusest ja sel alusel suunata õpilasi Lenini geeniusse tähtsuse mõistmisele.

J. V. Stalini lapse- ja noorusaastad, tema tegevus Taga-Kaukaasia töölisingides, esinevad programmis eri küsimusena ja peavad moodustama iseseisva tunni teema. J. V. Stalini hilisema tegevusega tuleb õpilasi tutvustada kursuse järgmiste teemade käsitlemisel. Kõneldes detsembri relvastatud ülestõusu ettevalmistamisest, on tarvis jutustada V. I. Lenini ja J. V. Stalini esimesest kohtumisest; kõneldes bolševike jälitamisest tsaarivalitsuse poolt, tuleb jutustada J. V. Stalini tegevusest reaktiooniaastail, tema asumisele saatmisest ja asumiselt põgenemisest, katkematust põrandaalusest tööst. Teemad „Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon“ ja „Kodusõda“ käsitlemisel näidatagu õpilastele, kuidas J. V. Stalin juhtis 25. oktoobri ülestõusu ettevalmistamist ja käiku ja kuidas tema juhtimisel Punaarmee löi valgekaartlasi Kodusõja mitmeil rindeil. Lastele on vajalik jutustada V. I. Lenini ja J. V. Stalini suurepärasest sõprusest ja näidata, kuidas pärast Vladimir Iljitši surma seltsimees Stalin, jätkates Lenini üritust, viis meie maal võidule sotsialismi. Teema „Suur Isamaasõda“ käsitlemisel peab õpetaja näitama lastele eredalt J. V. Stalini, suure väepealiku ja rahvaste juhi osa. Õpilastele on vajalik jutustada seltsimees Stalini esinemisest 3. juulil 1941. a., sellest, kuidas stalinliku plaani järgi purustati saksa fašistid Moskva ja Stalingradi all, kuidas seltsimees Stalini käsul Punaarmee puhastas Nõukogudemaa okupantidest, päästis Euroopa rahvad fašistlikust hirmuvalitsusest, surmas fašistliku kiskja tema omas koos ja heiskas Berliinis võidulipu.

Suur on teema „NSV Liit — sotsialismimaa“ kasvatuslik tähtsus. Just selle teema käsitlemisel peavad õpilased aru saama sotsialistliku korra iseärasustest (kord ilma kurnajata, kord, kus on teostatud põhimõtte „igapähele tema või-

mete järgi, igapäevasele tema töö järgi"), mõistma, et pere-meesteks sotsialismimaal on töötajad ise. Samuti tuleb lastele jutustada töörahva olukorrast kapitalistlikes maa-des: tööpuudusest, tööpalga alandamisest, kapitalistide lak-kamatust pealetungist tööliklassile.

IV klassi õpilastele on täiesti jõukohane mõista, missuguseid õigusi kasutavad NSV Liidu töötajad. Konkreetseil näitel õpilaste endi ja nende vanemate elust on neile tarvis jutustada, milles seisavad stalinliku konstitutsiooniga antud suured õigused ja õpilastele saab selgeks nõukogude korra üleolek kodanlikust korrast, neis areneb loomulik uhkustunne meie stalinliku konstitutsiooni üle, meie nõukogude korra üle, "... mis on sada korda kõrgem ja parem mistahes kodanlikust korrast..." (Ždanov).

Lõppeema "NSV Liit pärast sõda" näitab lastele meie kodumaa edasise arenemise grandioosset pilti.

Ule kuhjamata arvilise materjaliga, tuleb sõjajärgse stalinliku viisaastaku plaani täitmise andmete alusel, võttes siia juurde ka kohalikku materjali, lastele näidata, kuidas taastatakse ja arendatakse meie maa majandust, kuidas kindlalt tõuseb töötajate materiaalne ja kultuuriline elatustase, kuidas meie maa teostab sotsialismi ülesehitamise lõpuleviimist ja järk-järgulist üleminekut sotsialismilt kommunismile.

Kursuse käsitus olgu konkreetne ja kujukas, elav ja huvitav. Materjali tuleb püüda pakkuda eredate ja tüüpiliste piltidena. Nii näiteks slaavlaste elu tundmaõppimisel Dnepri ääres tuleb esitada jutustus "Slaavi asulas", Kiievi riigiga tutvumisel — jutustus "Kiievis Jaroslav Targa ajal", Moskva riigi õppimisel — "Moskvas Ivan III ajal", pärisorjuse teemade käsitlemisel — "Pärisorjusaegses külas" ja "Aadlimõisas", tsaari-Venemaa iseloomustamisel XIX sajandi teisel poolel — "Külas pärast pärisorjuse kaotamist" ja "Kapitalistlikus vabrikus", NSV Liidu kui sotsialismimaa käsitlemisel — "Sotsialistlikus vabrikus", "Kolhoosikülas" jne.

Ajaloolist materjali tuleb valida ja käsitleda nii, et see mõjuks õpilastesse emotsionaalselt.

Konkreetsete ajalooliste kujutluste loomiseks on õpetaja kohustatud kasutama elavat sõna, kirjanduslik-kunsti-

list materjali, pilte, kaarte, õpiku illustratsioone, ekskursionsioone, kino jm.

On vajalik tingimata tundma õppida kohalikku ajaloolist materjali, millega tutvumine teeb ajalootunnid sisukamaks, huvitavamaks ja arusaadavamaks. Tarvis on püüda seda, et õpilased ei peaks ainult meeles üksikuid ajaloolisi fakte, vaid mõistaksid ja hindaksid nende tähtsust ning õpiksid tegema neist jõukohaseid järeldusi (talupoegade raske olukord põhjustas talurahva ülestõuse; pärisorjuse kaotamine kutsus esile tööstuse kasvu; Balti mere ranniku vallutamine kindlustas Venemaa sidet välismaaga jms.).

Ajaloo sellise õpetamise puhul hakkab õpilastel kujunema ajalooline mõtlemine, süveneb huvi meie kodumaa ajaloo vastu, areneb teadlik armastus kodumaa vastu.

PROGRAMM.

I, II ja III klassis ei ole süstemaatilist ajaloo kursust. Ajaloolise iseloomuga algteadmised antakse lastele vastavate klasside lugemikus sisalduvate palade selgitava lugemise teel ja õpetaja suulise jutustuse abil.

I klassi õpilased omandavad esimesed teadmised V. I. Lenini ja J. V. Stalini elust ja tööst, Nõukogude Armeest, Nõukogude Liidu võidust fašistliku Saksamaa üle.

II klassis laiendatakse I klassis saadud teadmisi. Selle klassi õpilased saavad teada, kuidas elasid töölisel ja talupojal enne Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni, töötajate võitlusest rõhujate vastu, V. I. Leninist ja J. V. Stalinist kui juhtidest, kelle juhtimisel töötajad on pidanud võitlust parema elu eest, Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist ning tööliste ja talupoegade võidust.

III klassi õpilased omandavad teadmisi slaavlastest, meie rahvaste võitlusest välismaiste vallutajate vastu, Moskva linna rajamisest, Moskva riigi rajamisest, tema piiride laiendamisest.

Õpilased omandavad samuti elementaarseid teadmisi meie sotsialistliku kodumaa ajaloost: Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist ja nõukogude võimu kehtestamisest, NSV Liidu moodustamisest, stalinlikest viisaastakutest, Suurest Isamaasõjast aastail 1941—1945, fašistide purustamisest ja NSV Liidu sõjajärgsest ülesehitustööst.

IV KLASS.

(66 tundi).

Sissejuhatus (1 tund).

NSV Liit — meie kodumaa.

1. Meie kodumaa kauges minevikus (2 tundi).

Meie kodumaa loodus. Urgaja jahimehed. Kivist metallini.

2. Kiievi riik (5 tundi).

Slaavlased Dnepril; nende tegevusalad, elatusviisid ja usk.

Linnad. Kiievi riigi kujunemine. Vürst Igor ja andamite kogumine. Vürst Svjatoslav ja tema družina. Svjatoslavi sõjaretked. Vürst Vladimir ja ristiusu vastuvõtmine. Vürst Jaroslav Tark. Bojaarid ja smerdid.

3. Meie maa killustatuse ajajärk (3 tundi).

Vürstide kodusõjad.

Võitlus lõuna steppide rändrahvastega. Venemaa killustumine.

Ida-Euroopa mongoli vallutajate võimu all. Mongolid. Batu-khaani vallutusretk. Vene rahva kangelaslik vastupanu. Tatari-mongoli ike.

Lääne-Euroopa päästmine vene rahva poolt mongolite kallaletungi eest.

Võitlus rootslastega ja saksa rüütlitega; balti rahvaste orjastamine sakslaste poolt.

Rootslaste ja saksa rüütlite kallaletung Vene maadele. Aleksander Nevski. Neeva lahing. Jäälahing.

4. Vene rahvusriigi moodustamine (2 tundi).

Moskva rajamine. Ivan Kalita ja Moskva vürstide tugevumine. Dimitri Donskoi. Kulikovo lahing. Vene maade lõplik ühendamine. Tatari ikkest vabastamine. Ivan III — „kogu Venemaa valitseja“.

Mõisnikud ja talupojad. Jüripäev.

5. Vene riigi laienemine XVI sajandil (2 tundi).

Ivan IV — esimene tsaar-isevalitseja. Kaasani vallutamine. Jermaki sõjaretk Siberi vallutamiseks. Ivan IV

võitlus bojaaridega. Opritešnina. Jüripäeva kaotamine. Esi-
trükkal Ivan Fjodorov.

6. Talurahvasõjad ja rõhutud rahvaste ülestõusud XVII sajandil (4 tundi).

Talurahva ülestõusude algus. Poola panide katse Vene
riiki orjastada.

Talupoegade juht Ivan Bolotnikov.

Poola panid Moskvast. Maakaitsevägi ja selle juhid.
Minin ja Požarski. Sussanin. Poola panide väljakihutamine
Moskvast.

Ukraina rahva võitlus sõltumatuse eest. Bogdan Hmel-
nitski. Ukraina liitmine Moskva riigiga.

Talupoegade lõplik pärisorjastamine. Razini sõda bojaa-
ride ja mõisnike vastu.

Tsaar ja bojaaride duuma.

Kultuur Venemaal XVII saj.

7. XVIII sajandi Venemaa — mõisnike ja kaupmeeste riik (5 tundi).

Peeter I lapseõlv. Peeter I reis välismaale. Sõja algus
rootslastega.

Narva lahing. Sõjaväe ümberkorraldamine. Peterburi
rajamine.

Võit Poltaava all. Rahu Rootsiga. Peeter I reformid.

Kaubanduse ja tööstuse arenemine. Haridus Peeter I
ajal. Uued tavad. Rahva ülestõusud Peeter I ajal.

Suur vene õpetlane M. V. Lomonossov. Aadlivalitsus.

Pärisorjuse tugevnemine Katariina II ajal.

Talupoegade ja rõhutud rahvaste ülestõus Pugatšovi
juhtimisel. Salavat Julajev.

Riigi laienemine Katariina II ajal. Suvorov. Izmaili võit-
mine. Suvorovi Alpi-sõjaretk.

8. Tsaari-Venemaa XVIII saj. lõpul ja XIX sajandi esimesel poolel (5 tundi).

1812. a. Isamaasõda. Napoleoni kallaletung Venemaale.
Kutuzov. Borodino lahing. Prantslased Moskvast. Rahvasõda
prantslaste vastu. Prantslaste väljakihutamine Venemaalt.
Vene armee tungimine Lääne-Euroopasse. Napoleoni
kukutamine.

Dekabristide ülestõus.

Venemaa Nikolai I ajal. Eesrindlike inimeste võitlus Nikolai I reaktsioonilise poliitika vastu. Puškin. Lermontov. Ševtšenko. Kaukaasia vallutamine. Taga-Kaukaasia liitmine Venemaaga.

Krimmi sõda. Sevastopoli kaitsmine ja selle kangelased — Nahhimov, Kornilov.

9. Kapitalismi arenemine tsaari-Venemaal (5 tundi).

Pärisorjuse kaotamine. N. G. Tšernõševski.

Kesk-Aasia vallutamine. Kesk-Aasia rahvad tsaari võimu all.

Kapitalism Venemaal. Tööliste ja talupoegade elu kapitalismi ajal.

K. Marx ja Fr. Engels; nende elu, sõprus ja revolutsiooniline tegevus.

Narodnikud.

Töölisliikumine 70—90-ndail aastail. Morozovi streik.

V. I. Lenini noorusaastad. „Töölisklassi Vabastusvõitluse Liit“. V. I. Lenini väljasaatmine.

J. V. Stalini noorusaastad. J. V. Stalini juhtiv osa Taga-Kaukaasia töölisliikumises.

10. Esimene kodanlik revolutsioon Venemaal (4 tundi).

Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei loomine. Bolševismi tekkimine.

Vene-Jaapani sõda. Verine pühapäev — 9. jaan. 1905. a. Üldstreik.

Detsembri relvastatud ülestõus Moskvas ja selle lüüasaamine.

Bolševike jälitamine tsaarivalitsuse poolt.

11. Teine kodanlik revolutsioon Venemaal (3 tundi).

Tööliste mahalaskmine Leena ääres; uus revolutsiooniline tõus.

Venemaa osavõtt imperialistlikust sõjast. Revolutsiooniline liikumine sõja ajal.

Tsaarivõimu kukutamine 1917. a. veebruaris. Kaksikvõim. Lenini saabumine Venemaale 1917. a. aprillis.

12. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon (4 tundi).

Bolševikud valmistavad ette relvastatud ülestõusu. Lenin Razlivis.

V. I. Lenin ja J. V. Stalin — relvastatud ülestõusu juhid. Talvepalee ründamine. Nõukogude võimu organiseerimine. Proletaarse revolutsiooni võit kogu Venemaal. Venemaa rõhutatud rahvaste vabastamine. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni maailma-ajalooline tähtsus.

13. Sõjaline interventsioon. Kodusõda (4 tundi).

Nõukogude võitlus rahu eest. Punaarmee organiseerimine ja selle esimesed edusammud.

Nõukogude maade anastamine sakslaste poolt. Nõukogude rahvaste võitlus saksa anastajate vastu. Vorošilov. Štšors.

Inglismaa, Prantsusmaa ja Jaapan alustavad interventsiooni Nõukogudemaal.

Tsaritsõni kaitsmine seltsimees Stalini juhtimisel. Kolštšaki purustamine. Tšapajev. Denikini ja Judenitši purustamine. J. V. Stalin lõunarindel. Sõda Poola panidega.

Wrangeli purustamine.

14. Rahvamajanduse taastamine. NSV Liidu moodustamine (3 tundi).

Lenini plaan laosest väljapääsuks. Rahvamajanduse taastamine. NSV Liidu moodustamine.

V. I. Lenini surm. Seltsimees Stalini töötusvanne. J. V. Stalin — Lenini töö jätkaja.

15. NSV Liit — sotsialismimaa (5 tundi).

Stalinlikud viisaastakud.

Sotsialistliku tööstuse ülesehitamine. Stalinlike viisaastakute suurimad ehitused. Stahaanovlik liikumine. Sotsialistliku töö kangelas.

Kolhooside rajamine. Kolhoosikorra võit NSV Liidus.

Kultuuri õitseng NSV Liidus. Suured nõukogude õpetlased ja kirjanikud.

NSVL — sotsialismimaa.

NSV Liidu stalinlik konstitutsioon.

J. V. Stalin — NSV Liidu uue konstitutsiooni looja. NSV Liidu uue konstitutsiooni vastuvõtmine nõukogude VIII erakorralisel kongressil.

NSV Liit — võrdõiguslike sotsialistlike vabariikide vabahtlik liit.

Võimuorganid NSV Liidus — NSV Liidu Ülemnõukogu,

tööraha saadikute nõukogud kohtadel. NSV Liidu kodanike põhiõigused ja -kohustused. Kodumaa kaitsmine on iga NSV Liidu kodaniku aukohus. Stalinliku konstitutsiooni maailma-ajalooline tähtsus.

Uued nõukogude vabariigid.

16. Suur Isamaasõda 1941.—1945. a. (4 tundi).

Hitlerliku Saksamaa sõnamurdlik kallaletung Nõukogude Liidule. Seltsimees Stalini esinemine 3. juulil 1941. a. NSV Liit — ühtne sõjaleer. Nõukogude Armee ja laevastiku kangelaslikkus, kartmatus ja ennastsalgavus. Uldrahvalik partisanisõda. Nõukogude rahva kangelaslik töö tagalas.

Leningradi, Sevastopoli kangelaslik kaitsmine. Fašistlike sõjavägede purustamine Moskva all. Saksa fašistide purustamine Stalingradi all. Vaenlase väljaajamine Nõukogude maalt. Sõja üleviimine Saksamaa territooriumile. Berliini vallutamine. Fašistliku Saksamaa ja imperialistliku Jaapani tingimusteta kapituleerumine.

Nõukogude rahva osa fašistide poolt orjastatud Euroopa rahvaste ja maailma tsivilisatsiooni päästmises.

J. V. Stalin — suur väepealik ja NSV Liidu rahvaste juht.

17. Nõukogude Liit pärast sõda (5 tundi).

NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise (neljas) viie aasta plaan (1946—1950). Nõukogude rahva ennastsalgav ja kangelaslik töö võitluses uue viisaastaku plaani täitmiseks nelja aastaga. Sotsialistliku töö kangelas.

NSV Liidu juhtiv osa võitluses demokraatia, kindla rahu ja rahvaste julgeoleku eest.

V—VII KLASSID.

Uldmärkused.

1950/51. õppeaastast alates Eesti NSV-s lähevad V—VII klassid üle ühtsele; kõigis NSV Liidu vabariikides kehtivaile programmidele. Sellest lähtudes on 1950/51. õ. a. ainejaotus V—VII klassides järgmine:

V klass — Vana-aeg (kuni Rooma ajalooni), 66 tundi (normaalkava kohaselt);

VI klass — V kl. kursuse kordamine, 33 tundi;

Vana-aeg (alates Rooma ajalooga) ja Keskaeg (kuni teemani „Feodaalsete monarhiate tugevnemine“) — 66 tundi;

VII klass — V ja VI kl. kursuse kordamine, 40 tundi;

Keskaeg (alates teemast „Feodaalsete monarhiate tugevnemine“ kuni Uusajani) — 59 tundi.

V KLASS (66 tundi).

VANA-AEG.

Seletuskiri.

Vana-aja ajaloo kursus, mille sisuks on lühidad andmed ürginimeste elust, Vana-Idamaa, Kreeka ja Rooma ajaloost, avab õpilastele inimühiskonna kauge mineviku leheküljed. Selle materjali najal näitab õpetaja õpilastele inimühiskonna tekkimist, ürg-kogukondlikku korda, selle lagunemist — ebavõrdsuse, eraomandi, klasside ja riigi teket — ja orjapidamiskorda kui inimese teise inimese poolt eksploateerimise esimest vormi.

Vana-aja ajaloo kursuse õpetamise põhiülesanne seisab selles, et üksikute Vana-Idamaa maade, Kreeka ja Rooma ajaloo konkreetse materjali varal viia õpilast järgmise V. I. Lenini lause tunnetamisele: „Kõigi inimühiskondade arenemine aastatuhandete jooksul ilma erandita kõigis maades näitab meile selle arenemise seaduspärasust, reeglipärasust, järjekindlust niiviisi, et algul on ühiskond ilma klassideta algne patriarhaalne ühiskond, ürgühiskond, milles ei olnud aristokraate; siis — orjusele rajatud ühiskond, orjanduslik ühiskond... Orjapidajad ja orjad on esimene suur jagunemine klassideks. Esimese grupi valdusse kuulusid mitte ainult kõik tootmisvahendid — maa, tööriistad, nii primitiivsed kui need siis veel olidki, vaid tema valdusse kuulusid ka inimesed. Seda gruppi nimetati orjapidajajaks, neid aga, kes töötasid ja andsid ära oma töövaeva teistele, nimetati orjadeks“.¹

Orjapidamiskorra kui tootmissuhete ühe põhilise tüübi

¹ V. I. Lenin, Riigist, Tallinn, 1947, lk. 8.

põhijooned on antud ammendava sügavusega UK(b)P ajaloo lühikursuses (lk. 123—124).

Õpilaste tähelepanu keskuses vana-aja ajaloo õppimisel seisab orjuse kui inimese poolt teise inimese ekspluateerimise esimese vormi, ühiskonna klassideks — orjapidajaiks ja orjadeks — jagunemise küsimus.

Suurt tähelepanu pälvib samuti orjapidamisriigi kui rõhutamise ja vägivalda-aparaadi tekkimise küsimus. Õpetaja peab andma ereda materjali orjade ja kehvikute ülestõusudest Vana-Idamaa mail, Vanas Kreekas ja Rooma riigis.

Rooma ajaloo, orjapidamisühiskonna klassivastuolude ja orjade (liidus talupoegadega) toimunud ülestõusude materjalide najal Rooma riigis peab õpetaja viima õpilased järgmise seltsimees Stalini lause tunnetamisele: „Orjade revolutsioon kõrvaldas orjapidajad ja kaotas töörahva ekspluateerimise orjapidamisvormi. Kuid nende asemele tõi ta feodaalhärrad ja töörahva ekspluateerimise pärisorjuse vormi.“¹

Selleks, et õpilased selgesti kujutleksid neile ajalisel väga kauget vana-maailma ajastut, on vajalik maksimaalne konkreetsus ja piltlikkus õppematerjali esitamisel ja selle materjali neile täiesti mõistetav analüüsimine. Kõitvas, konkreetsetest faktidest küllastatud jutustuses tuleb kõrvutada rõhujate ja rõhutute elu vana-maailmas; anda sünged pildid orjade, talupoegade ja käsitöölise kurnamisest, erutavaid kirjeldusi orjade ülestõusudest, mis võtsid massilise iseloomu ja mis palju kordi vapustasid orjapidamis-maailma; näidata ülestõusnud ja rõhutud rahvahulkade ja nende juhtide kangelaslikkust.

Õpilaste ideelis-poliitilise kasvatuse ülesannete teostamisel omab suurt tähtsust õpilastele vana-maailma sõdade ereda ja süvendatud kirjelduse andmine. Selle materjali najal näitab õpetaja õpilastele sügavat printsiipiaalset erinevust vallutussõdade ja rahvusliku sõltumatuse eest peetud sõdade vahel.

Jutustades Assüüria kuningate või Makedoonia Aleksandri vallutustest, kriipsutab õpetaja alla, et need sõjad olid ebaõiglased, vallutussõjad. Samuti on vajalik peatuda

¹ J. V. Stalin, Kõne Esimesel Üleliidulisel kolhoosnike-lööktööliste kongressil, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 364.

Rooma agressiivsel poliitikal ja provintside rõhumisel ning teravail ülestõusupuhanguil Rooma valdusaluseis maades tema ülemvõimu vastu. Sellega kriipsutatakse alla seda, et iialgi pole katsed luua relvade abil maailmariiki (Assüüria, Makedoonia Aleksandri monarhia, Rooma impeerium) saavutanud pika-ajalist edu, vaid on lõppenud krahhiga, tänu vallutatud rahvaste vastupanule.

Vastupidiselt sellele kreeklaste võitlus Kreeka-Pärsia sõdade ajal pakub näite õiglasest sõjast, sõjast oma sõltumatus eest.

Sõdade ajaloo taustal toob õpetaja õpilastele silme ette pildi rahvahulkade võitlusest oma sõltumatus eest, vanaaja kangelaste, kodumaa hüvangu eest oma elu ohverdanud patriootide kujudest.

Suure tähtsusega õpilaste ideelis-poliitilisel kasvatamisel on rea kultuuriajaloo küsimuste selgitamine.

Arvukad legendid ja müüdid jumalaist, hauatagusest elust, naiivsed loodusnähetes seletused ja muud pärimused võimaldavad õpetajal näidata õpilastele, et „metsinimese jõuetus võitluses loodusega sünnitab usu jumalatesse, kuraditesse, imetegudesse jne.“¹

Selgitades religiooni teket ja arengut, peab õpetaja alaliselt silmas pidama religiooni osatähtsust, mis tal on võimsa vahendina valitsevate klasside käes eksploateeritavate rahvahulkade rõhumiseks. See vaatepunkt on omane kõigile religioonidele, kaasa arvatud ka ristiusk.

Vana-maailma kultuuriajaloo tundmaõppimisel peab õpetaja konkreetse materjali varal näitama õpilastele, kuidas inimese tootliku ja ühiskondlik-poliitilise tegevuse vajadustest on tekkinud ja arenenud teadused ja kunstid. Õpetaja ülesandeks on näidata õpilastele teaduse ja kunsti klassiolemust.

Erilise jõuga on vaja alla kriipsutada neid saavutusi kultuuri alal, mis inimkond on saavutanud aastatuhandete vältel. Õpilased peavad mõistma, et inimkonna tänapäeva kultuur on paljude rahvaste looming.

Vana-maailma ajaloo tundmaõppimisel peab õpetaja pöörama erilist tähelepanu neile ajaloolistele faktidele ja

¹ V. I. Lenin, Teosed VIII, 3. trükk, lk. 419. Eesti k. kogumik „Kultuurist ja kasvatuses“. Tallinn 1947, lk. 299.

nähtustele NSV Liidu ajaloost, mis iseloomustavad meie maa rahvaste osa vana-maailma ajaloos: ürgkogukondlik kord NSV Liidu territooriumil, Urartu riigi ajalugu, sküütide ajalugu ja nende võitlus Pärsia kuningas Dareiosega, kreeka-sküüdi linnriigid Musta mere ääres ja Kesk-Aasia rahvaste võitlus Makedoonia Aleksandri vallutusretkede vastu.

Programmis igale teemale antud tundide arv on ligikaudne ja selle määrab teema ulatus.¹

Peab silmas pidama, et õpiku sisu ületab programmi, kuid kohustuslikule õppimisele kuulub ainult see materjal, mis on näidatud programmis. Koduste ülesannete andmisel peab õpetaja näitama üksikasjaliselt, missugune materjal õpikus on kohustuslik ja millise materjaliga õpilased võivad tutvuneda täiendava lugemise korras.

PROGRAMM.

V KLASS (66 tundi).

VANA-AEG.

Sissejuhatus (3 tundi).

Urginimeste elu. Ürgkogukondlik kord. Vanem kiviaeg. Sugukond ja suguharu. Noorem kiviaeg. Emaõiguslik ja isaõiguslik sugukond.

Ajaloolised mälestusmärgid. Arheoloogilised väljakavamised. Esimesed mälestusmärgid. Kirjalikud mälestusmärgid. Muuseumid. Ajaarvamise mõiste. Mida õpetab ajalugu.

VANA-IDAMAA.

Vana-Egiptus (10 tundi).

Vana-Egiptuse loodus ja elanikud. Klasside ja riigi tekkimine. Egiptuse geograafiline asend ja loodus. Egiptuse

¹ Allpool esitatud seisukohti tuleb programmi kasutamisel arvestada ka keskaja, uusaja ja NSV Liidu ajaloo kursuse õpetamisel (vastavalt lk. lk. 31, 47, 84).

vanimad elanikud. Maaharimise algus. Niiluse üleujutused. Niisutusseadmed. Uhtse Egiptuse riigi kujunemine.

Vanade egiptlaste usund. Loomade- ja loodusekultus. Päikesejumal Ra. Müüt Osirisest ja Isisest ning selle tähendus. Egiptuse templid ja preestrid. Usk hauatagusesse ellu. Mumifitseerimine ja matmine.

Riiklik kord Egiptuses. Vaarao ja tema despootlik võim. Riigi valitsemine. Orjad ja talupojad. Kuningate hauakambrid — püramiidid. Cheopsi püramiid ja sfinks. Orjade ja talupoegade töö ekspluateerimine.

Orjade ja talupoegade ülestõus (umbes 1750. a. e. m. a.). Hüksosed Egiptuses.

Orjade ja talupoegade raske olukord. Leydeni papüürus. Orjade ja talupoegade ülestõus vaarao, preestrite ja ametnike vastu. Võimu haaramine ülestõusnute poolt ja rikaste varanduse jagamine. Ülestõusu mahasurumine orjapidajate poolt. Hüksoste kallaletung.

Egiptuse vallutused. Hüksoste väljaajamine. Egiptuse vaaraode röövretked. Uute maade paljaksröövimine ja orjade võtmine. Orjanduse tugevnemine. Võitlus hetiiidega. Egiptuse vallutamine pärslaste poolt.

Egiptuse kultuur. Egiptuse kiri. Egiptuse hieroglüüfid ja nende dešifreerimine Champollioni poolt. Egiptuse teadus: astronoomia, kalender, arstiteadus. Egiptuse kunst. Egiptuse kultuuri klassi-iseloom ja tähtsus.

Vanimad Mesopotaamia riigid (8 tundi).

Mesopotaamia loodus ja veeseadeldised. Mesopotaamia geograafiline asend ja loodus. Tigrise ja Eufrati jõed ja nende tähtsus Mesopotaamia niisutamisel. Lõuna-Mesopotaamia veeseadeldised.

Babüloonia riik ja kuningas Hammurapi seadused. Orjade, talupoegade, sulaste ja linnaelanike olukord kuningas Hammurapi seaduste järgi. Alaline sõjavägi ja sõdurite olukord. Kuningas Hammurapi seadused orjapidajate huvide kaitsel.

Assüüria vallutused. Assüüria geograafiline asend. Assüüria elanikkonna tegevus. Assüüria kuningate vallutussõjad. Assüüria sõjaväe organisatsioon ja assüürlaste sõjatehnika. Vallutatud maade orjastamine. Assüüria langus.

Urartu riik. Urartu võidukas võitlus assüürlaste vastu. Urartu kultuuri kõrge tase.

Uus-Babüloonia (Kaldea) riik. Babüloonia linna õitseng Nebukadnetsari ajal. Babüloonia kui Vana-Idamaa kaubandus- ja kultuurikeskus. Babüloonia rippuvad aiad. Babüloonia vallutamine pärslaste poolt.

Assüüria-babüloonia kultuur. Babüloonia kiilkiri. Legend veeuputusest. Babüloonia teadus: astronoomia, kalendri viimistlemine, matemaatika. Arhitektuur ja skulptuur. Babüloonia kultuuri klassi-iseloom ja selle tähtsus.

Vana-India (1 tund).

India geograafiline asend ja loodus.

India kultuur: sanskriti keel, arhitektuur, matemaatika.

Vana-Hiina (1 tund).

Maa ja rahvastik. Vana-Hiina kultuur. Hiina hieroglüüfid. Suur hiina müür, matemaatika, astronoomia, arstiteadus. Hiina kultuuri tähtsus.

VANA-KREEKA.

Kreeka vanim periood (12 tundi).

Maa ja rahvastik. Vana-Kreeka geograafiline asend ja loodus. Elanike tegevus.

Kreeta-mükeene kultuur. Schliemanni väljakaevamised Troojas ja Mükeenes. Evansi väljakaevamised Kreetas, Knossose loss (labürint). Kreeta-mükeene kultuur.

Kreeka usund. Kreeka varane usund. Vanade kreeklaste ühiskondliku korra kajastumine usundis. Müüt maailma tekkimisest. Olümpose jumalad: Zeus, Heera, Ateena, Afrodite, Artemis, Apollo, Poseidon. Prometheuse müüt.

Kangelasmüüdid. Müüt Heraklesest (Nemea lõvi tapmine, Lerna hüdra, Heraklese sambad). Müüt Antaiosest, Theseusest.

Argonautide müüt. Argonautide sõjaretk. Sõjaretke eesmärk. Ujuvad kaljud. Kuldvillak. Looduse vallutamiseks peetud pika-ajalise võitluse peegeldus müütides.

Vana-Kreeka eepos. Homeros ja tema poemid. „Ilias“ ja selle sisu (Achilleuse tüli Agamemnoniga, Patroklese

surm. Achilleuse leppimine kreeklastega. Achilleuse ja Hektori kahevõitlus. Achilleuse surm. Puuhobu ja Trooja langemine.).

„Odüsseia“. Odüsseuse rännakud. Odüsseus Polüfemose ja tuulejumala Aiolose juures. Sireenid. Skülla ja Charüdis. Odüsseus. Odüsseuse tagasipöördumine kodumaale. Kosilaste tapmine.

Vanade kreeklaste sõja- ja rahuaegse elu peegeldus Homerose poeemides.

Klasside ja riigi teke Vana-Kreekas. Rahvastiku tegevusalad ja ühiskondlik kord Homerose ajal. Eraomandi ja klasside teke. Basileuste rikkus. Võitlus rahva ja ülemkhi vahel. Linnriikide teke.

Kreeka kaubandus ja kolonisatsioon. Kolonisatsiooni põhjused. Kreeka kolooniad. Kolooniate elanike tegevusalad. Orjakauplemise laienemine. Raha tekkimine Kreekas. Kreeka linnriigid Musta mere rannikul. Nende kaubanduslikud ja kultuurilised sidemed sküütidega ja kreeklastega Balkani poolsaarel.

Sõjandus ja ühiskondlikud mängud. Oraaklid. Sõjandus: aristokraatide ja lihtsõdurite relvastus. Olümpiamängud ja nende tähtsus. Ajaarvamine olümpiaadide järgi. Oraaklid ja nende tähtsus.

Sparta (3 tundi).

Sparta ühiskondlik ja poliitiline kord. Sparta geograafiline asend ja loodus. Sparta elanikkond: spartiaadid, perioikid ja heloodid. Maa ja heloodid kui riiklik omand. Legend Lükurgosest. Sparta poliitiline kord. Sparta kui aristokraatlik orjanduslik vabariik.

Spartalaste elu-olu ja kasvatus. Spartiaadide ülemvõim ja nende sõjaline organisatsioon. Helootide peksmine spartiaadide poolt. Sparta kasvatus ja selle sõjaline iseloom. Sparta sõjaväe organisatsioon. Hopliidid. Messiina vallutamine. Peloponnesose liit kui aristokraatia tugi deemose vastu.

Ateena riigi tekkimine (6 tundi).

Maa ja rahvastik. Vanim Atika. Vanima Atika geograafiline asend ja loodus. Ateena linn. Sugukondliku korra lagunemine Ateenas. Ateena vanim riiklik korraldus (arhondid, areopaag, rahvakoosolek). Eupatriidide valitsus deemose üle. Võlaorjus ja talupoegade orjastamine.

Revolutsiooniline võitlus. Solon. Drakoni seadused. Soloni reformid. Võlaorjuse kaotamine. Varandusliku tsensuse kehtestamine. Elanikkonna jaotamine 4 liiki. Kodanike õigused ja kohustused. Neljasaja nõukogu. Rahulolematus Soloni reformiga selle poolikuse pärast.

Türannia Ateenas. Kleisthenese reformid. Peisistratose võimuhaaramine. Türannia. Võitlus deemose ja aristokraatia vahel. Demokraatliku partei võimuletulek eesotsas Kleisthenesega. Kleisthenese reformid. Sugukondliku korra jäänuste hävitamine. Ostrakism. Ateena kui demokraatlik orjanduslik vabariik.

Kreeka-Pärsia sõjad ja Ateena õitseng (6 tundi).

Pärsia riik ja sküüdid. Pärsia riik umbes 500 a. e. m. a. Sküüdid. Nende ühiskondlik kord ja tegevus. Dareios I ebaõnnestunud sõjaretk sküütide vastu.

Kreeka-Pärsia sõdade algus. Kreeka-Pärsia sõdade põhjused. Väike-Aasia kreeklaste ülestõus. Lahing Maratoni juures. Kreeka falang. Kreeklaste kangelaslik kodumaa-kaitmine. Themistokles ja Aristeides. Themistoklese partei võit ja laevastiku loomine.

Xerxese sõjaretk. Ettevalmistus uueks sõjaks. Xerxese sõjaretk. Lahing Termopüülide maakitsuse juures. Leonidase ja 300 spartalase kangelaslikkus. Lahing Salamise saare juures. Pärslaste väljakihutamine ja Väike-Aasia kolooniate vabastamine. Kreeklaste võidu põhjused. Ateena mereliidu tekkimine. Ateena tõus.

Orjus Vanas Kreekas. Sõda kui orjade hankimise peamine allikas Kreekas. Orjaturud ja orjakauplemine. Orjade töö ekspluateerimine ergasteeriais, põllumajanduses ja mäetöönduses. Riigiorjad. Orjade töö ekspluateerimine orjapidajate poolt. Vabade käsitöölise ja talupoegade vaesumine.

Orjandusliku demokraatia õitseng. Perikles. Areopaagi poliitilise tähtsuse hävitamine. Periklese reformid deemose huvides. Riigiametite andmine loosi teel. Riigiametite tasuliseks muutmine. Ateena orjandusliku demokraatia ülemvõim. Ateena kultuuri õitseng Periklese ajal.

Peloponnesose sõda ja Ateena langus (4 tundi).

Sõja põhjused ja algus. Peloponnesose sõja põhjused. Sõja ajend. Sõja algus. Sõja- ja rahuparteid. Aristokraatia

ja demokraatia vahelise klassivõitluse teravnemine. Nikiase rahu.

Sitsiilia sõjaretk ja Ateena lüüasaamine. Aikibiadese väljaastumine sõja jätkamiseks. Sitsiilia sõjaretk. Ateena olukorra halvenemine. Ateena lüüasaamine.

Orjade ja kehvikute ülestõus. Orjade ja kehvikute liit võitluseks aristokraatide vastu. Orjade ja kehvikute ülestõus Kreeka linnades. Kreeka ühiskonna põhivastuolu — võitlus orjade ja orjapidajate ning kehvikute ja rikaste vahel.

Kreeka kultuur (4 tundi).

Teater. Teatri teke. Tragöödia. Komöödia. Teatri ehitus. Kreeka teatri õitseng Periklese ajal. Kreeka teatri tähtsus kultuuri arengus.

Kreeka kunst. Kreeka arhitektuur. Kreeka skulptuur. Feidiase skulptuurteosed. Vaasi-maalikunst. Kreeka kunsti tähtsus.

Kreeka teadus. Teaduse teke ja areng Vanas Kreekas. Kreeka teaduse tähtsus.

Kultuuri mälestusmärgid Musta mere ranniku linnades.

Kreeka Makedoonia võimu all (4 tundi).

Makedoonia tõus. Kreeka langus pärast Peloponnesose sõda. Makedoonia geograafiline asend, loodus ja rahvastik. Filippose sõjaväereformid. Demosthenes. Chaironeia lahing.

Makedoonia Aleksandri vallutused. Aleksandri kasvatus. Aleksandri sõjaretk Itta uute maade vallutamiseks. Issose lahing. Egiptuse vallutamine. Gaugameela lahing. Sõjaretk Kesk-Aasiasse ja Indiasse. Makedoonia Aleksandri kolossaalse riigi moodustamine Idas. Aleksandri riigi lagunemine.

Kordamine — 4 tundi.

VI KLASS (99 tundi).

V kl. kursuse kordamine — 33 tundi.

ROOMA.

Rooma ajaloo varane periood (5 tundi).

Muistse Itaalia loodus ja rahvastik. Itaalia geograafiline asend ja loodus. Itaalia rahvastik. Etruskide kultuur. Rooma teke.

Patriitsid ja plebeid. Patriitsid ja plebeid. Riigi tekkimine. Plebeide, väkemaapidajate ja võlgnike õigusteta olukord. Rooma riigi poliitiline kord — kuningas, senat, kuuriad.

Patriitside ja plebeide võitlus. Kuningavõimu langus ja vabariigi moodustamine. Vabariigi riiklik korraldus — konsul, senat, rahvakoosolek. Patriitside võimu tugevnemine. Plebeide võitlus maa ja poliitiliste õiguste eest. Rahvatribuunid. Kaheteistkümne tahvli seadused. Plebeide võitlus konsulivõimu pärast. Plebeide võit. Nobiliteedi teke. Rooma vabariigi aristokraatlik iseloom.

Rooma sõjavägi. Itaalia vallutamine. Rooma sõjavägi, selle korraldus ja relvastus. Kindlustatud laager. Mehaanilised sõjapidamise vahendid. Itaalia vallutamine roomlaste poolt. Liitlased, nende õigused ja kohustused. Alistatud Itaalia rahvaste maade haaramine patriitside ja rikaste plebeide poolt. „Jaota ja valitse“ poliitika.

Roomlaste vallutused Vahemere aladel (4 tundi).

Esimene Puunia sõda. Foiniiklaste koloonia Kartaago. Puunia sõdade põhjus. Sitsiilia vallutamine roomlaste poolt ja laevastiku ehitamine. Roomlaste lüüasaamine Aafrikas. Sõja lõpp ja rahutingimused. Kartaago ja roomlaste olukord pärast esimest Puunia sõda.

Teine Puunia sõda. Sõja kuulutamine. Hannibali sõjaretk Itaaliasse. Lahing Trasimeeni järve ääres. Cannae lahing. Hispaania vallutamine. Archimedese tapmine. Sõja lõpp ja rahutingimused. Rooma võitude põhjused.

Makedoonia ja Kreeka vallutamine. Kolmas Puunia sõda. Makedoonia vallutamine Rooma poolt. Kolmas Puunia sõda. Kartaago hävitamine. Rooma vallutuste rööviseloom III ja II saj. e. m. a.

Orjanduslik Rooma III ja II saj. e. m. a. (2 tundi).

Orjatöö areng ja orjade olukord. Sõda kui orjade hankimise peamine allikas. Orjaturud. Riigiorjad. Linna- ja maaorjad. Orjad-gladiatorid. Orjade raske olukord. „Ori on kõnelev tööriist“. Vabastatud orjad.

Orjade ja vabade kehvikute ülestõusud. Rooma vabariigi langus (6 tundi).

Esimene orjade ülestõus Sitsiilias. Orjade raske olukord Sitsiilias. Orjade ülestõusu algus. Orjade võit ja oma võimu

organiseerimine. Ulestõusu mahasurumine Rooma sõjavägede poolt.

Gracchuste reformid. Vabade Rooma talupoegade ja käsitöölise laostumine ja nende rahutused. Latifundiumid. Vennad Gracchused. Tiberius Gracchus. Tiberius Gracchuse maaseadus. Nobiliide võitlus maaseaduse vastu. Seaduse kinnitamine rahvakoosoleku poolt. Tiberius Gracchuse tapmine nobiilide poolt.

Gaius Gracchuse reformid. Gaius Gracchuse seadused. Nobiliide võitlus Gaiuse seaduste vastu. Gaius Gracchuse ja tema poolehoidjate ülestõus. Gracchuste reformide ebaõnnestumise põhjused.

Mariuse sõjaväereform. Mariuse sõjaväereform, Rooma sõjaväe muutmise palgaliseks.

Itaalikute ülestõus. Sulla diktatuur. Itaalikute õigusteta olukord. Itaalikute võitlus oma sõltumatuse eest. Ulestõusu algus ja käik. Ulestõusu mahasurumine. Ulestõus roomlaste vastu Väike-Aasias ja Kreekas. Kodusõda Itaalias. Võitlus Mariuse ja Sulla vahel. Proskriptsioon. Sulla diktatuur.

Spartacuse ülestõus. Gladiaatorite vandenõu Capuas. Ulestõusnute sotsiaalne koosseis. Spartacuse sõjaretked. Spartacuse kangelaslik võitlus orjapidajate vastu. Lahkeliid ülestõusnute keskel. Ulestõusu lõpp ning lüüasaamise põhjused. Ulestõusu tähtsus. Marksismi-leninismi klassikud Spartacusest.

Esimene triumviraat. Caesaridiktatuur. Caesaridiktatuurid sõjalise diktatuuri kehtestamiseks. Esimese triumviraadi tekkimine. Caesaridiktatuuri vallutussõda Gallias. Triumviraadi lagunemine. Caesaridiktatuuri võitlus Pompeiusega võimu pärast. Caesaridiktatuuri orjapidajate huvides.

Vabariigi langus. Caesaridiktatuuri tapmine. Teine triumviraat. Octavianuse võitlus Antoniusega. Aktioni lahing. Vabariigi langus.

Rooma impeerium I ja II sajandil m. a. j. (printsipaad)
(4 tundi).

Octavianus-Augustuse valitsemine. Augustuse printsipaad — orjapidajate sõjaline diktatuur vabariigi kujul. Pretoriaanlik kaardivägi. Kingitused ja lõbustused rahva äraostmiseks. Augustuse välispoliitika.

Rooma elu-olu ja kultuur vabariigi lõpul I saj. m. a. j. Rikkuse kasv ja luksuse areng. Põhjakihi kasv.

Kõnekunst. Cicero. Maecenase ring. Ajaloolane Titus Livius. Rooma õpetlane Plinius Vanem. Rooma kultuuri orjanduslik iseloom. Selle tähtsus.

Rooma impeerium I saj. m. a. j. Orjapidajate sõjalise diktatuuri tugevnemine Tiberiuse ajal. Ühiskondliku rahulolematuse kasv Nero ajal. Rooma põlemine. Nero julmus ja tema hukkumine.

Ülestõusud provintsidest. Ülestõus Juudamaal ja selle julm mahasurumine roomlaste poolt. Traianuse sise- ja välispoliitika. Bürokratiliku süsteemi arenemine.

Võitlus barbaritega. Impeeriumi sise- ja välispoliitilise olukorra halvenemine II ja III saj. vahetusel. Barbarite sissetung Rooma impeeriumi piiridesse. Keiser Marcus Aureliuse võitlus barbaritega Doonau piiri-aladel. Rooma kodakondsuse õiguste andmine kõigile impeeriumi vabadele elanikkudele keiser Caracalla poolt.

Orjade revolutsioon, barbarite vallutused ja impeeriumi hukk (6 tundi).

Revolutsiooni algamine. Kolonaadi arenemine. Talupoegade väga raske olukord. Kaubanduse ja käsitöö langus. Rahanduskriis. Orjade ülestõus. Barbarite sissetung. Bagaudide ülestõus Gallias.

Diocletianuse reformid. Dominaadi kui orjade ülestõusudega võitlemise vahendi kehtestamine. Impeeriumi jaotamine neljaks osaks. Maksude suurenemine ja elanikkonna pärisorjastamine. Bürokratiliku valitsemisüsteemi kehtestamine.

Kristlus. Kristluse tekkimine. Varane ristiusk ja selle osatähtsus. Ristiusu koguduste organiseerimine. Kiriku kohandumine III sajandil orjandusliku impeeriumi huvidele. Ristiusu tunnustamine Rooma keisrite (Diocletianuse järglaste) poolt.

Keiser Constantinus ja tema järglased. Constantinuse võit võitluses trooni pärast.

Constantinuse liit ristiusu kirikuga. Ketserluse tekkimine. Milaano edikt.

Barbarite vallutused. Rooma impeeriumi langus. Hunnid ja läänegootide sissetung. Läänegootide ülestõus ja Rooma

vallutamine Alarichi poolt. Attila ja Katalaunia lahing. Vandaalide sissetung. Rooma hukkumise põhjused.

J. V. Stalin orjade revolutsioonist.

Kordamine — 3 tundi.

KESKAEG.

Seletuskiri.

Keskaja ajaloo kursuse eesmärgiks on anda kronoloogilises järjestuses konkreetne kujutus feodaalkorra tekkimise, arenemise ja lagunemise ajaloolisest protsessist.

ÜK(b)P ajaloo lühikursuses määratletakse feodaalkorra põhihood järgmiselt: „Orjapidamiskorras on tootmissuhete aluseks see, et tootmisvahendid, samuti aga ka tootja — ori, keda orjapidaja võib müüa, osta, tappa nagu looma, — on orjapidaja omand...

Feodaalkorras on tootmissuhete aluseks see, et tootmisvahendid on feodaalisanda omand ja tootja — pärisori — on tema mittetäielikuks omandiks, keda feodaalisand ei või enam tappa, kuid keda võib müüa ja osta. Kõrvuti feodaalse omandusega on olemas talupoja ja käsitöölise tootmisriistade ja oma eramajapidamise individuaalne isiklikul töö põhinev omandus...

Ekspluateerimine on peaaegu niisama julm kui orjaajalgi, — ta on ainult veidi pehmendatud. Feodaalkorra peajooneks on klassivõitlus ekspluateerijate ja ekspluateeritavate vahel.“¹

Keskaja ajalugu jaguneb kolmeks perioodiks.

Esimene periood on feodalismi tekkimise ja kujunemise periood.

Selle perioodi alguseks on Rooma orjandusliku impeeriumi langus orjade revolutsiooni ja barbarite sissetungide hoopide all. Selle perioodi peamine sisu on suurmaapidamise kasv, vaba talurahva sunnismaiseks muutmine, feodaalriigi tekkimine temale iseloomuliku poliitilise võimu killunemisega. Selle perioodi iseloomustavaks jooneks on naturaalmajanduse ülevõim, tööjaotuse puudumine linna ja

¹ ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus. Tallinn 1946, lk. 123—124.

maa vahel. Selle perioodi („varase keskaja“) kronoloogilisteks piirideks on V ja X sajand.

Teine periood algab XI sajandist.

Pärisorja suur huvi (orjaga võrreldes) töö vastu ja ta initsiatiiv soodustab tootlike jõudude arenemist feodaalühiskonnas. Selle arenemise tähtsamaks etapiks oli käsitöö eraldumine põllumajandusest, kaubanduse arenemine, käsitöö ja kaubanduse koondumine linnadesse.

Käsitöö arenemisega areneb majanduslik side linna, küla ning mitmesuguste territooriumide vahel ja tekib siseturg; kasvab linnade tähtsus, kes on huvitatud siseturu kindlustamisest ja edasisest arendamisest ning selle järelalusena ka suurte territooriumide poliitilisest ühendamisest. Uhtaegu suurte territooriumide majandusliku ühtsuse kasvuga ja riigi tugevnemise protsessiga teravnevad klassivastuolud ja tugevneb klassivõitlus.

Poliitilise killustumise seisundist tekib suure feodaalriigi esimene vorm — seisuslik monarhia, kaasaegsete Euroopa riikide eelkäija. Sellepärast leiab keskaja teise perioodi ajalugu konkreetse väljenduse üksikute riikide ajaloos, kuningavõimu arenemises ja tugevnemises, mis likvideeris „üldise segaduse“ eelnenud perioodi poliitilistes suhetes. Need kuningriigid, olles „... tekkiva rahvuse esindajaks, on vastandiks mässavateks vasallriikideks killustumisele...“¹

Keskaja ajaloo teine periood kestab umbes XI—XV sajandini, linnade tekkimisest kuni Euroopa suurimate riikide — Venemaa, Prantsusmaa, Hispaania ja Inglismaa kujunemise viimaste etappideni. Itaalia ja Saksamaa on näideteks konkreetsetest kõrvalekaldumistest sellest protsessist. See on seletatav nende maade ajaloolise arenemise omapärasusega.

XV sajandi lõpust algab feodalismi kolmas periood. See on feodalismi lagunemise ning feodaalmajanduses ja -ühiskonnas kapitalistliku majanduse ning kodanliku ühiskonna elementide tekkimise periood, mistõttu see periood on ülemineku-perioodiks uude aega. Seda perioodi iseloomustab tootlike jõudude suhteliselt kiire kasv, mis on seotud kapitalistliku tootmisviisi ja selle tootmise aluse — palgatöö arenguga. Sel perioodil algab niinimeta-

¹ Маркс и Энгельс, Сочинения, т. XVI, стр. 445.

tud esialgne kapitali akumulatsioon, mis seisab koloniaalröövpoliitikas ja iseseisvatelt väikeperemeestelt — talupoegadelt ja käsitöolistelt nende tootmisvahendite äravõtmises, mis olid neile kindlustatud feodaalkorra ajal. Jäänud ilma oma tootmis- ja elatusvahendeist, moodustavad need „tänapäeva proletariaadi esiisad“ selle „plebeide massi“, milles laostunud talupoeg ja käsitöoline ühineb palgatöö esimeste esindajatega selle kõige varasemas vormis. Uheaegselt sellega kujuneb rahvuslikus ulatuses kodanluse klass, kuna valitsev klass — feodaalaadel — kujundab uue poliitilise riigivormi — absoluutse ehk piiramata monarhia.

Niisugused on keskaja ajaloo programmi aluseks võetud kolme perioodi põhijooned.

Keskaja ajaloo tähtsamaks sisuks on eksploateeritavate klasside võitlus ekspuataatorite vastu, eelkõige pärisorjuseliku talurahva võitlus maaomanike-feodaalide vastu, siis linlaste võitlus feodaal-senjööride vastu, linna plebeide võitlus tekkiva kodanluse vastu. Keskaja ajaloo kursusse kuulub ebaõnnestunud kodanlik revolutsioon — Saksa talurahva sõda ja esimene õnnestunud kodanlik revolutsioon — Madalmaade revolutsioon. Keskaja ajaloo kursus lõpeb Inglise kodanliku revolutsiooni eelõhtuga, mis avab järgmise perioodi inimsoo ajaloos — uusaja.

Programmi on võetud küsimused, mis selgitavad Vene riigi rahvusvahelist tähtsust ja näitavad seda panust, mille andsid meie maa rahvad maailma kultuurile.

Erilist tähelepanu tuleb pühendada meie kodumaa maailma-ajaloolise osa näitamisele. Eriti tuleb näidata meie kodumaa ajaloolisi teeneid euroopa kultuuri päästmises tatari-mongoli vallutajate eest.

Keskaja ajaloo kursuses on antud tähtis koht slaavi rahvaste ajaloolle. Õpetaja ülesandeks on selgitada õpilastele, millist suurt osa etendasid slaavi rahvad Lääne-Euroopa ajaloos keskajal orjapidamiskorra kukutamisel, näidata nende sajandeid kestnud kangelaslikku võitlust Saksamaa vastu oma rahvusliku sõltumatuse eest.

Fašistlikud „ajaloolased“ idealiseerisid keskaja ajaloos rüütlite toorest sõjakust, nende vägivalda, ülistasid keskaja pärisorjust, julmust ja hukkamisi. Nad jutlustasid sakslaste rassilist üleolekut ja teiste rahvaste, eriti slaavlaste ala-

väärtuslikkust, nagu seda tänapäeval teevad ameerika-
inglise sõjaõhutajad. Õpetaja ülesandeks on kõigi nende
väljamõeldiste paljastamine, vastandades neile õige, fakti-
lisele materjalile tugineva vaate.

Keskaja valitsevad klassid pidasid nagu orjapidajadki
vallutussõdu. Keskaja suurte vallutussõdade kujukaks näi-
teks olid ristisõjad. Nende sõdade ajal püüdsid röövvaluta-
jad alistada uusi maid, organiseerida seal feodaalmõisu ja
muuta alistatud elanikkond pärisorjastatud talupoegadeks.

Vallutussõjad kutsusid esile kallaletungi osaliseks saanud
rahvaste ägeda vastupanu. Kaitsjate poolt röövvalutajaile
antud löögi eredaks näiteks on Aleksander Nevski võit
rootslaste üle Neeval ja sakslaste üle Peipsi järve jääl,
samuti venelaste, poolakate ja leedulaste ühendatud jõudude
võit sakslaste üle Grünwaldi all.

Saksamaa, Hispaania, Inglismaa ja teiste maade vallutus-
poliitikale keskajal vastandab õpetaja rahvahulkade võitluse
oma rahvusliku sõltumatuse eest (prantsuse rahva võitlus
inglaste vastu Saja-aastase sõja ajal, madalmaalaste võit-
lus hispaanlaste vastu jt.) ning lähendab seega õpilast
õiglaste ja ebaõiglaste sõdade põhimõttelise erinevuse
mõistmisele.

Keskaja kultuuri tundmaõppimisel peab õpetaja mär-
kima, kuidas kirik püüdis orjastada teadust ja kunsti oma
eesmärkideks; seejärel tuleb näidata, kuidas teadus ja
kunst võitlesid kiriklik-usundliku mõju vastu, kuidas see
vabadustaotlus viis renessansi suurte mälestusmärkide
loomiseni ja teaduse ning kunsti edasisele tõusule.

Teaduslikud avastused andsid raske löögi kiriklikule
maailmavaatele ja kutsusid välja kiriku julma võitluse
teaduse vastu. See osa ajaloost tuleb esile tuua eriti ere-
dalt ja kujukalt, kuna ta omab suurt kasvatuslikku täht-
sust. Õpilasi peab tutvustama tähtsamate kohtadega
Kopernikuse, Giordano Bruno, Galilei ja teiste silmapaist-
vate teadlaste elulugudest ning nende ennastsalgava võit-
lusega kirikliku reaktsiooni vastu.

Kronoloogiliste perioodide järgi koostatud programmi üles-
ehitusega saavutatakse, et õpilane peab mitu korda tagasi
tulema ühe ja sama maa ajaloo juurde. Programmi sellise
ehitusega seoses tuleb õpilastele pärast rea maade ajaloo
teatava perioodi tundmaõppimist anda võimalus läbitud

teele tagasi vaadata, tunnetada ja mällu kinnitada need sotsiaalmajanduslikud protsessid, mis antud perioodil on kõigile neile maadele ühised. Selleks on üldistavad tunnid, mida õpetaja organiseerib pärast ajaloo-kursuse teatava osa käsitlemist.¹

1. VARANE KESKAEG.

Lääne-Rooma keisririik ja barbarid (2 tundi).

Orjade revolutsioon ja barbarite vallutused Rooma keisririigi territooriumil. Sugukondlik kord barbarite juures. Sugukondlik ja sõjaväeline ülemkiht. Orjade ja koloonide revolutsiooniline liikumine Rooma keisririigis. Barbarite riikide tekkimine. Lääne-Rooma keisririigi hukkumine. Muutused Euroopa ühiskondlikus korras.

Ida-Rooma (Bütsantsi) keisririik ja slaavlased (5 tundi).

Bütsants V—VII sajandil. Ida-Rooma keisririigi ühiskondliku korra iseärasused. Keiser Justinianus. Rooma keisririigi taastamise katse. Justinianuse sõjad. Revolutsioonilised liikumised Bütsantsis. Valduste kaotused Läänes ja Idas.

Slaavlased. Slaavi kolonisatsioon Bütsantsis. Slaavlaste kolonisatsiooni ajalooline tähtsus. Bulgaaria riik. Bütsantsi suhted Venemaaga. Feodaalse maavalduse kasv Bütsantsis ja talurahva rõhumine. Bütsantsi nõrgenemine XI sajandil.

Araabia kalifaat (2 tundi).

Araabia kalifaadi tekkimine. Araabia. Araabia sugharude ühinemise põhjused. Islam. Araabia kalifaadi tekkimine ja selle lagunemine.

Bagdadi kalifaat. Samaniidid Kesk-Aasias. Bagdadi kalifaadi langus. Turkmeenid-seldžukid.

Frangi riik (4 tundi).

Frangi riik Merovingide ajal. Kuningavõimu tugevnemine Chlodovechi ajal. Katoliku kirik. Sõjaväelise ülemkihi tugevnemine. Vabade talupoegade pärisorjastamise algus.

¹ Vt. lk. 18.

Frangi riik esimeste Karolingide ajal. Karl Martell, tema võitlus araablastega. Paavstiriigi tekkimine.

Karl Suur. Karl Suure sõjad. Riigivalitsemine Karl Suure ajal. Senjööride tugevnemine.

Lääne-Euroopa IX—XI saj. (5 tundi).

Feodaalkorra valitsevaks muutumine Lääne-Euroopas. Külakogukonnad-margid ja feodaalmõisad. Naturaalmajandus. Karl Suure keisririigi langus. Feodaalne hierarhia. Normannide röövretked. „Püha Rooma keisririigi“ tekkimine. Keisrite ja paavstide vaheline võitlus. Kirikute lahutamine.

Slaavlased IX—XI sajandil. Lääneslaavlaste territoorium. Nende võitlus sakslastega. Suur-Määri riik. Kyrillos ja Methodios. Polaabi ja Balti mere äärsed slaavlased.

Idaslaavlased. Kiievi-Venemaa. Kaubanduslikud, poliitilised ja kultuurilised suhted Bütsantsiga, Idamaadega ja Lääne-Euroopaga.

Varase keskaja kultuur (4 tundi).

Lääne-Euroopa. Kultuuriline mahajäävus. Kirik ja kultuur.

Ida-Euroopa. Bütsants. Kiievi-Venemaa kultuur. Selle kõrge tase, omapära ja originaalsus.

Kalifaadi maade kultuur. Araablase kultuur. Cordoba kalifaat.

Kesk-Aasia kultuur.

India kultuur.

Hiina kultuur.

2. EUROOPA XI—XV SAJ.

Linnad ja kaubandus XI—XIII s. (3 tundi).

Käsitöö eraldumine põllutööst. Linnade kasv XII ja XIII sajandil. Tsunftid ja kaupmeeste gildid. Linnade võitlus senjööridega ja klassivõitlus linnades. Kaubanduse arenemine. Kaubateed. Laadad ja pangad. Kaubalis-rahaliste suhete arenemine. Vene linnad Novgorod ja Pskov (Pihkva).

Ristisõjad (3 tundi).

Ristisõdade põhjused. Esimene ristsõda. Kehvikute sõjaretk. Rüütlitest ristsõdijate väed Idas. Jeruusalemma kuningriik.

Neljas ristsõda. Ladina keisririik. Ristsõdijate vallutuste lõpp Idas. Ristsõdade tähtsus.

Mongolite vallutused (1 tund).

Tšinghis-khaan. Mongolite vallutused. Tatari-mongoli ike Venemaal. Mongolid ja Lääne-Euroopa. Vene rahva võitlus mongolite vastu ja selle ajalooline tähtsus.

Lääne-Euroopa elu-olu ja kultuur XII—XIII saj. (4 tundi).

Talupoegade, feodaalide ja linlaste elu. Talurahva elu ja tavad. Feodaalide elu-olu. Rüütllinnus. Turniirid. Linlaste kultuur ja elu-olu.

Kool. Keskaegsed kujutlused loodusest. Roger Bacon. **Venemaa kultuur.**

Usund ja kirik. Paavstide võim. Paavst Innocentius III. Paavstide võimsus XIII saj. Inkvisitsioon.

Kordamine — 3 tundi.

VII KLASS (99 tundi).

V ja VI kl. kursuse kordamine — 40 tundi.

Feodaalsete monarhiate tugevnemine (12 tundi).

Prantsusmaa ja Inglismaa XII—XIII sajandil. Kuningavõimu nõrkus Prantsusmaal esimeste Kapetingide ajal.

Normannide vallutused ja kuningavõimu tugevnemine Inglismaal. Talupoegade ekspluateerimise kõvenemine.

Linnade kasv Prantsusmaal ja Kapetingide tugevnemine. Kapetingide ja Plantageneedide võitlus. John Maata. Suur Vabadustekiri ja parlamendi tekkimise algus Inglismaal. Philippe IV Ilus ja ta võitlus paavstiga. Generaalstaatide tekkimine Prantsusmaal.

Saja-aastane sõda. Talupoegade ülestõusud Prantsusmaal ja Inglismaal. Saja-aastase sõja põhjused ja algus. Inglise võidud. Etienne Marcel'i ülestõus Pariisis. Talurahva ülestõus (Jacquerie) Prantsusmaal. Jacquerie' ja Pariisi ülestõusu mahasurumine. Talupoegade olukord

Inglismaal XIV saj. Wat Tyleri ülestõus ja selle mahasurumine. Talupoegade ülestõusude lüüasaamise põhjused. Pärisorjuse kaotamine Inglismaal.

Prantsusmaa ja Inglismaa XV sajandil. Saja-aastase sõja taaspuhkemine. Patriotismi tõus Prantsusmaal. Rahva võitlus inglaste vastu. Naisrahvuskangelane Jeanne d'Arc. Saja-aastase sõja lõpp. Louis XI. Prantsusmaa poliitiline ühendamine. Feodaalide vägivald Inglismaal. Roosidesõda. Kuninga ainuvõimu algus.

Vene tsentraliseeritud riigi moodustamine ja selle paljurahvuseliseks riigiks muutumise algus.

Vene riigi rahvusvaheline tähtsus XV ja XVI sajandil. Sõjad Idas. Võitlus tee pärast Läände. Liivi sõda.

Saksamaa XII—XV sajandil (3 tundi).

Saksamaa poliitiline killustatus.

Sakslaste vallutused Idas.

Lääneslaavlaste maade vallutamine saksa feodaalide poolt. Lääneslaavlaste võitlus saksa feodaalide vastu. Mõõgavendade ordu ja Ida-Baltikumi vallutamine selle poolt. Teutooni ordu ja preislaste maade vallutamine selle poolt. Venemaa, Leedu ja Poola võitlus Teutooni orduga. Jäälahing. Grünwaldi lahing. Saksa agressiooni nurjumine.

Saksamaa langus XV saj.

Tšehhimaal XII—XV saj. ja hussiitide liikumine (3 tundi).

Tšehhimaal ja „Püha Rooma keisririik“. Tšehhimaal majanduslik ja poliitiline tugevnemine XII—XIV sajandil. Üldrahvalik liikumine Tšehhimaal sakslaste ja katoliku kiriku vastu. Jan Hus. Husi hukkamine. Hussiitide sõjad. Nende feodalismivastane iseloom. Mõõdukad ja taboriidid. Hussiitide sõjaväeline organisatsioon. Reetmine mõõdukate poolt ja hussiitide sõdade lõpp.

Itaalia XIII—XV sajandil. Bütsantsi langus (2 tundi).

Itaalia XIII—XV saj. Firenze tööstuslik ja kaubanduslik arenemine. Ciompi ülestõus. Medicite türannia.

Bütsantsi langus. Türgi vallutused Balkani poolsaarel. Lahing Kossovo väljal. Bütsantsi langus ja Türgi impeeriumi tekkimine. Rõhutatud rahvaste võitlus Türgi ikke vastu.

Euroopa kultuur XIV—XV saj. (4 tundi).

Itaalia renessanss. Kodanlik kultuur Itaalias. Leonardo da Vinci. Michelangelo. Raffael. Trükikunst.

Venemaa kultuur XIV—XV sajandil.

3. HILISKESKAEG.

Suured maadeavastused ja kolooniate vallutamise algus (4 tundi).

Ameerika ja mereteede avastamine Indiasse. Suurte maadeavastuste majanduslikud ja tehnilised eeldused. Vene uurimisreisid Itta. Afanassi Nikitin. Mereteede avastamine Indiasse. Vasco da Gama. Ameerika avastamine Kolumbuse poolt. Magalhãesi esimene reis ümber maakera.

Ameerika vallutamine ja Euroopa koloniaalpoliitika algus. Ameerika enne eurooplaste tulekut. Mehhiko ja Peruu vallutamine. Asumaade röövellik ekspluateerimine eurooplaste poolt.

Maadeavastuste majanduslikud tagajärjed. Euroopa kaubanduse laienemine. Kapitali akumulatsioon asumaade röövimise ja orjadega kauplemise tagajärjel. Kaubateede ümberpaiknemine. Uus rahvusvaheline kaubanduskeskus — Antwerpen.

Reformatsioon ja talurahvasõda Saksamaal (5 tundi).

Saksamaa XVI sajandi algul. Saksamaa poliitiline killustatus XVI sajandi algul. Klassivõitlus Saksamaal reformatsiooni eelõhtul.

Reformatsiooni algus Saksamaal. Katoliku kirik Saksamaal XVI saj. algul. Lutheri väljaastumine 1517. a. Thomas Müntzer.

Talurahvasõda. Talupoegade nõudmised. Talurahva lüüasaamine. Talurahva ülestõusust osavõtjate halastamatu karistamine saksa vürstide ja aadlike poolt.

Mõõduka reformatsiooni kindlustumine. Vürstide reformatsioon. Augsburgi usundirahu. Lutheri kirik.

Katoliiklik reaktsioon. Jesuiidid. Inkvisitsioon. Teaduse tagakiusamine.

Prantsusmaa XVI sajandil ja XVII saj. algul (4 tundi).

Prantsusmaa XVI sajandi esimesel poolel. Prantsusmaa ühiskondlik kord XVI saj. algul. Talurahvas, aadel, kodanlus.

Kuningavõimu tugevnemine XVI saj. esimesel poolel.

Monarhia kriis ja usundisõjad Prantsusmaal. Hugenottide sõdade algus. Pärtliöö, Henri IV. Nantes'i edikt.

Absolutismi kehtestamine Prantsusmaal. Richelieu. Hugenottide poliitilise organisatsiooni hävitamine. Intendantid. Nende osa valitsemises.

Inglismaa XVI sajandil (3 tundi).

Kapitalistliku arengu algus Inglismaal. Inglismaa majanduslik areng XVI saj. Manufaktuuride tekkimine. „Tarastamine“. Talupoegade maatajätmine. Verine seadusandlus hulkurite ja kerjaste vastu. Ket'i ülestõus.

Inglismaa kaubandus ja välispoliitika XVI saj. Inglismaa ja Hispaania. Kaubanduskompaniid. Välispoliitika. „Võitmatu armaada“ purustamine.

Hispaania. Madalmaade revolutsioon (5 tundi).

Hispaania XVI sajandil. Hispaania kuningriigi tekkimine. Karl V valdused. Philipp II. Hispaania inkvisitsioon.

Madalmaade revolutsioon. Madalmaade majanduslik tõus. Philipp II poliitika Madalmaadel. Rahvahulkade ülestõusu algus. Metsa- ja meregöösid. Partisanisõda. Hertzog Alba ja terror Madalmaadel. Põhjaprovintside ülestõus. Utrechti unioon. Hollandi vabariigi tekkimine.

Holland XVII sajandil. Hollandi majanduslik õitseng. Tema röövellik koloniaalpoliitika. Rahvahulkade raske olukord. Hollandi poliitiline kord.

Poola XVI sajandil ja XVII sajandi esimesel poolel (4 tundi).

Poola XVI—XVII sajandil. Talupoegade olukord XVI ja XVII saj. Poola poliitiline kord. Ukrainlaste ja valgevenelaste rahvuslik rõhumine. Võitlus poola panide vastu. Poola interventsioon Venemaal XVII saj. algul ja selle purustamine. Venemaa rahvusvahelise seisundi kõvenemine. Vasemakalda-Ukraina liitmine Vene riigiga.

Kolmekümne-aastane sõda (2 tundi).

Saksamaa killustatus ja langus XVII sajandi algul. Kolmekümne-aastase sõja algus ja käik. Saksamaa laastamine. Vestfaali rahu ja sõja tagajärjed.

Tehnika, teaduse ja kunsti arenemine XVI—XVII saj. (4 tundi).

Lääne-Euroopa kultuur XVI—XVII saj. Tehnika areng. Geograafiliste teadmiste laienemine. Kopernikuse õpetus. Giordano Bruno, Galilei. Uue teaduse võitlus kirikuga. Thomas Morus ja tema utoopia. Campanella. Shakespeare.

Venemaa kultuur XVI—XVII saj.

Kordamine — 4 tundi.

VIII KLASS (132 tundi).

VIII klassi ajaloo kursus käsitab vana-aega ja keskaega. VIII klassi ajaloo programm on ühine V—VII kl. programmiga ja teemade ajaline jaotus on järgmine:

Vana-aeg (66 tundi).

Sissejuhatus — 1 t., Vana-Egiptus — 5 t., vanimad Mesopotaamia riigid — 4 t., Vana-India — 1 t., Vana-Hiina — 1 t., Kreeka vanim periood — 6 t., Sparta — 2 t., Ateena — 3 t., Kreeka-Pärsia sõjad ja Ateena õitseng — 4 t., Peloponnesose sõda — 4 t., Kreeka kultuur — 4 t., Kreeka Makedoonia võimu all — 4 t., Rooma ajaloo varane periood — 5 t., Rooma vallutused Vahemere-aladel — 2 t., orjanduslik Rooma — 2 t., orjade ja vabade kehvikute ülestõusud — 7 t., Rooma impeerium I ja II sajandil m. a. j. — 4 t., orjade revolutsioon, barbarite vallutused — 4 t.
Kordamine — 3 t.

Keskaeg (66 tundi).

Lääne-Rooma keisririik ja barbarid — 2 t., Ida-Rooma keisririik ja slaavlased — 4 t., Araabia kalifaat — 2 t., Frangi riik — 2 t., Lääne-Euroopa IX—XI saj. — 3 t., varase keskaja kultuur — 2 t., linnad ja kaubandus — 2 t., ristsõjad — 1 t., mongolite vallutused — 1 t., Lääne-Euroopa elu-olu ja kultuur XII—XIII saj. — 2 t., feodaal-

sete monarhiate tugevnemine — 5 t., Saksamaa XII—XV saj. — 2 t., Tšehhimaa XII—XV saj. — 2 t., Itaalia XIII—XV saj., Bütsantsi langus — 2 t., Euroopa kultuur XIV—XV saj. — 2 t., suured maadeavastused — 3 t., reformatsioon ja talurahvasõda Saksamaal — 3 t., Prantsusmaa XVI sajandil ja XVII saj. algul — 3 t., Inglismaa XVI saj. — 3 t., Hispaania, Madalmaade revolutsioon — 3 t., Poola XVI sajandil — XVII saj. esimesel poolel — 1 t., Kolmekümne-aastane sõda — 1 t., tehnika, teaduse ja kunsti arenemine XVI—XVII saj. — 2 t.

Kordamine — 3 t.

Kogu klassikursuse kordamine — 10 tundi.

IX KLASS.

UUSAEG.

SELETUSKIRI.

Noorte kasvatamisel nõukogude patriootideks, kes on piiritult ustavad meie sotsialistlikule kodumaale, valmis kaitsma ennastalgavalt tema saavutusi ja seega kogu progressiivse inimkonna üritusi, omab suurt tähtsust uusaja ajaloo õppimine.

Uusaja ajaloo kursus tutvustab õpilasi kapitalismi ajaloo vältel, alates Inglise kodanlikust revolutsioonist XVII sajandi keskel.

Uusaja algusega, koos kapitalistliku tootmise arenemisega algab uute põhiklasside — proletariaadi ja kodanluse formeerumine.

Kodanlus muutub järk-järgult majanduslikult võimsamaks. Feodaalkord muutub tervikuna tõkkeks, takistades tootlike jõudude edasist kasvu. Valmib kodanlike revolutsioonide periood. Niisugune on varaste kodanlike revolutsioonide päritolu (Madalmaade revolutsioon XVI saj., Inglise revolutsioon XVII sajandil).

Kodanliku revolutsiooni tulemusena kindlustub Inglismaal kapitalistlik kord. Samal ajal Preisimaa, Austria ja teised Ida-Euroopa riigid püsivad edasi maadena, kus valitsevad feodaal-pärisorjuslikud suhted. Kapitalistlike elementide kasv Prantsusmaa tööstuses ja põllumajandu-

ses, kodanluse kasv ja kindlustumine ning rahvaliidumise tugevnemine muudavad selle maa täiesti küpseks kodanliku revolutsiooni jaoks. Kodanlik revolutsioon toimus Prantsusmaal XVIII saj. lõpul ja tähistas „kapitalismi võidu ja kindlustumise“ perioodi algust Euroopa ja Ameerika eesrindlikes riikides.

Uusaja esimene periood algab XVII saj. Inglise kodanliku revolutsiooniga ja lõpeb 1870.—1871. a. Prantsuse-Preisi sõja ja Pariisi Kommuuniga (kaasa arvatud).

Uusaja teine periood algab 1870.—1871. a. Prantsuse-Preisi sõjast ja Pariisi Kommunist ja lõpeb Imperialistliku Maailmasõja ja Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooniga. „See on kapitalismi algava languse, Pariisi Kommuuni poolt kapitalismile antud esimese hoobi ajajärk, vana „vaba“ kapitalismi imperialismiks ümberkasvamise ja inimkonna ajaloos uue ajastu avanud Oktoobrirevolutsiooni jõududega NSV Liidus kapitalismi kukutamise ajajärk.“¹

Pärast Esimest Maailmasõda ja Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni NSV Liidus murdi läbi imperialistlik rinne. Venemaa langes välja kapitalismi süsteemist, kapitalism lakkas olemast maailmamajanduse ühtseks, kõikehõlmavaks süsteemiks, maailm lõhenes kaheks süsteemiks — kapitalismiks ja sotsialismiks. Algas nende kahe süsteemi koos eksisteerimise ja samal ajal nende võitluse periood.

Kõige uuemat aega 1918. a. lõpust kuni 1934. a. aastani iseloomustatakse „Märkustes uusaja ajaloo õpiku konspekti kohta“ järgmiselt: „Kapitalistlikes maades, ühelt poolt, on see sõjajärgse imperialismi ajajärk, majandusliku ja poliitilise kriisi ajajärk, fašismi ning asumaade ja mõjusfääride pärast peetava võitluse kõvenemise ajajärk, ja NSV Liidus on see, teiselt poolt, kodusõja ja interventsiooni ajajärk, esimese viisaastaku ja teise viisaastaku alguse ajajärk, meie maal sotsialismi võidurikka ülesehitamise ajajärk, kapitalismi viimaste jäänuste väljajuurimise ajajärk, sotsialistliku tööstuse võidu ja tõusu ajajärk, sotsialismi võidu ajajärk maal, kolhooside ja sovhooside võidu aja-

¹ И. Сталин, С. Киров, А. Жданов, Замечания о конспекте учебника «Новой Истории». «К изучению истории», Москва, 1946, стр. 25.

järk". Nüüdisajal tuleb sellesse perioodi arvata ka Teine Maailmasõda ja sõjajärgne periood.

Õpilaste kommunistliku maailmavaate kujundamisel omab uusaja ajaloo kursus väga suurt tähtsust. Konkreetse ajaloomaterjali varal tutvustab see kursus õpilasi kapitalismi tekkimise ja arenemisega, iseloomustab kapitalismi tema ajaloolise arenemise mitmesuguseil astmeil, selgitab kapitalistliku ühiskonna klassistruktuuri ja klassivõitluse vorme kapitalismi ajal, näidates kuidas see võitlus viib proletarisele revolutsioonile, sotsialismile ja kommunismile.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni põhjalik erinevus kõigist kodanlikest revolutsioonidest on uusaja ajaloo kursuse keskseks küsimuseks ning omab suurt tunnetuslikku ja poliitilis-kasvatuslikku tähtsust.

Prantsuse kodanliku revolutsiooni ajaloo õpetamisel peab õpetaja näitama, „et Prantsuse (ja iga teine) kodanlik revolutsioon, vabastades rahva feodalismi ja absolutismi ahelaist, koormas teda uute ahelatega, kapitalismi ja kodanliku demokraatia ahelatega, kuna sotsialistlik revolutsioon Venemaal purustas igasugused ahelad ja vabastas rahva ekspluateerimise kõigist vormidest...“¹

Uusaja ajaloo kursuses tuleb selgitada õpilastele kodanliku demokraatia mõiste. Olles omal ajal progressiivne feodaal-absolutistliku korruga võrreldes, on kodanlik demokraatia — ja seda on eriti tähtis õpilastele rõhutada — demokraatiaks rikkaile, on mitte rahva, vaid kodanluse võimuks.

Konkreetse ajaloomaterjali najal on vaja näidata, et kodanliku demokraatia maades, kapitali kõikvõimsuse tingimustes oli ja on niinimetatud rahvaesindus kodanluse huvide esindaja.

Samuti on vaja õpilasi õpetada eraldama loosungeid, mida kasutas kodanlus võitluses võimu pärast, selle võitluse tõelisest sisust.

Tähtis on kodanlike parlamentide ja kodanlike valituste müüdavuse ja alatuse paljastamine.

On vajalik meenutada Lenini sõnu rahvusvahelise imperialismi alatust osast, et inglise ja ameerika impe-

¹ Ajaloo õppimisest. J. Stalin, S. Kirov, A. Ždanov „Märkused uusaja ajaloo õpiku konsekti kohta“, Tallinn, 1949, lk. 27—28.

rialistid „... tegutsevad vene vabaduse timukate ja sandarmitega, nii nagu seda osa täideti vene timukas Nikolai I poolt, mitte halvemini kuningatest, kes täitsid timukate osa, kui nad lämmatasid Ungari revolutsiooni. Nüüd on selle osa endale võtnud Wilsoni agendid. Nad lämmatavad revolutsiooni Austrias, nad täidavad sandarmite osa, nad esitavad ultimaatumi Šveitsile: kui te ei hakka võitlusse bolševistliku valitsusega, siis leiba ei anna. Nad teatavad Hollandile: ärge julgege lubada enda juurde nõukogude saadikuid, või muidu — blokaad...“¹

Kodanliku demokraatia valelikkuse ja roiskumise paljastamiseks annab palju materjali töötajate olukord kapitalistlikes riikides ja nende riikide koloniaalpoliitika.

Kapitalistide lakkamatu pealetung tööliklassile, tööpalga alandamine, tööpuudus, asumaade paljaksröövimine, kohaliku elanikkonna inimliku väärikuse hävitamine, keeldumine asumaadele iseseisvuse andmisest, töölisliikumise ja koloniaal-ülestsõusude halastamatu mahasurumine — kõik see on väga tähtis kodanliku demokraatia iseloomustamiseks.

Õppimise tulemusena peavad õpilased mõistma, et ainult nõukogude demokraatia on ainus tõeline demokraatia, mis kindlustab kõigile meie kodumaal elunevaile rahvaile reaalsed õigused, otsustava osavõtu valitsemisest ja rahvahulkade rikkalike loovate jõudude täielikema ning iga-külge arengu.

Uusaeg annab palju materjali, mis näitab, et tõelised ajaloo loojad on rahvahulgad. Rahvahulkade aktiivsus revolutsioonide ja rahvusliku vabadusliikumise perioodil, töölisliikumine ja teadusliku kommunismi tekkimine — need on kursuse tähtsaimad küsimused. Seejuures on vaja selgitada õpilastele tööliklassi kui ainsa lõpuni revolutsioonilise klassi osa ja näidata proletaarsete parteide arenemisprotsessi kuni maailmaproletariaadi avangardi, uut tüüpi partei, Lenini-Stalini bolševistliku partei kujunemiseni.

Prantsuse kodanliku revolutsiooni ajaloo õpetamisel on vajalik rõhutada laiade rahvahulkade otsustavat osa revolutsioonis.

¹ В. И. Ленин, Сочинения, издание 3-е, т. XXIII, стр. 315.

Alates Prantsuse kodanlikust revolutsioonist, proletariaat areneb ja tugevneb klassilahinguis. Organiseerimata väljastumisest Pariisis ja Lyon'is XIX sajandi 30-ndail aastail kasvas proletariaat oma partei loomiseni. 30-ndail kuni 40-ndail aastail kujuneb Inglismaal proletaarne partei, kuid proletariaat on veel väga tugevasti utopistlike ideede mõju all. 1847. a. tekib iseseisev revolutsiooniline töölispartei — Kommunistide Liit.

Teema puhul „K. Marx ja Fr. Engels“ õpivad õpilased mitte üksnes Marxi ja Engelsi elulugu, vaid ka Kommunistide Liidu ajalugu. Selles teemas tutvuvad nad süstemaatilisel kujul marksistliku teooria põhiteesidega, marksismi kui tööliklassi maailmavaatega, nagu need on esitatud „Kommunistliku partei manifestis“, ja marksismi kui uue maailma-ajaloolise etapiga revolutsioonilise liikumise arengus. 1848. a. juunipäevadel, mis olid „esimeseks suureks lahinguks“ proletariaadi ja kodanluse vahel, esines Prantsusmaa tööliklass loosungitega: „Kodanluse kukutamine“, „Proletariaadi diktatuur“.

Teemas „I Internatsionaal“ arendatakse küsimusi proletariaadi diktatuurist kui siirdeperioodist kapitalismilt kommunismile. Siinsamas antakse kujutus võitlusest kodanlike mõjude vastu töölisliikumises, demokraatlikust tsentralismist kui „Rahvusvahelise Töölisühingu“ organiseerimise printsibist.

Pariisi Kommuun 1871. a. oli maailma-ajaloolise tähtsusega sündmus. Maailmas esimese proletaarse riigi, uut tüüpi riigi, proletariaadi diktatuuri algkuju tekkimine andis löögi kapitalismile.

II Internatsionaali teema puhul iseloomustatakse bolševike parteid kui uut tüüpi parteid, näidatakse bolševike leppimatust igasuguse oportunisti ja sellega leplikkuse suhtes. Eriti on vaja peatuda bolševismi osa näitamisel rahvusvahelises ulatuses.

Uusaja ajaloo õppimine annab palju materjali, mis tunnistab, kuidas oportunism viib töölisliikumise tegelased tööliklassi ürituse otsesele reetmisele ja nende tegelaste siirdumisele kontrevolutsioonilise kodanluse leeri (Louis Blanc, Kautsky, parempoolsed sotsialistid Ameerika Ühendriikides, Inglismaal, Prantsusmaal, Saksamaal jt. kapitalistlikes riikides nüüdisajal).

Uusaja kursus omab suurt tähtsust nõukogude patriotsismi ja nõukogude rahvusuhkuse kasvatamisel. Ses suhtes on väga tähtsad küsimused, mis valgustavad meie maa otsustavat osa maailma-ajaloos.

1812. a. Isamaasõja teema puhul on vaja näidata meie kodumaa kangelaslikku võitlust välismaise kallaletungi vastu, vene vägede suurepärasest püsivusest, iseloomustada Kutuzovi sõjakunsti, 1812. aasta partisanide mehisust ja leidlikkust.

Napoleoni armee, olles tuntud võitmatuna, ületas arvuliselt vene armee, kuid vene armeed toetas kogu rahvas, ja Napoleon I sai lüüa. Napoleoni purustamine Venemaa väljadel oli Napoleoni keisririigi kokkuvarisemise ja Euroopa rahvaste Napoleoni ülemvõimust vabanemise peapõhjuseks.

Krimmi sõda tuleb näidata kui ebaõiglast sõda mõlemate sõdivate poolte poolt. See sõda tõi näitlikult esile pärisorjusliku Venemaa mahajäävuse. Samal ajal selle sõja ajalugu on selgeks tõendiks vene armee, laevastiku ja Sevastopoli elanikkonna harukordsetest sõjalistest omadustest, mehisusest ja kangelaslikkusest kodumaa kaitsmisel sissetunginud vaenlase vastu.

Uusaja kursuses tuleb näidata selgesti Venemaa otsustavat osa slaavi rahvaste (Serbia, Bulgaaria) vabastamisel türgi ikkest.

Esimese Maailmasõja lahingutegevuse tundmaõppimisel on vaja rõhutada vene armee ja laevastiku osa. Konkreetse materjali najal on tarvis näidata vene armeede pealetungi tähtsust Ida-Preisimaal, vene armee hiilgavaid operatsioone Galiitsias, Bukoviinas ja Poolas 1914. a. ning edelarindel 1916. a.

Eriti tähtis on näidata meie maa rahvaste suuri teeneid, kes võitlesid eesotsas Venemaa proletariaadiga Lenini-Stalini partei juhtimisel tsarismi ja kapitalismi ikke vastu; meie maa rahvad kukutasid pika-ajalise, palju ohvreid nõudnud võitluse hinnaga tsarismi ja kapitalismi, purustasid valgekaartlased, tõrjusid tagasi välismaa kapitalistide interventsiooni, teostasid sotsialismi võidu ja jõudsid kommunismi ehitamiseni meie maal.

Uusaja ajaloo kursuses tuleb samuti pühendada palju tähelepanu möödunud sõdade tundmaõppimisele.

„Lenin tegi vahet kaht liiki sõdade vahel, vallutussõdade

— järelikult ebaõiglaste sõdade, ja vabadussõdade, õiglaste sõdade vahel“.¹

Kapitalismi võidu ja kindlustumise perioodil ajalugu tunneb õiglasi, rahvuslik-vabastuslikke, sealhulgas ka revolutsioonilisi sõdu. Õiglane oli ameerika rahva iseseisvussõda 1775.—1782. a., õiglane oli prantsuse rahva sõda Preisi-Austria interventsiooni vastu Prantsuse revolutsiooni perioodil. Õppides tundma prantsuse rahva sõdu reaktioonilise Euroopa vastu, tuleb pöörata erilist tähelepanu rahvahulkade määratule loovale energiale.

On teada rida juhtumeid, millal ebaõiglased, vallutus-sõjad, näit. Napoleon I sõjad, kutsusid vastusena esile rahvaliidumised ja õiglased kaitsesõjad (näit. Hispaanias 1808. a., Venemaal 1812. a.).

Uusaja teise perioodi õppimisel tuleb esile tõsta Prantsuse-Preisi sõda 1870.—1871. a. ja prantsuse rahva võitlust välismaiste vallutajate vastu. See sõda on klassikaliseks näiteks Saksamaa poolel õiglase ja progressiivse sõja muutmiseks reaktiooniliseks ja vallutuslikuks. Samuti on vaja näidata konkreetse materjali varal prantsuse rahvahulkade relvastatud võitlust preisi vallutajate vastu pärast seda, kui „rahvusliku kaitse“ valitsus reetis Prantsusmaa huvid ja astus sobingusse vaenlasega. Sellele reetmisele on vaja vastandada rahva patriotism. On tarvis näidata, et Preisi-maa vallutas Prantsusmaa mitte ainult oma armee üleoleku tõttu, vaid ka prantsuse kodanluse reetmise tulemusena.

Fr. Engels, vaimustuses prantsuse rahvahulkade tegevusest, kirjutas: „Saksa positsioonide ümber asub vaidlusaluse territooriumi vöönd ja just siin on rahva vastupanu kõige tugevam. Selleks, et seda rahva vastupanu murda, kasutavad sakslased sõjapidamisviisi, mis on niisama vananenud kui barbaarne.“²

Kaasaja tingimustes omab erilist tähtsust XIX saj. lõpu, XX saj. alguse ja Esimese Maailmasõja perioodi rahvusvaheliste suhete tundmaõppimine. XIX saj. kolme viimast aastakümnet iseloomustab eelduste valmimine vabale võistlusele rajanevalt vanalt kapitalismilt imperialismile üleminekuks. Sel perioodil teravneb võitlus suurriikide

¹ J. Stalin. Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast. Tallinn, 1946, lk. 30.

² Маркс и Энгельс, Соч., т. XII, ч. II, стр. 173.

vahel maailma jaotamise pärast. Sajandite vahetusel viiakse see võitlus lõpule Aafrika ja Aasia jaotamisega. Kapitalism jõuab lõplikult oma viimasesse staadiumi — imperialismi. V. I. Lenin andis klassikalise definitsiooni imperialismi kohta: „Imperialism on kapitalism selles arenemisstaadiumis, kus on välja kujunenud monopolide ja finantskapitali võim, on omandanud silmapaistva tähtsuse kapitali väljavedu, on alanud maailma jaotamine rahvusvaheliste trustide poolt ja on lõppenud kogu maakera territooriumi jaotamine suurimate kapitalistlike riikide vahel.“¹ Tugevneb ja muutub kvalitatiivselt erinevaks kapitalistlike maade majandusliku ja poliitilise arenemise ebaühtlus. Äärmiste piirideni teravnevad kapitalismi peavastuolud: vastuolu töö ja kapitali vahel, mitmesuguste finantsrühmade ja imperialistlike suurriikide vahel nende võitluses toorainelallikate ja võõraste territooriumide pärast, vastuolu metropolide ja asumaade vahel. Teistest hiljem maailma areenile astunud noored kapitalistlikud riigid Saksamaa ja Jaapan ajavad eriti agressiivset poliitikat, taotlede juba jaotatud maailma ümberjaotamist.

Saksamaa astus esimesena militaristlike blokkide loomise teele: 1882. a. lõi Bismarck Kolmikliidu. Vastuseks sellele sõlmisid Venemaa ja Prantsusmaa samuti liidu. Seega jagunes Euroopa kahte vaenulikku leeri. Võitlus maailma ümberjaotamise pärast muutub selle kahe vaenuliku imperialistliku bloki, Kolmikliidu ja Entente'i võitluseks. Seejuures oli saksa imperialism, nagu näitas V. I. Lenin, kõige kiskjalikum ja kõige röövellikum. Õpetaja peab näitama õpilastele ka teiste riikide, eriti Inglismaa, Ameerika Ühendriikide, Prantsusmaa, Itaalia ja Jaapani imperialismi, selgitama mahajäänud rahvaste koloniaalset ekspluateerimist ja rõhumist Aafrikas, Aasias jne.

Esimese Maailmasõja õppimisel tuleb paljastada sõja põhjused, näidata, et kuigi Esimese Maailmasõja süüdlas-teks olid kõigi maade imperialistid, alustas sõda siiski just Saksamaa, ennetades oma vastased sõjaks ettevalmistuse alal. On vaja paljastada keiserliku Saksamaa sõjaeesmärke, võrreldes neid hitlerlike plaanidega Euroopa rahvaste ja NSV Liidu vallutamiseks ja orjastamiseks, ja näidata, et

¹ V. I. Lenin, Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium. Tallinn 1949, lk. 80.

„... Hitlerlaste partei on imperialistide, seejuures kõige kiskjalikumate ja röövellikumate imperialistide partei kõigi maailma imperialistide hulgas“,¹ et nad on „... euroopaliku kultuuri vaenlased ning saksa armee on keskaegse vaimupimeduse armee, kelle sihiks on hävitada Euroopa kultuur, et rajada saksa pankurite ja parunite orjaperemehelikk „kultuuri“ “. ²

Vallutuspoliitika on omane kõigile kapitalistlikele riikidele. Täiesti uued alused on omased Nõukogude Liidu välispoliitikale. Nõukogude Liit on töörahva riik, kes ei taotle vallutusi, vaid on huvitatud rahu jaluleseadmisest ja selle püsimisest kogu maailmas. See on vajalik tingimus NSV Liidu määratu suureks loovaks tööks kommunistliku ühiskonna ülesehitamisel.

Kultuuriajaloo küsimused on antud seoses ajalooprotsessi üldise käiguga, mitte aga sellest isoleeritult.

Põhimiseks ja lähtekohaks kultuurinähete analüüsimisel olgu klassiseisukoht. Igas klassiühiskonnas toimub progressiivsete ja reaktsiooniliste jõudude võitlus, mida väljendavad progressiivsed ja reaktsioonilised teosed kunstis ja kirjanduses. Igas klassiühiskonnas on kaks kultuuri: tühise käputäie ekspluataatorlike klasside kultuur ja rahvahulkade igatsusi ja püüdlusi kajastav kultuur.

Käesolevas programmis on uusaja kultuuriajaloo teemad tehtud kohustuslikeks. Nende teemade käsitlemine annab võimaluse näidata vene kultuuri määratud tähtsust ja selle mõju teiste rahvaste kultuurile. Näidata vene kultuuri prioriteeti paljudel aladel — see on tähtsaks vahendiks võitluses välismaise ees kummardamise juhtude vastu, õpilastes armastuse kasvatamiseks meie suure kodumaa vastu, viha kasvatamiseks meie rahvale vaenuliku kodanliku kosmopolitismi vastu.

Oma aruandekõnes Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 22. aastapäeva puhul ütles seltsimees V. M. Molotov:

„... kõiki rahvaste kultuuri tõelisi saavutusi, kui kaugele minevikku need ka kanduksid, hinnatakse kõrgelt sotsialist-

¹ J. Stalin, Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, Tallinn, 1946, lk. 25.

² J. Stalin, Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, Tallinn, 1946, lk. 44.

likus riigis ja nad tõusevad nüüd oma rahva ja kogu Nõukogude Liidu rahvaste ette taassündinuina oma tõelises ideelises hiilguses. Bolševikud pole inimeste hulgast, kes ei mäleta sugulust oma rahvaga. Meie, bolševikud, oleme tulnud rahva keskelt, hindame ja armastame oma rahva, niisama nagu kõigi teiste rahvaste ajaloo kuulsaid tegusid. Me teame hästi, et tõeline progress, mis on võimalik vaid sotsialismi baasil, peab tuginema tervele ajaloole ja möödunud sajandite kõigile saavutustele, peab avama oma rahva ajaloo tõelise mõtte ja koos sellega helge tuleviku kõigile rahvastele."

Kursuse plaanimisel peab õpetaja välja eraldama üldistus- ja kordamistunnid. Programmi sisu järgi on üldistustunnid programmi orgaaniliseks osaks. Kõrvuti uue materjaliga sisaldavad need samuti materjali, mis annab teatavast käsiteldud teemast kokkuvõtte. Niisuguste üldistustundide hulka tuleb arvata teemad: Euroopa ajavahemikul 1789—1815, Viini kongress, Euroopa areng perioodil 1815.—1848. a. jms. Üldistustunnid uusaja ajaloo teise perioodi alalt tuleb pühendada rahvusvaheliste suhete ja töölisliikumise küsimustele. On vajalik mõista, et üldistustunnid, tehes kokkuvõtte teatavast ajalooperioodist, aitavad kaasa selle süvendatud mõistmiseks. Koos sellega loovad üldistustunnid baasi mineviku küsimuste sidumiseks kaasaja küsimustega ja tugevdavad sellega poliitilis-kasvatustlikku mõju ajaloo õpetamisel.¹

PROGRAMM.

IX KLASS (76 tundi).

I. INGLISE KODANLIKUST REVOLUTSIOONIST XVII SAJANDIL KUNI PRANTSUSE KODANLIKU REVOLUTSIOONINI XVIII SAJANDIL (11 tundi).

Inglise kodanlik revolutsioon XVII sajandil. Inglismaa revolutsiooni eelõhtul. Kapitalistlike elementide arenemine tööstuses ja põllumajanduses. Kodusõda. Parlamendi ja sõjaväe võitlus. Vabariigi väljakuulutamine. Rahvahul-

¹ Vt. lk. 18.

kade liikumine ja selle mahasurumine. Cromwelli valitsus. Stuartite võimu taastamine. 1688. a. riigipööre. Inglise XVII sajandi kodanliku revolutsiooni tähtsus. Inglismaa majanduslik-poliitiline ja kultuuriline areng XVII sajandi lõpul ja XVIII sajandi algul.

Prantsusmaa XVII sajandi keskelt kuni revolutsiooni alguseni. Louis XIV monarhia. Colbert ja tema süsteem. Prantsusmaa sõjad ja vallutused. Talurahva ülestõusud ja nende mahasurumine. Hispaania pärilussõda. Louis XV. Prantsuse kirjandus. Racine, Molière.

Lääne-Euroopa slaavi rahvad. „Püha Rooma keisririigi“ langus pärast Kolmekümne-aastast sõda. Lääne-Euroopa slaavi rahvad. Slaavlaste ja ungarlaste rõhumine sakslaste poolt Austrias.

Naabermaade vallutamine Preisi-Brandenburgi riigi poolt. Preisi välispoliitika sõnamurdlikkus ja vägivald. Preisi armee. Friedrich II. Preisi vägede purustamine Vene armee poolt Seitsme-aastases sõjas.

II. EUROOPA JA PÕHJA-AMEERIKA KODANLIKU REVOLUTSIOONI EELÕHTUL (4 tundi).

Tööstusliku revolutsiooni algus Inglismaal. Asumaade vallutamine Inglismaa poolt. Talurahva ja käsitöölise laostumine. „Tarastamised“. Pauperism ja talurahva proletariseerumine. Käsitöö, manufaktuur. Uleminek manufaktuurilt masinasuurtootmisele. Aurumasina leiutamine Polzunovi poolt Venemaal. Watt'i aurumasin. Esimesed vabrikud. Uute põhiklasside — tööstusliku suurvõimude ja proletariaadi formeerumise algus. Inglismaa poliitiline kord.

Iseseisvussõda ja Ameerika Ühendriikide tekkimine. Asumaad Põhja-Ameerikas XVIII sajandi 70-ndatel aastatel. Asumaade rõhumine Inglismaa poolt. Iseseisvussõja algus. Ameerika kolonistide sõda kui õiglase sõda. Iseseisvuse deklaratsioon (4. juulil 1775). Thomas Jefferson, George Washington, Franklin. Venemaa suhtumine Ameerika Ühendriikide iseseisvussõjasse. Sõjategevuse käik. Ulestõusnud kolonistide abistamine Prantsusmaa poolt.

Versailles'i rahu. Sõja tagajärjed laiadele rahvahulkadele. Shays'i ülestõus. Ameerika 1787. a. konstitutsioon, selle suunatus rahvahulka vastu. Ameerika demokraatia valedik iseloom.

III. PRANTSUSE KODANLIK REVOLUTSIOON XVIII SAJANDIL (12 tundi).

Feodaal-absolutistliku korra kriis. Prantsusmaa revolutsiooni eelõhtul. Tema rahvusvaheline olukord.

Talurahva olukord. Põllumajanduse langus ja kriis. Talurahva ülestõusud.

Tööstus. Linnade alamkihi olukord. Sise- ja väliskaubandus. Feodaalsuhted kapitalismi arenemise pidurdajana. Prantsusmaa rahvusvahelise tähtsuse langus.

Poliitiline kord. Louis XVI ja ta õukond. Eesõigustatud seisused; vaimulik- ja aadelkond. Kolmas seisus.

Ülestõusva kodanluse ja rahvahulkade ideoloogia. Voltaire, Montesquieu, Diderot, Rousseau väikekodanluse ideoloogina. Meslier lihtrahvahulkade ideoloogina.

Revolutsiooni algus. Suurkodanlus võimul. Rahanduskriis. Talurahva ülestõusude hoogustumine ja linnakehvikute liikumine. Turgot' ja Neckeri reformikatsed. Generaalstaatide kokkukutsumine. Generaalstaatide muutmine Rahvuskoguks.

Bastille'i vallutamine (14. juulil 1789. a.). Võimu haaramine suurkodanluse poolt Pariisis ja provintsis.

Revolutsiooniline liikumine maal. 1789. a. 4. augusti öö.

Õukonna vandenõu. Rahvahulkade ülestõus 5.—6. oktoobril 1789. a. Kodanlik kontrrevolutsioon. „Inimese ja kodaniku õiguste deklaratsioon“. 1791. a. konstitutsioon.

Kirikumaade konfiskeerimine. Assignaadid. Asutava Kogu üritused rahvahulkade vastu. Prantsusmaa uus administratiivne jaotus.

Kontrrevolutsiooni pealetung 1792. a. 10. augusti ülestõus. Interventsiooni ettevalmistamine. Kuninga põgenemine. Rahvahulkade tulistamine Marsi väljakul.

Poliitilised klubid. Seadusandlik kogu. Seadused emigrantide ja vannet mitte andnud preestrite vastu.

Majanduskriis ja revolutsioonilise liikumise kasv. Interventsiooni ettevalmistamine. Prantsusmaa sõja algus Austria ja Preisimaaga. Prantsuse revolutsiooni mõju Euroopa kontinendi maadele ja Inglismaale. Seltsimees Stalin 1792. a. sõja iseloomust.

Loosung „Isamaa on hädaohus“. Braunschweigi hertsogi manifest. Interventide pealetung Pariisile. Robespierre, Marat. Monarhia kukutamine Prantsusmaal.

Žirondiinid võimul. Jakobiinide võitlus žirondiinidega. 1793. a. 31. mai—2. juuni ülestõus. Pariisi kommuun — revolutsiooniliste võitude organiseerija. Septembripäevad. Võit Valmy juures kui pöördemoment revolutsioonilise sõja käigus.

Konvent. Vabariigi väljakuulutamine Prantsusmaal. Jakobiinide võitlus žirondiinidega. Kohus kuninga üle ja tema hukkamine.

Vabastussõja väljakuulutamine konvendi poolt. Inglismaa, Hollandi ja Hispaania astumine sõtta Prantsusmaa vastu. Kontrevolutsiooniline mäss Vendée's. „Pöörased“ (Roux). Võitlus maksimumi pärast. Olukorra halvenemine rinnetel. Žirondiinide kontrevolutsiooniline väljaastumine. 1793. a. 31. mai—2. juuni ülestõus. Jakobiinide diktatuuri kehtestamine.

Jakobiinide diktatuur. 9. thermidori kontrevolutsiooniline riigipööre. 1793.—1794. a. kontrevolutsioonilised ülestõusud. Inglise interventsioon. Tsaari-Venemaa osa koalitsioonis. Marat' tapmine.

Jakobiinide 1793. a. konstitutsioon.

Revolutsioonilise valitsuse organiseerimine. Jakobiinide klubi. „Rahva seltsid“. Seadus „kahtlaste“ vastu. Revolutsiooniline terror. Feodaalkoormatise kaotamine jakobiinide poolt. Üldine maksimum. Revolutsiooniline armee. Uus sõjatakтика. Toitlusraskused 1793.—94. a. talvel ja jakobiinide majanduslikud üritused. „Pööraste“ hävitamine. Jakobiinide omavaheline võitlus. Héberti ja Dantoni pooldajate hukkamine.

Võit Fleurus'i juures. 9. thermidori riigipööre kui kodanliku kontrevolutsiooni triumf. Jakobiinide diktatuuri kokkuvarisemise põhjused. Jakobiinide diktatuuri progressiivsed jooned ja klassiline piiratus. Prantsuse kodanliku revolutsiooni põhjalik erinevus Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist.

IV. PRANTSUSMAA a. 1794—1815 (5 tundi).

Termidoorlaste kontrevolutsiooniline konvent. Direktorium. 18. brumaire'i riigipööre. Kontrevolutsioonilise suurokodanluse diktatuur. Pariisi kehvikute ülestõus 1795. a. kevadel. 1795. a. konstitutsioon. Rojalistide mäss vabariigi

IV aasta 13. vendémiaire'il (5. okt. 1795. a.). Konvendi laialisaatmine. Direktooriumi valitsus. Babeuf ja „võrdsete vandeselts“.

Sõjaväe osa direktooriumi perioodil. Kindral Bonaparte. Bonaparte'i Itaalia sõjaretk. Bonaparte'i poliitika vallutatud maades. Campofornio rahu. Sõjaretk Egiptusesse ja Süüriasse. Venemaa ja Austria sõtta-astumine. Suvorovi sõjaretk Itaaliasse ja tema üleminek Alpidest. Laevastikujuht Ušakov. Bonaparte'i toetamine suurkodanluse poolt. 18. brumaire'i riigipööre. VIII aasta konstitutsioon (1799). Esimese konsuli diktatuuri kehtestamine.

Konsulaat ja keisririik Prantsusmaal. Bourbonide restauratsioon. Konsulaadi sõjad. Napoleoni sõdade vallutuslik iseloom. Bonapartismi olemus. Konkordaat. Keisririigi väljakuulutamine. Napoleoni majanduspoliitika. Tsiviilkoodeks kui kodanliku ühiskonna seadustekogu. Napoleoni poliitika töölisküsimuses. Napoleoni kodanlikud reformid vallutatud maades. Sõja uuestialgamine Inglismaaga. Trafalgari lahing. Austria ja Venemaa sõtta-astumine Prantsusmaa vastu. Austerlitz lahing.

Reini liit. Preisimaa sõtta-astumine. Lahing Jena ja Auerstedti all. Preisimaa purustamine. Poolikud reformid Preisimaal. Dekreet kontinentaal-blokaadi kohta. Tilsiti rahu. Austria purustamine Wagrami juures.

Keisririik 1811. a. Napoleon I-st sõltuvate riikide süsteem. Napoleoni keisririigi kriis.

Rahvuslik vabadusliikumine Hispaanias. Hispaania 1812. a. konstitutsioon.

1812. a. sõja põhjused. Napoleoni sõjaretk Venemaale. Napoleoni sõjavägede taganemine Venemaalt. 1812. a. sõda Venemaal kui rahva sõda välismaise kallaletungu vastu. Venemaa rahvahulkade kangelaslikkus Isamaa sõjas. Kutuzovi taktika. Partisaniliikumine. Tsaarivalitsuse eesmärkide ja rahvahulkade taotluste erinevus sõjas. Napoleoni kaotuse põhjused. Napoleoni võimsuse purustamine Venemaa territooriumil. Venemaa rahvaste võidu mõju Napoleoni üle maailma ajaloo käigule. „Rahvastelahing“ Leipzigi all. Pariisi hõivamine liitlaste poolt. Napoleoni troonist loobumine, tema eemaldamine Elba saarele. Bourbonide restauratsioon. „Sada päeva“. Water-

loo. Bourbonide teistkordne tagasitulek Prantsusmaale. Inglismaa ja Venemaa rahvusvahelise tähtsuse tugevne- mine.

V. VIINI KONGRESS. „PUHA LIIT“. REVOLUTSIOONI- LINE JA RAHVUSLIK VABADUSLIIKUMINE EUROOPAS XIX SAJANDI 20-NDATEL AASTATEL (2 tundi).

Viini kongress ja selle otsused. Euroopa kaardi muut- mine. „Püha liidu“ moodustamine ja tema tegevus.

Revolutsioon Itaalias ja Hispaanias. Kreeka rahva võit- lus oma rahvusliku iseseisvuse eest. „Püha liidu“ võitlus revolutsioonilise liikumisega. Metternich ja tema süsteem. Tsarism kui „rahvusvaheline sandarm“. Austria ja Prant- suse valitsused rahvusvaheliste sandarmitena. Slaavi rah- vaste rõhutatud olukord Austria keisririigis.

VI. RESTAURATSIION, JUULIREVOLUTSIOON JA JUULIMONARHIA PRANTSUSMAAL (2 tundi).

Louis XVIII. Valge terror. Rahvusvarade küsimus. Konstitutsiooniline akt. „Võrratu koda“, selle laialisaat- mine. Charles X. Miljardiline tasu emigrantidele. Libe- raalse kodanluse opositsioon. Juulirevolutsioon. Orleans'i Louis Philippe — pankurite kuningas. Juulirevolutsiooni mõju Euroopale.

Juulimonarhia konstitutsioon. Louis Philippe'i välis- poliitika.

Prantsusmaa majanduslik arenemine. Lyoni ülestõusud 1831. a. ja 1834. a.

Sotsialistlikud ühingud. Auguste Blanqui. Louis Blanc.

Prantsuse kodanliku ühiskonna kirjeldamine Balzac'i teostes.

VII. UTOOPILINE SOTSIALISM (2 tundi).

Kapitalismi arenemine ja tööliste vilets olukord. Utoopi- lised sotsialistid: Saint-Simon, Fourier, Owen. Utoopilise sotsialismi tähtsus. Seltsimees Stalin utoopilisest sotsialis- mist.

VIII. INGLISMAA 1815.—1848. a. (3 tundi).

Inglismaa pärast Viini kongressi. Parlamendireform 1832. a. Majanduskriis 1816.—1819. a. „Peterloo“.

Inglismaa majanduslik arenemine XIX sajandi esimesel poolel. Inglismaa tööstuse esikoht maailmas. Inglise käsitöölise ja kodukäsitöölise laostumine. Inglise tööliste raske olukord.

Kapitalistlik industrialiseerimine ja selle erinevus sotsialistlikust industrialiseerimisest.

1832. a. valimisreform. Töömajade seadus. Tööliste rahulematuse kasv.

Inglise parlament kui suuromanike poliitilise võimu vorm.

Tšartism. Londoni töölisassotsiatsiooni (Lovett) tekkimine ja rahva charta väljatöötamine. „Moraalse“ ja „füüsilise jõu“ voolud (Lovett ja O' Connor). Tšartistliku liikumise revolutsiooniline sotsialistlik tiib (Harney). Tšartistliku parteiorganisatsiooni tekkimine. Uldstreigi organiseerimise katsed. 10-tunnine tööpäev. Töölisseadusandluse progressiivne ajalooline tähtsus. 1847. a. majanduskriis. Prantsusmaa 1848. a. revolutsioon kui tuge tšartismi uueks tõuks. 1848. a. 10. aprilli demonstratsioon ja selle ebaõnnestumine.

Marksismi-leninismi klassikud tšartismist. Tšartistliku liikumise lüüasaamise põhjused.

IX. TEADUSLIKU KOMMUNISMI TEKKIMINE.

K. MARX JA FR. ENGELS (6 tundi).

Karl Marxi elulugu. Friedrich Engelsi elulugu. Marxi sõprus Engelsiga proletariaadi üritusele ustavuse alusel. Marx ja Engels — teadusliku kommunismi rajajad, rahvusvahelise revolutsioonilise liikumise juhid.

Võitlus kommunistliku partei loomise eest. „Kommunistide Liidu“ loomine (1847. a.).

„Kommunistliku partei manifest“. Selle ajalooline tähtsus.

Marxi õpetus proletaarsest revolutsioonist ja proletariaadi diktatuurist.

X. 1848. a. REVOLUTSIOON PRANTSUSMAAL (3 tundi).

Veebruarirevolutsioon. Juuniülesthõus Pariisis. Majanduskriis 1847. a. Monarhia poliitiline kriis. Bankettidekampaania. Veebruarirevolutsioon. Ajutise valitsuse moo-

dustamine. Hulkade surve valitsusele. Vabariigi välja-
kuulutamine. Õigus tööle. „Luxembourgi komisjoni“ loomine.
Louis Blanc'i äraandlik taktika. V. I. Lenin luiblan-
lusest. Mobiilse kaardiväe loomine. Rahvuslikud töökojad.
Asutav Kogu. 15. mai demonstratsioon. Rahvuslike töö-
kodade sulgemine. Juuni-ülestõus. Ülestõusu mahasuru-
mine. Marx juunipäevadest.

Vabariigilt keisririigile. 1848. a. konstitutsioon. Vaba-
riigi presidendi valimised. Louis Bonaparte'i valimine.
Louis Bonaparte ja talurahvas. Seadusandev Kogu. Revo-
lutsiooni mahasurumine Itaalias Napoleon III sõjavägede
poolt. 2. detsembri 1851. a. riigipööre. Vabariiklaste üles-
tõusud. Keisririigi väljakuulutamine. Bonapartismi klassi-
olemus.

XI. 1848. a. REVOLUTSIOON JA KONTRREVOLUT- SIOON SAKSAMAAL (3 tundi).

Saksa Liidu riikide poliitiline kord 1815.—1848. a. Saksa
Liit revolutsiooni eel. Tolliliit. Töölise olukord. Sileesia
kangrute ülestõus. Heinrich Heine.

Rahva huvide reetmine saksa kodanluse poolt. Revol-
utsiooni algus Preisimaal. Frankfurdi parlament ja selle
rahvavastane iseloom. K. Marx ja Fr. Engels Saksamaal,
nende taktika revolutsioonis. Võitlus keisririigi konsti-
tutsiooni eest. Saksa revolutsiooni lüüasaamine. Mark-
sismi-leninismi klassikud 1848. a.—1849. a. revolutsioonist
ja kontrrevolutsioonist Saksamaal.

XII. 1848.—49. a. REVOLUTSIOON JA KONTRREVO- LUTSIOON PALJURAHVUSELISES AUSTRIA KEISRIRIIGIS (2 tundi).

Austria keisririik 1815.—1848. a. Rahvusküsimus. Slaavi
rahvaste kultuuri tõus ja nende rõhumine austerlaste poolt.
Revolutsiooni algus Austria keisririigis. Kõigi slaavi rah-
vaste revolutsiooniline tõus. Praha ülestõus ja selle maha-
surumine. Oktoobriülestõus Viinis.

Ungari revolutsioon ja selle mahasurumine Austria ja
tsaari sõjavägede poolt. Austria 1848. a. revolutsiooni
lüüasaamise põhjused.

XIII. IDA-KUSIMUS JA KRIMMI SÕDA (2 tundi).

Ida-küsimus. Krimmi sõda. Inglismaa, Prantsusmaa ja tsaari-Venemaa võitlus ülemvõimu pärast Türgimaal, Venemaa isoleerimine. Krimmi sõda kui kodanliku ja päris-orjusliku süsteemi kokkupõrge. Sevastopoli piiramine ja kaitsmine. Vene vägede heroism. Sõja lõpp. Venemaa lüüasaamine. Pariisi rahu. Vene diplomaatia Pariisi kongressil. Tsaari-Venemaa mõju nõrgenemine Euroopas ja tsarismi kui „Euroopa sandarmi“ osa langus.

XIV. INGLISMAA JA TEMA ASUMAAD XIX SAJANDI 50—60-NDATEL AASTATEL (2 tundi).

Inglismaa 50—60-ndatel aastatel. Tema domineeriv osa maailmas. Koloniaalpoliitika. Kaubanduse ja tööstuse tõus 50-ndate aastate algul. Inglismaa — „maailma töökoda“. Vabakaubanduse võit.

Koloniaalpoliitika. Inglise asumaade tüübid.

Töölisliikumine Inglismaal. K. Marx ja Fr. Engels emigratsioonis Inglismaal. Töölisliikumine. Selle majandusliik iseloom 50—60-ndatel aastatel. Parlamendireform 1867. a. ja selle tähtsus.

Inglise kodanliku ühiskonna kirjeldamine Dickensi teostes.

XV. KODUSÕDA PÕHJA-AMEERIKAS (3 tundi).

Ühendriigid XIX sajandi esimesel poolel. Põhja-Ameerika majanduslik arenemine XIX sajandi esimesel poolel. Töölise olukord. Väljarändamine Ameerikasse. Ameerika Ühendriikide ekspansioon. Plantaažmajapidamise kasv. Neegrite ekspluateerimine. Lääne asustamine. Lääne maade vallutamine. Indiaanlaste hävitamine. Abolitsionistid. Orjade ülestõus. Võitlus Lääne maade pärast. Vabariikliku partei asulamine. John Browni ülestõus.

Kodusõja käik Põhja-Ameerikas. Abraham Lincolni valimine presidendiks (1860) ja orjandusliku Lõuna mäss. K. Marxi ja Fr. Engelsi esinemine Euroopa ja Ameerika ajakirjanduses revolutsiooniliste meetoditega sõjapidamise kohta orjapidajate vastu. Massiline liikumine Põhjas vastuseks Lincolni valitsuse kõhklevale taktikale. Orjapidajate

toetamine Põhja reaktsioonilise kodanluse poolt. Uleminek revolutsioonilisele sõjale. Seadused homestead'ide kohta. Orjuse kaotamine. Armeed puhastamine. Töölispolgud. Murrang sõjategevuse käigus. Põhja tööstuslik üleolek. Shermani retk. Granti armeede edu. Põhja võit. Lincolni tapmine. Kodusõja tagajärjed ja tähtsus. Kodusõda kui kodanlik-demokraatlik revolutsioon.

XV. ITAALIA TAASUHENDAMINE (2 tundi).

Itaalia poliitiline killustatus. Uhendamisliikumine 50-ndatel aastatel. Marx ja Engels Itaalia taasühendamisest rahvarevolutsiooni teel.

Cavour. Sõda Austriaga. Garibaldi. Austria võimu vastu suunatud rahvaliidumise algus. Napoleon III reetlikkus. Sõja lõpetamine. Marx ja Engels ühendamisliikumise uue tõusu paratamatusest.

Lõuna-Itaalia talurahva ülestõus 1860. a. Garibaldi „tuhat“. Lõuna-Itaalia ühendamine Piemontega. Lõuna-Itaalia talurahva ülestõusude mahasurumine Piemonte sõjavägede poolt.

Itaalia kuningriigi moodustamine. Rahvaliidumise võitude kasutamine Sardiinia kodanluse poolt Itaalia taasühendamise lõpuleviimiseks „ülalt“.

XVII. SAKSAMAA TAASUHENDAMINE (3 tundi).

Liikumine taasühendamise eest 50-ndatel aastatel ja 60-ndate aastate algul. Preisimaa riiklik kord pärast 1848. aasta revolutsiooni. Preisi junkurlik kord. 1850. a. talurahvareform ja kapitalismi arenemine põllumajanduses. Tööstuse arenemine Preisimaal ja teistes saksa riikides 50-ndatel aastatel.

Preisi militarism. Konstitutsiooniline konflikt. Bismarck ja tema programm Saksamaa ühendamiseks Preisimaa juhtimisel „raua ja verega“ sõdades ja võitluses demokraatliku liikumise vastu. Bismarck kui Preisi junkurluse tüüpiline esindaja. Bismarck Venemaa vaenlasena. Bismarcki lugupeetamine toorest jõust ja tema sõnamurdlikkus välispoliitikas.

Põhja-Saksa liidu moodustamine. Austria ja Preisimaa sõda Taaniga.

Preisimaa ja Itaalia sõda Austriaga. Lahing Sadova juures ja austerlaste purustamine. Põhja-Saksa liidu moodustamine Preisiga eesotsas.

Bismarcki välispoliitika. Põhja-Saksa liidu konstitutsioon.

Saksamaa tööliklass taasühendamise perioodil. Tööliklass ja töölisliikumine 60-ndail aastail. August Bebel ja Wilhelm Liebknecht. Ferdinand Lassalle. K. Marxi ja Fr. Engelsi võitlus Lassalle'i ja lassalluse vastu.

XVIII. I INTERNATSIONAAL (4 tundi).

Rahvusvahelise töölisühingu tekkimine. Tema tegevuse esimene periood kuni Baseli kongressini 1869. a. Majanduslikud ja poliitilised tingimused rahvusvahelise töölisorganisatsiooni loomiseks. Miiting 28. septembril 1864. a. ja I Internatsionaali asutamine. I Internatsionaali „Asutav manifest“. I Internatsionaali põhikiri. Demokraatlik tsentralism.

K. Marx ja Fr. Engels — I Internatsionaali asutajad ja juhid. Marxi ja Engelsi võitlus rahvusvahelise proletaarse partei loomise ja teadusliku sotsialismi võidu eest. Genfi kongress. Võitlus prudonistidega.

Baseli kongress. I Internatsionaali esimese perioodi tegevuse lõpetamine. Baseli kongress. Bakuninlased kodanluse agentuurina töölisliikumises.

Prudonism ja bakuninlus — kommunismi ägedad vaenlased.

Tsentralisatsiooni tugevdamine ja distsipliini kindlustamine Internatsionaalis kui tähtsaim etapp võitluses proletaarse parteilisuse eest. K. Marx ja Fr. Engels 50-ndatel ja 60-ndatel aastatel proletariaadi revolutsiooniliste juhtidena. „Kapitali“ I köite ilmumine. „Kapitali“ maailma-ajalooline tähtsus. I Internatsionaal ja rahvus- ning koloniaalprobleem. I Internatsionaali tegevuse kokkuvõtte 1870. aastaks. K. Marx — kommunistliku partei rajaja ja juht. Marxi õpetuse proletariaadi diktatuurist teostamine NSV Liidus.

XIX. TEHNIKA JA LOODUSTEADUSE ARENEMINE XVIII—XIX SAJANDIL (kuni 1870. a.) (2 tundi).

Teadus ja praktika. Tööstuse arenemine. Transport ja side. Fulton, Stephenson. Sõjatehnika. Loodusteaduste arenemine. Joule, Mayer. Darwini avastused. Vene teadlaste osa loodusteaduste arendamisel. Lobatševski, Tšebõševi, Zinini, Mendelejevi, Setšenovi, Timirjazevi, Kovalevski uurimistööd.

Vene kultuuri osa XVIII—XIX sajandil.

Vene teadlaste panuse tohutu suur tähtsus teadusele. Vene avastuste omastamine välismaalaste poolt. Vene valitsevate klasside lõimitamine välismaise ees. Meie kodumaa progressiivsete tegelaste võitlus lõimitamise vastu välismaise ees. Vene kirjanduse suured teened. Vene suured maadeavastused. Tähelepanuväärsete kultuuriväärtuste loomine venelaste ja teiste meie maa rahvaste poolt, kes võitlesid oma vabastamise eest.

Kordamine — 3 tundi.

UUS AEG.

X KLASS (55 tundi).

I. PRANTSUSE-PREISI SÕDA JA PARIISI KOMMUUN (6 tundi).

Prantsuse-Preisi sõda. Teise keisririigi kriis. Prantsuse-Preisi sõja põhjused. Saksa pealetung. Prantsuse armee lüüasaamine. Lahing Sedani all.

1870. a. 4. septembri revolutsioon. Kodanliku „rahvusliku kaitse“, tegelikult „rahvusliku reetmise“ valitsuse moodustamine.

Klassivastuolude teravnemine kodanluse ja proletariaadi vahel. Pariisi piiramine Preisi vägede poolt. Prantsuse rahva kangelaslik võitlus saksa röövvalutajatega. Rahvuskaardi otsustav osa ja Pariisi kaitse organiseerimine.

Kodanliku „rahvusliku kaitse“ valitsuse kapituleerumine Preisimaale. Rahvuskogu valimised. Rahvuskogu kontr-revolutsiooniline ja rahvavastane tegevus.

Monarhist Thiers valitsuse juhina. Rahvuskaardi keskkomitee moodustamine. Kodanluse üleminek pealetungile tööliste vastu.

Pariisi Kommuun. 1871. a. 18. märtsi proletaarne revolutsioon. Rahvuskaardi keskkomitee võimul. Tema vead.

Kommuuni nõukogu valimised. Võimu üleminek Kommuuni nõukogule. Silmapaistvamate kommunaaride: Varlin'i, Dombrovski, Louise Michel'i, Leo Frankeli ja teiste iseloomustus. Kommuuni sisevoolude võitlus. Kommuun proletariaadi diktatuurina. Kodanluse riigiaparaadi lammutamine. Kommuuni riigiaparaadi tegevus. Revolutsiooniline liikumine provintssides Kommuuni päevil.

Kommuuni võitlus versailastega. Thiers'i liit Bismarckiga esimese proletaarse revolutsiooni mahasurumiseks. Kommuuni võitluse käik versailastega. Verine mainädal ja valge terror.

Kommuuni hukkimise põhjused. Pariisi Kommuuni ajalooline tähtsus. Marx, Engels, Lenin ja Stalin Pariisi Kommunist.

II. ESIMENE INTERNATSIONAAL PARIISI KOMMUUNI PÄEVIL JA PÄRAST KOMMUUNI LUUASAAMIST (1 tund).

I Internatsionaal ja Kommuun. Pariisi Kommuun — I Internatsionaali sünnitis. Marx kui Kommuuni eest võitlusest osavõtja ja „hulkade praktiline nõuandja“ (Lenin). Marxi ja I Internatsionaali liikmete tagakiusamine kõikides maades pärast Kommuuni hukkimist.

I Internatsionaal pärast Kommuuni hukkimist. Haagi kongress. I Internatsionaali peanõukogu üleviimine Ameerika Ühendriikidesse. I Internatsionaali laialisaatmine pärast tema ajalooliste ülesannete täitmist: aluste rajamist hulgaliste töölisparteide arenemiseks suurtes kapitalistlikes maades. I Internatsionaali ajalooline tähtsus.

III. SAKSAMAA XIX SAJANDI LÕPUL JA XX SAJANDI ALGUL (5 tundi).

Saksa keisririigi poliitiline kord. Saksa keisririigi välja kuulutamine. 1871. a. konstitutsioon. Marx ja Engels Saksa konstitutsioonist. Preisi hegemoonia Saksa keisririigis.

Saksamaa majanduslik arenemine. Saksamaa kiire tööstusliku arenemise põhjused. Tootmise kontsentratsioon. Kapitalistlike monopolide tekkimine. Saksamaa agraarkord.

Bismarck kantslerina. Bismarck — kodanlik-junkurliku riigi kantsler. Erakorraline seadus sotsialistide vastu. Välispoliitika. Koloniaalvallutuste algus. Rahvuslik rõhumine Schleswigis, poola provintssides, Elsassis ja Lotringis.

Töölisliikumine ja sotsiaaldemokraatia kasv XIX sajandi lõpul. Gotha programm ja selle kriitika Marxi poolt. Partei erakorralise seaduse aastail. Töölisliikumise ja sotsiaaldemokraatliku partei kasv. Erakorralise seaduse tühistamine. Erfurdi programm ja selle kriitika Engelsi poolt. Lenin ja Stalin Erfurdi programmist.

Saksa imperialism ja selle agressiivne poliitika. Saksa imperialismi iseloomustus. „Maailmapoliitika“ algus. Pan-germanism — saksa junkurluse ja kodanluse reaktsiooniline ideoloogia. Kiao-Tšou ja Vaikse ookeani saarte vallutamine. Sõja-merelaevastiku loomine. „Tung Itta“. Bagdadi raudtee — baas vallutusteks Lähis-Idas. Võitlus Prantsusmaaga Marokko vallutamise pärast. Saksa imperialistide hoogne ettevalmistumine sõjaks maailma ümberjaotamise pärast.

Oportunism saksa sotsiaaldemokraatias. Revisjonism. Sotsiaaldemokraatia juhtide leplikkus suhtumises revisjonismi.

V. I. Lenini ja J. V. Stalini võitlus oportunismi ja sellega leplikkuse vastu.

Vene 1905. a. revolutsiooni mõju saksa töölisliikumisele. Saksa sotsiaaldemokraatia juhtide oportunistlik mandumine. Bebeli oportunistlikud vead. Tsentrism kui kahjulikemat liiki oportunism. Pahempoolsed radikaalid saksa sotsiaaldemokraatias, nende revolutsioonilised teened ja oportunistlikud vead. V. I. Lenin ja J. V. Stalin pahempoolsetest saksa sotsiaaldemokraatias ja tsentrismist. Saksa proletariaadi revolutsioonilise võitluse kasv sõja eelõhtul.

IV. INGLISMAA XIX SAJANDI LÕPUL JA XX SAJANDI ALGUL (4 tundi).

Inglismaa majanduslik arenemine. Inglismaa tööstusliku arenemise suhteline aeglustumine ning maailma tööstusmonopoli kaotus; maailma pankuri osa, maailmakauban-

duse esikoha ja merevõimu säilimine. Suurbritannia koloniaal-impeerium. Inglise imperialismi koloniaalne iseloom.

Inglismaa poliitiline arenemine XIX sajandi lõpul. Kahe partei süsteem.

Iiri küsimus ja iirlaste iseseisvusvõitlus. Töölisliikumise tõus 80-ndate aastate lõpul. Uute trade-unionide tekkimine.

Koloniaalne ekspansioon 70—90-ndatel aastatel. Inglise-Buuri sõda.

Inglismaa XX sajandi algul. Kodanluse pealetungi tugevnemine töölisklassile. Töölispartei tekkimine, selle oportunist. Lloyd George'i reformide demagoogiline iseloom. V. I. Lenin Lloyd George'ist. Streigiliikumise tõus sõja eel. Iiri küsimus Maailmasõja eelõhtul.

Võitlus Inglismaa ja Saksamaa vahel. Inglise-Prantsuse ja Inglise-Vene kokkulepped. Inglismaa ettevalmistumine Esimeseks Maailmasõjaks.

V. PRANTSUSMAA XIX SAJANDI LÕPUL JA XX SAJANDI ALGUL (5 tundi).

Prantsusmaa majandusliku arenemise iseärasused. Tööstuse arenemistempo vähenemine. Pankade osa ja kapitali väljaveo tugevnemine. Prantsuse imperialismi liigkasuvõtlik iseloom. Ühiskonna klassistruktuuri iseärasused.

Võitlus vabariigi eest. Välispoliitika XIX sajandi lõpul. Kodanlik-monarhistlik reaktsioon pärast Pariisi Kommuuni purustamist. Kodanlike vabariiklaste ja laiade töölisklasside võitlus monarhistide vastu ning vabariigi kindlustamise eest. 1875. a. konstitutsioon. Koloniaal-impeeriumi loomine. Prantsuse-Vene liit.

Töölisliikumine XIX sajandi lõpul. Töölisliikumise elavnemine 70-ndate aastate teisel poolel. Töölispartei asutamine. Guesde ja Lafargue. Marxi ja Engelsi osa Prantsuse töölisliikumises. Žoreslus kui oportunisti erikuju. Millebrand'i „juhtum“ kui sotsialisti-oportunisti avalik üleminek kodanluse leeri.

Prantsusmaa XX sajandi algul. Radikaalide partei võimalus. Nende reaktsiooniline sise- ja välispoliitika.

Vene 1905. a. revolutsiooni mõju prantsuse töölisliikumisele. Uhendatud sotsialistlik partei. Oportunistide juhtiv osa selles.

Reaktsiooni tugevnemine. Clemenceau valitsus. Poincaré presidendina. Prantsusmaa hoogne ettevalmistumine imperialistlikuks sõjaks.

VI. SLAAVLASED 1871.—1914. a. (2 tundi).

Slaavi rahvaste rõhumine Türgimaal ja Austria-Ungaris. Vene-Türgi sõda 1877.—1878. a. ja selle osa slaavi rahvaste vabastamises Türgi ikke alt. Lõunaslaavlaste abistamine Venemaa eesrindlike inimeste poolt. Inglismaa slaavivastane provokatsiooniline poliitika Vene-Türgi sõja ajal.

Serbia ja Bulgaaria XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul. Kapitalismi arenemine, poliitiline kord, töölis- ja sotsialistlik liikumine. Balkani sõjad 1912.—1913. a., nende iseloom ja tagajärjed.

Tšehhide, ukrainlaste, kroaatide, sloveenide ja teiste rõhutud rahvaste võitlus sakslaste ja madjarite ikke vastu Austria-Ungari keisririigis.

VII. AMEERIKA UHENDRIIGID XIX SAJANDI LÕPUL JA XX SAJANDI ALGUL (5 tundi).

Ameerika Uhendriikide majanduslik arenemine. Tööstuse kiire kasv pärast kodusõda. Tehnika arenemine. Eldused kapitalide kiireks kontsentreerumiseks Ameerika Uhendriikides. Trustide tekkimine. Ameerika Uhendriikide tööstuse esikoht XX sajandi algul. Ameerika Uhendriigid kui klassikaline trustide ja monopolide maa. Farmerite olukord.

Poliitiline kord. Ameerika Uhendriikide kodanlik demokraatia kui Ameerika Uhendriikide suurkapitali ülemvõimu vahend. Kodanliku riigiaparaadi koletislik korrupsioon. Kahe poliitilise partei süsteem. Neegrite õigusetus ja rõhumine.

Töölis- ja farmerite-liikumine. Töölisliikumise arenemise iseärasused Ameerika Uhendriikides. Ameerika Tööstöföderatsioon kui suurkapitalistide agentuur töölisliikumises. Revolutsiooniline tendents Ameerika töölisliikumises (streigivõitlus 70—80-ndatel aastatel ja XX sajandi algul).

Ameerika Uhendriikide imperialistlik poliitika. Ameerika Uhendriikide imperialistliku ekspansiooni tugevne-

mine. Hispaania-Ameerika sõda. Panama kanal. Ladin-Ameerika maade orjastamine. Ameerika Ühendriikide imperialistlik poliitika Hiinas. Ameerika imperialistide taotlused maailmavalitsemiseks.

Riigiaparaadi monopolistlikust kapitalist sõltuvuse tugevdamine. Klassivastuolude teravnemine Ameerika Ühendriikides XX saj. algul. Vene 1905. a. revolutsiooni mõju Ameerika töölisliikumisele. Wilson presidendina, tema demokraatliku fraseoloogiaga maskeeritud poliitika agressiivne ja reaktsiooniline iseloom.

VIII. JAAPAN XIX SAJANDI LÕPUL JA XX SAJANDI ALGUL (2 tundi).

Jaapani ümberkujundamine kodanlikuks riigiks. Meidži reformid, nende piiratus ja kodanlik iseloom. Jaapan pärast Meidži reforme. Kapitalismi arenemise iseärasused Jaapanis. Euroopa tehnika omandamine. Feodalismi jäänused.

1889. a. konstitutsioon. Töölisliikumise arenemine.

Jaapani agressiivne välispoliitika. Jaapani imperialismi sõjalis-feodaalne iseloom. Jaapani militaristliku kliki juhtiv osa maa kõigil elualadel. Jaapani-Hiina sõda. Osavõtt rahva ülestõusu — bokserite ülestõusu — mahasurumisest Hiinas. Vene-Jaapani sõda. Korea vallutamine.

IX. RAHVUSVAHELINE TÖÖLISLIIKUMINE JA II INTERNATSIONAAL (3 tundi).

K. Marxi viimased eluaastad. Fr. Engelsi osa II Internatsionaali asutamises. Otsus esimese mai demonstratsiooni kohta. Fr. Engelsi surm. Juhtiva mõju haaramine Internatsionaalis oportunistide poolt. Pariisi kongress 1900. a. Millerand'i küsimus.

Revolutsioonilise töölisliikumise keskuse ümberpaiknemine Venemaale. Bolševismi tekkimine. Bolševism rahvusvahelisel areenil. V. I. Lenini ja J. V. Stalini võitlus oportunistidega II Internatsionaalis. Vene töölisliikumise määratu suur mõju teiste maade töölisliikumisele. 1905. a. revolutsioon Venemaal ja kapitalismi suhteliselt rahuliku arenemisperioodi lõpp. Rahvus-koloniaalküsimus ja sõja-

ohu küsimus Stuttgarti kongressil. V. I. Lenini võitlus oportunistidega sellel kongressil. Baseli kongressi sõjavastane manifest.

X. RAHVUSVAHELISED SUHTED XIX SAJANDI LÖPUL JA XX SAJANDI ALGUL (3 tundi).

Kahe sõjalis-poliitilise rühmituse tekkimine Euroopas ja „suurriikide“ võitlus maailma jaotamise pärast.

Prantsuse-Saksa antagonism pärast Prantsuse-Preisi sõda. Vene-Türgi sõda ja Berliini kongress. Venemaa ja slaavi rahvad. Vene rahvas — Bulgaaria vabastaja. Kolmikliit. Prantsuse-Vene liit. Euroopa kontinendi jagunemine kaheks poliitiliseks leeriks. Inglise-Vene võitlus Kesk-Aasia pärast. Suurriikide võitlus Aafrika jaotamise pärast. Imperialistide võitlus Kaug-Idas ja Hiina jaotamise algus. Relvastuse ja sõjatehnika kasv.

Esimesed imperialistlikud sõjad. Entente'i tekkimine. Hispaania-Ameerika ja Inglise-Buuri sõda kui esimesed imperialistlikud sõjad. Rahva (bokserite) ülestõus Hiinas ja Hiina edasine orjastamine imperialistlike suurriikide poolt. Venemaa kindlustumine Mandžuurias. Inglise-Jaapani liit Venemaa vastu. Jaapani agressiooni abistamine Ameerika Ühendriikide poolt. Jaapani sõnamurdlik kalalaetung Venemaale. Tsarismi lüüasaamine sõjas.

Inglise-Saksa antagonism kui Esimese Maailmasõja peamine põhjus. Esimene Marokko kriis (1905—1906). Entente'i tekkimine. Vene 1905. a. revolutsiooni mõju rahvuslikule vabadusliikumisele Euroopas ja Aasias.

Rahvusvahelised suhted Esimese Maailmasõja eelõhtul.

Teine Marokko kriis (1911). Itaalia-Türgi sõda. Liibüa vallutamine Itaalia poolt. Kohaliku elanikkonna kangeaslik võitlus anastajate vastu. Esimene Balkani sõda. Teine Balkani sõda. Rahvusvahelise olukorra teravnemine Euroopas Esimese Maailmasõja eelõhtul. Šovinismi kasv ja relvastuse võidujooks.

XI. IMPERIALISM KUI KAPITALISMI KÕRGEIM JA VIIMNE STAADIUM (3 tundi).

Imperialismi 5 põhitunnust. Imperialism kui roiskuv ja surev kapitalism. Kõigi (klassi-, rahvus- ning koloniaal-

ja rahvusvaheliste) vastuolude teravnemine imperialismi ajastul. Kapitalismi ebaühtlase arenemise seadus imperialismi ajastul. Lenini ja Stalini õpetus kõige nõrgemast lülist imperialismi ahelas, sotsialismi võidu võimalusest esialgu ühel maal ja tema võidu võimatusest üheaegselt kõigis maades.

XII. IMPERIALISTLIK MAAILMASÕDA 1914.—1918. a. (10 tundi).

Maailmasõja algus. Esimese Maailmasõja põhjused. Mõrv Sarajevos kui ettekääne imperialistliku sõja alustamiseks. Austria-Ungari sõjakuulutamine Serbiale 1914. a. 28. juulil. Saksamaa sõjakuulutamine Venemaale ja Prantsusmaale. Saksa sõjavägede tungimine Belgia kaudu Prantsuse territooriumile. Inglismaa sõjakuulutamine Saksamaale. Jaapani ja Türgi sõtta-astumine. Sõja imperialistlik iseloom mõlematel pooltel.

Marne'i lahing. Pariisi ja Prantsuse armee päästmine hukkumisest Vene vägede hoogsa pealetungi tõttu Ida-Preisimaale. Galiitsia lahing. Üleminek positsioonisõjale läänerialal.

Sõja käik 1915.—1916. a. Itaalia sõtta-astumine Entente'i poolel. Saksa armee pealetung Vene rindel 1915. a. Bulgaaria sõtta-astumine. Serbia purustamine.

Verdun. Austria rinde läbimurdmine Vene armee poolt 1916. a. juunis. Selle tähtsus Prantsuse armee olukorra kergendamiseks Verdun'i juures. Rumeenia sõjakuulutamine Austria-Ungarile. Rumeenia purustamine. Spionaaž sõja ajal. Saksamaa blokeerimine Inglise laevastiku poolt. Sõdivate maade kurnatus. Suurte monopolistide sõjalised ülikasumid. Ameerika Ühendriikide kodanluse rikastumine. Asumaade kasutamine elavjõu, toorainete ja toiduainetega varustajana. Töölise ja töötavate talupoegade elatusase langus sõdivates maades. Kodanluse sõjaline diktaatuur, kodanikuõiguste ja tööliklassi peamiste saavutuste hävitamine.

Kaug-Ida sõja ajal. Jaapani imperialismi 21 punkti Hiinale.

II Internatsionaali kokkuvarisemine ja bolševike võitlus
III Internatsionaali loomise eest. II Internatsionaali par-

teide üleminek oma imperialistlike valitsuste poolele. Oportunistide muutumine sotsiaal-šovinistideks. II Internatsionaali lagunemine üksikuiks sotsiaal-šovinistlikeks parteideks.

V. I. Lenin ja J. V. Stalin õiglastest ja ebaõiglastest sõdadest. Bolševike võitlus V. I. Lenini ja J. V. Stalini juhtimisel Esimese Maailmasõja vastu. II Internatsionaali juhtide reetlikkuse paljastamine Lenini poolt ja rahvahulkade üleskutsumine võitluseks imperialistliku sõja kodusõjaks muutmise eest.

Bolševike võitlus III Internatsionaali loomise eest.

Kodanlik-demokraatlik Veebruarirevolutsioon Venemaal. Sõja käik 1917. a. Kodanlik-demokraatlik revolutsioon Venemaal 1917. a. veebruaris. Vene revolutsiooni mõju revolutsioonilisele liikumisele Lääne-Euroopas: tööliste revolutsioonilise liikumise tõus sõdivates maades, revolutsioonilised meeled armees ja laevastikus. Ameerika Ühendriikide sõtta-astumine. Sõjalised operatsioonid 1917. a.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Venemaal ja Nõukogude Venemaa revolutsiooniline sõjast väljumine.

Oktoobrirevolutsiooni triumf ja Nõukogude võimu kehtestamine Venemaal. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni maailma-ajalooline tähtsus. Venemaa vabastamine välismaise kapitali sõltuvusest. Saksa sõjavägede tagasilöömine Narva ja Pskovi (Pihkva) all Punaarmee poolt 23. veebruaril 1918. a. Bresti rahu sõlmimine. Selle tähtsus Nõukogude võimu tugevdamiseks. V. I. Lenin ja J. V. Stalin Bresti rahust.

Isamaasõda saksa okupantide vastu Ukrainas, Valgevenes ja teistes rajoonides. Saksa armee sõjalise võimsuse nõrgenemine nõukogude rahva võitluse mõjul saksa anastajate vastu. Entente'i maade interventsiooni algus nõukogude vabariikide vastu.

Venemaa Oktoobrirevolutsiooni mõju töölisklassile ning linna ja maa töötajate laiadele kihtidele kogu maailmas. Streigid Saksamaa ja Austria-Ungari sõjatehastes. Revolutsioonilise liikumise suurenemine Prantsusmaal. Rahutused Inglise laevastikus.

Saksamaa sõjaline lüüasaamine. Esimese Maailmasõja lõpp.

Ludendorffi viimane pealetung ja selle ebaõnnestumine.

Entente'i armee vastupealetung. Austria-Ungari kapituleerumine. Austria-Ungari monarhia lagunemine. Bulgaaria purustamine. Türgimaa kapituleerumine. Saksamaa kapituleerumine. Vaherahu Compiègne'i metsas. Bresti röövrahu annulleerimine Nõukogude võimu poolt.

XIII. VENEMAA, VENE TÖÖLISLIIKUMISE JA SUURE SOTSIALISTLIKU OKTOOBRIREVOLUTSIOONI MAAILMA-AJALOOLINE OSA (2 tundi).

Venemaa osa maailma kultuuri arenemises. Vene teaduse edu ja selle mõju maailma teadusele. Vene kirjanuse panus maailma kirjandussé.

Vene töölisklassi eesrindlik osa rahvusvahelises tööliikumises. Marksistliku teooria arendamine V. I. Lenini ja J. V. Stalini poolt. Leninism — imperialismi ja proletarse revolutsiooni ajastu marksism. Bolševike partei kui uut tüüpi partei. V. I. Lenini ja J. V. Stalini võitlus igat liiki oportunisti vastu rahvusvahelisel areenil. Vene tööliikumise mõju maailma proletariaadi eesrindlikele kihtidele.

Inimkonna ajaloos uue ajastu avanud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni maailma-ajalooline tähtsus.

Kordamine — 4 tundi.

NSV LIIDU AJALUGU (IX—XI klass).

SELETUSKIRI.

Kooli tähtsaimaks ülesandeks on meie noorsoo ideelis-poliitiline kasvatamine kommunistliku partei ja nõukogude võimu poliitika alusel. Selle töö üldsuund ajaloo õpetamisel on näidatud reas partei direktiivides, eriti UK(b)P Keskkomitee otsustes ideoloogiliste küsimuste kohta.

Partei ja valitsuse otsuste täitmine ajaloo õpetamiseks elavas, huvitavas vormis, tähtsaimate sündmuste ja faktide esitamine nende kronoloogilises järjestuses ajalooliste tegelaste iseloomustamisega, on ajaloo õpetamise juhtivaks aluseks, sest „...ainult niisugune ajaloo kursus võib kindlustada õpilastele vajaliku ajaloolise materjali arusa-

davuse, näitlikkuse ja konkreetsuse, mille alusel ainult ongi võimalik ajalooliste sündmuste õige analüüsimine ja õige üldistamine, mis juhivad õpilase ajaloo marksistlikule mõistmisele".¹

Erilist tähelepanu tuleb pöörata ajaloo õpetamisel nõukogude rahvusuhkuse kasvatamisele õpilastes — tulevas-tes kommunistliku ühiskonna ülesehitajates. Andes nõukogude patriotismi määran- gu, milles rahvaste rahvuslikud traditsioonid ühinevad töötajate eluliste huvidega, rõhutas seltsimees Stalin nõukogude patriotismi kasvatamise mää- ratu suurt tähtsust:

„Nõukogude patriotismi jõud seisab selles, et tema alu- seks ei ole rassilised või rahvuslikud eelarvamused, vaid rahva sügav ustavus ja truudus oma Nõukogude Kodu- maale ja kõigist meie maa rahvustest töötajate vennalik koostöö.“² Nõukogude patriotismi kasvatamisel omab erakordset tähtsust NSV Liidu ajaloo õpetamine, mis avab konkreetselt ja järjekindlalt meie maa rahvaste ja eriti suure vene rahva kangelasliku mineviku.

Ajaloo õpetamise käigus õpetaja kasvatab õpilastes armastust meie suure Kodumaa vastu ning viha kodanliku natsionalismi ja kodumaatu kodanliku kosmopolitismi vastu.

NSV Liidu ajaloo kursuse tähtsaimaks ülesandeks on nõukogude kodaniku-patrioodi kasvatamine, kes on rel- vastatud ühiskondliku arenemise seaduste mõistmisega, on võimeline võitlema aktiivselt ja teadlikult Lenini-Stalini suure ürituse eest, sotsialismi ja kommunismi eest.

Ajaloo faktide konkreetne käsitus peab näitama õpilastele, et NSV Liidu territooriumil on vahetunud neli ühis- kondlikku korda: ürgkogukondlik, orjanduslik, feodaalne ja kapitalistlik. Seejuures eksisteeris orjanduslik kord ainult meie maa mõnedes kohtades: Taga-Kaukaasias, Kesk-Aasias, põhjapoolsetel Musta mere äärsetel maadel. NSV Liidu ajaloo üldkursuses tuleb pöörata erilist tähele-

¹ Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee määru- sest üldajaloo õpetamise kohta NSV Liidu koolides (16. maist 1934. a.). Tsiteeritud kogumikust „Ajaloos õppimisest“, Tallinn, 1949, lk. 19.

² J. Stalin, Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, Tallinn, 1946, lk. 129.

panu sotsialismi eest peetud võitluse, nõukogude ühiskondliku korra ja nõukogude sotsialistliku riigi arenemise konkreetsele selgitamisele.

NSV Liidu ajaloo õppimisel peavad õpilased endale selgeks tegema, „... et ühiskonna arenemise ajalugu on eelkõige tootmise arenemise ajalugu, sajandite vältel üksteist asendavate tootmisviiside ajalugu, tootmisjõudude ja inimeste tootmissuhete arenemise ajalugu... Ühiskonna arenemise ajalugu on ühtlasi aineliste hüvede tootjate endi ajalugu, töörahvahulkade ajalugu, kes on tootmisprotsessi peajõuks ja kes teostavad ühiskonna olemasoluks vajalike materiaalsete hüvede tootmist.“¹

Konkreetsete ajalooliste faktide tundmaõppimine peab viima õpilased järeldusele, et tootmisviiside ja neile baseeruvate tootmissuhete muutus on progressiivse ja seaduspärase tõusu protsess vanalt, oma aja ära elanud tootmisviisilt uuele tootmisviisile; et tootmisviisi arenemine ei toimu sujuva evolutsioonina, nagu õpetavad kodanlikud sotsioloogid, vaid ägeda klassivõitluse teel, mis on klassiühiskonna ajaloolise arenemise liikumapanevaks jõuks. NSV Liidu ajaloo, nagu üldajaloo õpetamiselgi on vajalik näidata konkreetset sellele tootmisviiside ja mitut tüüpi ühiskondlike suhete revolutsioonilise asendumise protsessile, on vajalik näidata, et inimühiskonna arenemise põhi-etappide piiriks on revolutsioonid, millede teostajaiks on rõhutatud klassid. Selliselt juhitakse õpilased rahvahulkade osa mõistmisele ajaloos.

Samal ajal aga ei tohi ignoreerida ka väljapaistvate ajalooliste tegelaste tähtsust. Isiksuse osa ajaloos tuleb näidata õpilastele tihedas seoses rahvahulkade osa küsimusega. Kõneldes sellest, et ajaloo käiku määravad ühiskonna materiaalse elu tingimused, tööraha klassivõitlus kurnajatega, ei tule unustada, et isiksus, kes on mõistnud ühiskonna majandusliku arenemise tingimusi, oma aja eesrindliku klassi vajadusi, suudab asuda sündmuste etteotsa, koondada enda ümber rahvahulgad ja viia sündmusi edasi. Selles on isiksuse tõelise tähtsuse alus ajaloos.

Ajalooliste tegelaste progressiivse osa tundmaõppimine

¹ J. V. Stalin, Dialektilisest ja ajaloolisest materialismist. ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus. Tallinn, 1946, lk. 120—121.

on mitte üksnes sügavalt haridusliku, vaid ka kasvatusliku tähtsusega. Meie suurte esiisade — revolutsiooniliste võitlejate, eesrindlike riigitegelaste, suurte väejuhtide ja silmapaistvate kultuuriesindajate eeskuju abil peavad õpetajad kasvatama õpilasi rahva ennastsalgava teenimise vaimus, sisendama neisse nõukogude patriootide iseloomujooni ja omadusi: vaprust, mehisust, kindlust, vankumatust võitluses rahva huvide eest, usku oma õiglasse võitlusse, valmisolekut igasuguste takistuste ületamiseks teel kommunistile.

Eriti suurt hariduslikku ja kasvatuslikku tähtsust omab Lenini ja Stalini elulugude õppimine. Lenini ja Stalini tegevusega seotud konkreetset faktid võimaldavad õpilastele kõige arusaadavamal viisil näidata, kuidas klassivõitluse arenemine viis seaduspäraselt meie maa sotsialismi võiduni ja seadis nõukogude rahva kogu eesrindliku ja progressiivse inimkonna etteotsa.

Muutmata ajaloo tunde ajaloolise materialismi tundideks, õigesti ühendades tähtsaimad ajaloolised faktid ja marksistlikud üldistused, peab NSV Liidu ajaloo õpetaja järjekindlalt esile tooma iga ajaloolise ajastu kõige iseloomustavamad jooned ja seaduspärasused, näitama ajaloolise arenemise tõusujoont, vaatlema elu liikumises, ialgi „...mitte unustada ajaloolist põhiseost, vaadelda iga küsimust sellelt seisukohalt, kuidas teatav nähtus ajaloos on tekkinud, millised peatapid see nähtus oma arenemises on läbi teinud, ja sellelt tema arenemise seisukohalt vaadelda, milleks antud asi on muutunud nüüd.“¹

Ajalooliste seaduspärasuste selline tundmaõppimine soodustab õpilaste kasvatamist revolutsioonilise maailma-vaate vaimus, näidates, et kogu klassivõitluse arenemine viib seaduspäraselt ja vältimatult proletariaadi diktatuurile. Eredad pildid rõhutatud klasside kannatustest, nende ennastsalgav võitlus klassi- ja rahvuslikust rõhumisest vabanemiseks ühelt poolt ja ajaloo näitelavalt lahkuvate ekspluataatorlike klasside parasitism, julmus ja ideeline viletsus teiselt poolt, peavad õpilastes esile kutsuma vihatunde kõige vana, iganenu ja kontrrevolutsioonilise vastu, sütitama noorte südameid palava püüdega võitluseks

¹ V. I. Lenin, Riigist, Tallinn, 1947, lk. 5—6.

uee, eesrindliku eest, kommunismi eest. Uhes sellega annab ajalooliste seaduspärasuste mõistmine õpilastele vastuse kaasaja poliitilise elu aktuaalseile küsimustele, kasvatab veendumust leninlik-stalinliku tee õigsusse, mida mööda juhib meie maad bolševike partei.

NSV Liidu ajalugu peab näitama, et nõukogude inimesed loevad ennast õigustatult kogu inimkonna progressiivse kultuuri järglasteks ja et neile on võõras rahvusliku piiratuduse või mingi erandlikkuse tunne. Nõukogude inimesed hindavad kõigi maailma maade progressiivseid, tõeliselt rahvalikke traditsioone. Kuid ühtlasi on nad õigustatult uhked oma kodumaa suurtele teenetele inimkonna ajaloos. Eriti uhked on nad sotsialistliku korra, Nõukogude riigi, nõukogude kultuuri saavutustele.

Selgitades õpilastele meie maa maailma-ajaloolist tähtsust inimkonna ajaloos, on vajalik pühendada erilist tähelepanu vene rahva progressiivse osa näitamisele, kellel on seltsimees Stalini kõrge hinnangu järgi „selge mõistus, kindel iseloom ja kannatus“, olles „...kõige silmapaistvam rahvus kõigist Nõukogude Liidu koosseisu kuuluvast rahvustest“.¹

Erilise jõuga avaldusid vene rahva iseloomu parimad jooned nõukogude korra tingimustes. A. A. Ždanov märkis suuri muudatusi, mis on toimunud Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist saadik, viidates, et „...ka Venemaa pole meil enam see ja iseloom pole meil enam see. Meie oleme muutunud ja kasvanud koos nende suurte ümberkujundamistega, mis meie maa ilme põhjalikult ümber on muutnud.“²

Õpilastele tuleb näidata, kuidas vene rahvas sajandite kestel sammus meie maa rahvaste vabadusvõitluse avan gardis, kuidas kujunes ja tugevnes eesti ja vene rahva tihe sõbralik koostöö, kuidas vene töölisklass bolševike partei juhtimisel, eesotsas Lenini ja Staliniga, valmistas ajalooliselt ette Venemaa rahvaste ühinemist, kuidas ta liitis nad lahinguliiduks, mille tulemusena kukutati mõisnike-

¹ J. Stalin, Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast. Tallinn, 1946. lk. 158.

² Seltsimees Ždanovi aruanne ajakirjadest „Zvezda“ ja „Lenin-grad“ („Looming“ 1946. lk. 1122).

kapitalistide kord, loodi ja kindlustati maailmas esimene paljurahvuseline sotsialistlik riik.

Õpetajailt nõutakse, et NSV Liidu ajaloo õpetamisel Suurvene ajalugu ei kistaks lahti NSV Liidu ajaloost ja NSV Liidu ajalugu tervikuna ei kistaks lahti üld-euroopa ja maailma ajaloost.

Programmi selline ehitus võimaldab selgitada õpilastele iga ajaloolise ajastu iseärasusi, ajalooliste etappide vahetumist ja NSV Liidu üksikute rahvaste osa meie maa üldises arenemises ning maailma ajaloos. Uheaegselt on võimalik selgitada meie maa rahvaste ajaloolise saatuse ühtsust ja nende kaua-aegset ühist võitlust eesotsas vene rahvaga tsarismi, kapitalismi ja välisvaenlaste vastu.

NSV Liidu ajaloo õppimine ühenduses maailma ajalooga võimaldab konkreetset õpilastele näidata, et meie maa rahvad, kes valdavad $\frac{1}{6}$ maakera pinnast, on võtnud aktiivselt osa maailma ajaloolisest arenemisest, on korduvalt avaldanud otsustavat mõju selle käigule ja on andnud suure väärtusliku panuse maailma kultuuri varasalve.

Juba inimkonna ajaloo koidikul, sel ajal, kui Põhja- ja Kesk-Euroopa maades elati ürgkogukondliku korra tingimustes, eksisteerisid meie maa lõunaosas ühiskondlik-poliitiliselt ja kultuuriliselt arenenud riigid.

Vana- ja keskaja vahetusel võtsid meie maa rahvad aktiivselt osa iganenud orjandusliku korra purustamisest Euroopas ja Aasias ning löid rea uusi riike, kus teostus üleminek feodaalkorrale, progressiivsemale korrale võrreldes orjapidamisega. Selles suures ajaloolises protsessis etendasid silmapaistvaimat osa idaslaavlased. Vastupidi ebateaduslikule normanni-teooriale, rajasid slaavlased oma riikluse enne varjaagide ilmumist Ida-Euroopasse juba VI—VII sajandi vahetusel. Oma ühiskondlik-majandusliku, poliitilise ja kultuurilise arenemise baasil löid nad IX—X sajandil ühe varase keskaja võimsamaist ja eesrindlikumaist riikidest — Kiievi-Venemaa.

Kiievi-Venemaa ajalugu on tähtsaim etapp mitte ainult NSV Liidu, vaid ka maailma ajaloos. Selles riigis liituvad idaslaavi suguharud ürgkogukondlikust korrast feodalismile ülemineku protsessis üheks rahvaks ja loovad oma aja kohta kõrge kultuuri, mille mõju jättis püsivad jäljed kogu Ida-Euroopa edasisele arengule. Kiievi-Venemaa kaitses

oma sõltumatust võitluses arvukate välisvaenlaste vastu. Samaaegselt oli ta võimsaks barjääriks, mis kaitses Lääne-Euroopat rändrahvaste laastavate röövretkede eest. See asjaolu soodustas mitte üksnes Ida-, vaid ka Lääne-Euroopa majanduslikku ja kultuurilist arenemist.

Võitluse ajalugu tatari-mongoli anastajatega XIII—XV sajandil annab võimaluse näidata õpilastele meie maa progressiivset osa Euroopa saatuses sellel perioodil: vene rahvas koos meie maa teiste rahvastega sidus oma kangelasliku vastupanuga tatarlaste jõud, võttes endale kallaletungi põhimise löögi, ja oli enam kui kahe sajandi kestel kaitsekilbiks sündivale Euroopa tsivilisatsioonile tatari-mongoli vallutuste vastu.

Sellised tähtsad sündmused, nagu võit Neeval (1240), Jäälahing (1242), Grünwaldi lahing (1410), mis panid seisma rootsi ja saksa vallutajate tungi itta, tõendavad vene rahva progressiivset osa Ida-Euroopa rahvaste võitluse ajaloos. Need võidud hõlbustasid Venemaa kõrge kultuuri säilimist ja edasiarenemist.

Meie maa ajalugu XV—XVI sajandil käsitleb kangelaslikke lehekülgi vene rahva võitlusest sõltumatuse ja oma rahvusliku riigi kindlustamise, merede äärde väljapääsu, kultuurilise kasvu ja välissidemete ning feodaalse killustatuse ja tatari-mongoli ikke tagajärgede likvideerimise eest. Õpilastele tuleb näidata, et meie maa, vaatamata reale ebasoodsaile tingimustele, mis olid eelkõige seotud tatari-mongoli ikke raskete tagajärgedega, ei jäänud kõrvale ühestki hiliskeskaja tähelepanuväärsemast sündmusest, nagu seda oli trükikunsti leiutamine, suured maadeavastused, humanistlik liikumine, reformatsioon ning teaduste ja kunstide arenemine.

Sel ajal olid meil omad julged reisijad (Afanassi Nikitin), silmapaistvad raamatutrükijad (Ivan Fjodorov, Frantsisk Skorõna), reformatsioonikatsed (ketserlus XV—XVI sajandil), suure mõtlejad (Jermolai Erasm, Maksim Grek), oma aja kohta eesrindliku teaduse kolded (Ulugbeki observatoorium), silmapaistvad poeedid-humanistid (Ališer Navoi, Muhamed Fizuli) ja silmapaistvad rahvusliku kunsti esindajad (Andrei Rubljov, Barma, Postnik-Jakovlev jt.).

Venemaa rahvusvaheline osa uusajal on määratu suur. Seda võib eredalt näidata eelkõige selliste sündmuste aja-

loos, nagu oli Põhjasõda 1700.—1721. a., Seitsme-aastane sõda 1756.—1763. a., 1812. a. Isamaasõda, Vene-Türgi sõjad XVIII—XIX sajandil jt. Nende teemade õpetamisel pöörab õpetaja õpilaste tähelepanu sellele faktile, et Karl XII, Friedrich II ja Napoleon I armeede purustamisega, mida peeti enne seda „võitmatuiks“, päästis Venemaa Kesk- ja Ida-Euroopa rahvad rootsi ja preisi agressioonist ja Euroopa rahvad orjastamisest Napoleoni-Prantsusmaa poolt. Venemaa sõjad Türgiga XVIII—XIX sajandil etendasid otsustavat osa Kreeka, lõunaslaavlaste ja Rumeenia vabastamisel sajanude kestnud türgi ikkest.

Seejuures ei tohi unustada, et tsaari-Venemaa sise- ja välispoliitika hindamisel tuleb lähtuda klassiseisukohalt. On vajalik näidata õpilastele, et Venemaa sõdades, eriti XIX—XX sajandi sõdades, olid tsarismi ja rahvahulkade eesmärgid erinevad. Sel ajal, kui tsarism taoliselt teiste Euroopa riikide reaktsiooniliste režiimidega täitis Katariina II ajast alates Euroopa sandarmi, revolutsiooniliste ja rahvuslike vabadusliikumiste lämmataja osa, võitlesid Venemaa rahvad, eesotsas vene revolutsioonilise demokraatiaga, aktiivselt tsarismi ja ekspluataatorlike klasside vastu, abistades sellega mitte üksnes oma maa progressi, vaid ka Euroopa vabadusliikumist.

Kahe tendentsi — reaktsioonilise ja progressiivse võitluse käigus on tsarism Venemaa progressiivse arenemise suurimaks pidurdajaks. Tsarismi reaktsiooniline poliitika suurendas Venemaa majanduslikku, poliitilist ja kultuurilist mahajäävust ning viis tema rahvusvahelise kaalu langusele. Rahvast irdunud ja rahvale võõrad tsaari-Venemaa valitsevad klassid ei uskunud oma maa rahvahulkade loovatesse jõududesse ning roomasid ja lõmitasid välismaalaste ees. Selline poliitika viis Venemaa majandusliku ja poliitilise katastroofini ning tema orjastamisele välismaalaste poolt.

Reaktsiooniliste ja progressiivsete jõudude võitluse klassianalüüs Euroopa ja meie maa ajaloos näitab õpilastele, miks just Venemaa, mille tsarism muutis rahvaste vanglaks, muutus XIX sajandi lõpust maailma revolutsioonilise liikumise keskuseks, proletariaadi kõige eesrindlikuma vabadusideoloogia — leninismi — kodumaaks. Õpilastele tuleb näidata, et Vene XIX sajandi revolutsionääride

kolme põlvkonna (aadlikud-revolutsionäärid, revolutsioonilised demokraadid ja proletaarsed revolutsionäärid) mehine võitlus jättis kustumatud jäljed maailma vabadusliikumisse, eriti Venemaa rahvaste, lääne- ja lõunaslaavlaste vabadusvõitlusse.

Erilist tähelepanu tuleb omistada Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ajalooliste eelduste ja maailma-ajaloolise tähtsuse selgitamisele.

Õpilased peavad mõistma, et Oktoobrirevolutsioon oli kogu Venemaa ajaloos eelnenud klassivõitluse seaduspäraseks tulemuseks ja avas samal ajal uue ajastu kogu inimkonna ajaloos, olles ühe maa suureks algatuseks läbimurdel imperialismi süsteemist.

Kõneldes sellistest maailma-ajaloolise tähtsusega faktidest, nagu esimese nõukogude riigi loomine maailmas ja Venemaa rõhutatud rahvaste vabastamine mõisnike ja kapitalistide ikke alt nõukogude võimu poolt, tuleb samuti märkida, et Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon päästis meie maa teda ähvardavast katastroofist, tema orjastamisest imperialistlike riikide poolt ja lõi eeldused Venemaa majandusliku ja kultuurilise mahajäävuse (võrreldes Euroopa eesrindlike maadega) likvideerimiseks. Samuti väljendus selles meie sotsialistliku revolutsiooni rahvusvaheline iseloom.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit vabastas meie maa mitte ainult majanduslikust, vaid ka vaimsest sõltuvusest, revolutsioonieelse Venemaa valitsevate klasside lõmitamisest ja orjameelsusest lääne kultuuri ees.

NSV Liidu ajaloo kursuse nõukogude perioodi õppimisel on väga suure tunnetusliku ja poliitilis-kasvatusliku tähtsusega ja seega vajalik selgitada proletaarse revolutsiooni põhjalikku erinevust kodanlikest revolutsioonidest ja sotsialistliku ühiskonna põhjalikku erinevust kõigi eelnenud ja praegusel ajal välismaal eksisteerivatest antagonistlike klassidega ühiskondadest.

Kõigis kodanlikes revolutsioonides vahetus ühe ekspluataatorliku klassi võim teise ekspluataatorliku klassi võimuga. Vahetusid ainult ekspluateerimise vormid. Alles Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ja sotsialismi võidu tulemusena NSV Liidus likvideeriti ekspluataatorli-

kud klassid ja hävitati igasugune inimese ekspluateerimine inimese poolt.

Esmakordselt maailma ajaloos võtsid töörahvahulgad eesotsas töölisklassiga võimu ja said ise oma maa peremeheks. Selles seisab nõukogude ühiskonna põhjalik erinevus igasugusest antagonistlike klassidega ühiskonnast. Selle poolest erinebki nõukogude demokraatia, mis tagab rahva reaalsed õigused ja tema otsustava osavõtu maa valitsemisest põhjalikult kodanlikust demokraatiast, mis on demokraatiaks ainult rikastele, s. o. kodanluse, mitte aga rahva võimuks.

Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist algas kahe vastandliku ühiskonna — kapitalismi ja sotsialismi — koos-eksisteerimise ja sama-aegse võitluse periood. See asjaolu annab kõigile Nõukogude riigi ajaloo sündmustele rahvusvahelise iseloomu.

Siit järeldub, et meie maal 1918.—1921. a. toimunud kodusõja ajalugu tuleb näidata kui sõja ajalugu, milles vene mõisnikud ja kapitalistid oma agentuuriga (sotsialistid-revolutsionärid ja menševikud) esinesid kui välismaise kapitali palgalised.

On vajalik meenutada Lenini sõnu rahvusvahelise imperialismi alatust osast, et inglise ja ameerika imperialistid „... tegutsevad vene vabaduse timukate ja sandarmitena, nii nagu seda osa täideti vene timukas Nikolai I poolt, mitte halvemini kuningatest, kes täitsid timukate osa, kui nad lämmatasid Ungari revolutsiooni. Nüüd on selle osa endale võtnud Wilsoni agendid. Nad lämmatavad revolutsiooni Austrias, nad täidavad sandarmite osa, nad esitavad ultimaatumid Šveitsile: kui te ei hakka võitlusse bolševistliku valitsusega, siis leiba ei anna. Nad teatavad Hollandile: ärge julgege lubada enda juurde nõukogude saadikuid, või muidu — blokaad.“¹

Koos sellega on vajalik märkida, et võit kodusõjas saavutati „... seepärast, et Punaarmee tagala ja rinde juhtivaks tuumaks oli bolševike partei, kes on ühtne oma monoliitsuse ja distsipliiniga, tugev oma revolutsioonilise vaimu ja valmisolekuga kandma ühise asja eduks igasuguseid ohvreid, kes on ületamatu oma oskuses organiseerida mil-

¹ В. И. Ленин, Сочинения, издание 3-е, т. XXIII, стр. 315.

jonilisi rahvahulki ja neid õigesti juhtida keerukas olukorras." ¹

Nõukogude rahva võitluse ajalugu pärast kodusõda, rahvamajanduse taastamise ja NSV Liidu moodustamise, industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise eest tuleb käsitleda tihedas seoses rahvusvahelise olukorraga, seoses selle lepitamatu võitlusega, mida nõukogude võimul ja bolševike parteil tuli pidada tööliste ja talupoegade vaenlastega, et kindlustada sotsialismi võitu meie maal.

Sotsialismi ülesehitamise programmi meie maal töötas välja Lenin juba Esimese Maailmasõja ajal. Oma artiklis „Euroopa Ühendriikide loosungist“, mis on kirjutatud 1915. a. augustis, ja artiklis „Proletaarse revolutsiooni sõja-programm“, mis on kirjutatud 1916. a. sügisel, esitas Lenin uue, lõpuleviidud sotsialistliku revolutsiooni teooria ja tõendas sotsialismi võidu võimalust ühel maal. Lenin näitas, et kapitalismi arenemise erilise ebaühtluse tõttu imperialismi ajajärgul on sotsialismi võit võimalik esialgu mõnedes või isegi ühel eraldivõetud maal. Sotsialismi võidu leninlik programm innustas vene proletariaati, kes Lenini-Stalini partei juhtimisel Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu esimestest päevadest peale alustas oma grandioosset liikumist sotsialismile ja kommunismile.

Õpilastele tuleb konkreetselt näidata, kuidas ägedas klassivõitluses arenes ja kujunes sotsialistliku ülesehitustöö leninlik programm; üksikasjaliselt tuleb peatuda V. I. Lenini viimaseil artikleil ja esinemistel, kus ta esitas sotsialismi ülesehitamise konkreetse plaani meie maal talurahva kaasatõmbamisega sotsialistlikku ülesehitustöösse. Seejuures on vajalik eriti juhtida õpilaste tähelepanu Lenini artiklile „Kooperatsioonist“, milles Lenin põhjendas oma kooperatsiooniplaani talurahva juhtimiseks sotsialismi ülesehitamisele.

Õpetades NSV Liidu taastamisperioodi lõppjärku käsitlevaid sündmusi, peab õpetaja uuesti peatuma sotsialistliku ülesehitustöö ja sotsialismi võidu küsimusel meie maal. Õpilastele tuleb konkreetselt näidata sotsialismi ülesehitus-

¹ UK(b)P ajalugu. Lühikursus. Tallinn, 1946, lk. 241.

töö suurust, millega alustas V. I. Lenin ja mida jätkab ja arendab edasi J. V. Stalin.

Sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise stalinlikku plaani ja võidukat võitlust selle teostamiseks meie maal tuleb näidata õpilastele võimalikult täielikult ja üksikasjaliselt. Erilist tähelepanu tuleb pühendada seltsimees Stalini esinemisele partei XIV kongressil, kus ta põhjendas sotsialistliku industrialiseerimise plaani meie maal, samuti ka tema esinemisele partei XV kongressil, kus seltsimees Stalin näitas võitluse paratamatust põllumajanduse kollektiviseerimise eest.

Seejuures tuleb eriti peatuda stalinliku industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise plaani eduka teostamise ajaloolisel tähtsusel meie maale.

Õpilased peavad mõistma, et kulakluse, viimse ekspluaatorliku klassi likvideerimine meie maal üldise kollektiviseerimise tulemusena tähistas määratut ühiskondlikku pööret, mis oma tähtsuselt on võrdne Oktoobrirevolutsiooni tagajärgedega.

„See oli sügavaim revolutsiooniline pööre, hüpe ühiskonna vanast kvalitatiivsest olekust uude kvalitatiivsesse olekusse, mis oma tagajärgedelt võrdub revolutsioonilise pöördega 1917. a. oktoobris.“¹

Programmi kõigi osade õpetamisel, milledes on juttu sotsialismi ülesehitamisest, on vaja näidata bolševike partei ja tema juhi seltsimees Stalini juhtivat osa, samuti aga ka üksikute parteikongresside tähtsust. Eriti tähtsad on XIV kongress kui industrialiseerimiskongress, XV kongress kui kollektiviseerimiskongress, XVI kongress, mis läks partei ja NSV Liidu ajalukku kui kogu rindel sotsialismi hargnenud pealetungi kongress, XVII kongress, mis „...konstateeris sotsialismi otsustavaid edusamme kõigil majanduse ja kultuuri aladel ja tegi kindlaks, et partei peajoon oli võitnud kogu rindel.“²

Seltsimees Stalin, märkides oma aruandes partei XVII kongressil põhjalikke muudatusi meie maal, viitas, et nüüd on NSV Liit mahajäänud agraarmaast muutunud eesrindlikuks tööstusmaaks.

¹ ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus. Tallinn, 1946. lk. 300.

² Sealsamas. lk. 315.

Ajalootundides programmi selle osa käsitlemisel on vajalik näidata õpilastele konkreetsete faktide najal sotsialismi saavutusi stalinlike viisaastakute kestel, meie maa töötajate kangelaslikku võitlust bolševike partei juhtimisel sotsialismi ülesehitamise eest. Partei XVIII kongress, mis toimus 1939. a. märtsis, konstateeris, et NSV Liit on astunud uude arenemisjärku — klassideta sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise lõpetamisele ja järk-järgulisele üleminekule sotsialismilt kommunismile. Mahajäänud tsaari-Venemaa muutmine nõukogude võimu aastail maailma eesrindlikuks sotsialistlikuks suurriigiks muutis meie maa kogu maailma töörahva lootuste ja igatsuste ning kõigi ekspuataatorite õela vihkamise objektiks. Seepärast on fakt, et sotsialism saavutas võidu meie maal, et Nõukogudemaa muutus võimaks sotsialistlikuks suurriigiks, suurimaks ajalooliseks sündmuseks inimkonna ajaloos.

Kuid sotsialismi võit — ja seda peavad õpilased teadma — ei saanud NSV Liidu töörahvale kergesti. Sotsialismi edusammud kutsusid esile raevu töölisklassi vaenlaste keskel nii meie maal kui ka väljaspool meie maa piire. Purustatud ekspuataatorlike klasside riismed meie maal, toetatuna kodanlike riikide imperialistlike ringkondade poolt, osutasid meeleheitlikku vastupanu, püüdes iga hinna eest nurja ajada sotsialismi üritust NSV Liidus. Õpilastele on vajalik näidata, missuguseid ägedaid rünnakuid partei vastu sooritasid sotsialismi vaenlased ja kui mehiselt, kindlalt ja kõikumatult löi need rünnakud tagasi meie bolševike partei seltsimees Stalini juhtimisel. Samm-sammult paljastas, purustas ja hävitas partei rahvavaenlased — trotskistid-buhhaarinlased ja teised kodumaa reetjad, kes hiilisid kahekeelselt vastutavatele töökohtadele, et kõigi vahenditega sotsialismi suurt üritust kahjustada ja nurja ajada, peatumata isegi terrori ja partei ning töölisklassi parimate inimeste tapmise ees. Nende välismaa luureasutiste ülesandel tegutsenud trotskistlike värdjate ohvriks langes partei ja töölisklassi lemmik S. M. Kirov.

Selle materjali õppimine peab õpilastes esile kutsuma tulist viha meie rahva kõigi vaenlaste vastu; nad peavad ammendama otsustavust kaitsta igati, kogu oma elu hinnaga, sotsialismi üritust meie maal, mis on kätte võidetud paljude ohvrite ja mõõtmatu vaevaga.

NSV Liidu ajaloo nõukogude perioodi õpetamisel tuleb õpilastele selgitada meie ühiskondliku ja riikliku korra tähtsust ja selle määratud eelseid, mis nii eredalt avalduis Suure Isamaasõja tingimustes.

Nõukogude Liidu Suur Isamaasõda, mis demonstreeris eredalt kogu maailmale Nõukogude sotsialistliku riigi võitmatust ja tema eelseid kodanlike riikidega võrreldes, on määratu suure rahvusvahelise tähtsusega sündmus. Nõukogude Liidu võitu selles kõigist sõdadest suurimas sõjas, mida tunneb maailma ajalugu, tuleb näidata pöördepunktina kogu inimkonna progressiivses arenemises. Õpilased peavad mõistma, et „...Fašistlike riikide bloki sõjaline purustamine, sõja fašismivastane vabastav iseloom ja Nõukogude Liidu otsustav osa fašistlike agressorite üle saavutatud võidus muutsid järsult jõudude vahekorda kahe süsteemi — sotsialistliku ja kapitalistliku — vahel sotsialismi kasuks.“¹

Nõukogude Liit päästis mitte üksi Euroopa ja Aasia tsivilisatsiooni fašistlikust barbaarsusest, vaid liitis enda ümber ka rahvad, kes rebisid end lahti imperialismi süsteemist. Sõja tulemusena kasvasid demokraatia ja sotsialismi jõud, nõrgenesid imperialismi ja reaktsiooni jõud.

Suure Isamaasõja õpetamisel tuleb peatuda küsimusel, miks me võitsime selles raskes ja ägedas sõjas. Õpilased peavad tundma seltsimees Stalini raamatut „Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast“, milles sisaldub mitte üksnes sõja iseloomu ja eesmärkide hinnang, vaid samuti ka meie võidu põhjused ja tingimused.

Programmi viimane osa on pühendatud Nõukogude Liidu rahulikule ülesehitustööle siirdumisele küsimusele ja sellele grandioossele stalinlikule programmile, mis on kirja pandud „NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja edasiarendamise viie aasta plaani seaduses 1946.—1950. a. kohta“.

Selgitades Nõukogude Liidu maailma-ajaloolist osa üldise rahu, julgeoleku ja progressi võimsa tegurina, on vajalik õpilastele näidata, et nõukogude rahva juhtivaks ja suunavaks jõuks, nii rahuliku ülesehitustöö aastail kui ka Suure Isamaasõja päevil ja sõjajärgsel perioodil on Lenini-Stalini partei, bolševike partei, et „...Ükski partei ei ole

¹ A. Ždanov, Rahvusvahelisest olukorrast, Tallinn, 1948, lk. 5.

omanud ega oma säärast autoriteeti rahvahulkades nagu meie bolševistlik partei".¹

Bolševike partei on meie rahva, kes sammub veendunult edasi kommunistliku ühiskonna poole, poliitilis-moraalse ühtsuse kõrgeimaks väljenduseks. Suure Stalini juhtimisel näitab bolševike partei teed üldisele rahule ja veristest sõdadest vabanemisele, teed kapitalistliku orjuse kukutamisele ja suurele progressile.

NSV Liidu ajaloo kursuses tuleb pühendada vajalikku tähelepanu ka meie sõjakunstile, mis on kõige eesrindlikum kogu maailma sõjakunstis.

Oma palju sajandeid kestnud võitlusega välisvaenlaste vastu tõstis vene rahvas esile juba nõukogude-eelsel ajajärgul palju suurepäraseid väejuhte. Sellest kõnelevad nimed: Aleksander Nevski, Dimitri Donskoi, Požarski, Peeter I, Rumjantsev, Suvorov, Kutuzov. Vene rahva keskel võrsus ka suuri meresõjakunsti esindajaid — Ušakov, Nahhimov, Makarov. Need väejuhid tõid meie maale oma ajalooliste võitudega mitte üksnes kuulsust, vaid panid aluse ka vene sõjakunstile, mis kujunes kõige eesrindlikumaks maailma sõjakunstis. Seepärast on vajalik tutvustada meie noorsugu suurte vene väejuhtide tegevusega, meie sõjaajaloo kangelaslike traditsioonidega, mis kuuluvad Nõukogude Armeel traditsioonide hulka.

Veel suuremat hariduslikku ja kasvatuslikku tähtsust omab nõukogude sõjakunsti ajalugu kui täiesti uus etapp maailma sõjakunsti arenemises. Õpilastele tuleb näidata seda uut, mida tõid V. I. Lenin ja J. V. Stalin Nõukogude Armeel loojaina ja juhtidena maailma sõjateaduse ja sõjakunsti arenemisse. 1918.—1920. a. kodusõja ajaloo õpetamisel on sellega seoses vaja märkida meie väejuhtide Frunze, Tšapajevi, Ššorski, Kotovski, Vorošilovi, Budjonnõi tegevust.

Eriti üksikasjaliselt tuleb näidata seltsimees Stalini kui juhi ja väepealiku suurimat osa, kes viis meie maa maailmaajaloolisele võidule Suures Isamaasõjas, juhtida õpilaste tähelepanu stalinlikule strateegiale ja taktikale Suure Isamaasõja perioodil.

¹ J. V. Stalin. Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast. Tallinn, 1946, lk. 97.

Käsitledes Suure Isamaasõja sündmusi, on vajalik iseloomustada sõja tähtsamaid etappe, tähtsamaid lahinguid, jutustada kangelaslinnadest, suurepäraseist nõukogude väejuhtidest ja laevastiku-juhatajaist, nõukogude sõjameeste ja tagala töötajate maailma ajaloos seninägemata kangelastegudest.

Muude tähtsamate küsimuste hulgas omab suurt tähtsust vene rahva progressiivse osa näitamine maailma kultuuri ja NSV Liidu rahvaste kultuuri arengus. Juba revolutsiooniaelsesel perioodil, hoolimata ebatavaliselt rasketest tingimustest, saavutas andekas vene rahvas erakordselt suurt edu kirjanduses, teaduses, tehnikas, arhitektuuris, muusikas, maali- ja teatrikunstis ning avaldas määratut mõju mitte üksnes Venemaa rahvaste, vaid ka kogu maailma kultuurile.

Õpilastele vene rahva ja meie maa teiste rahvaste välja-
paistva osa näitamine maailma teaduse ja kultuuri arendamisel, meie maa inimeste prioriteedi näitamine mitmesugustel kultuurialadel, omab suurimat tähtsust nõukogude patriotismi ja rahvusuhkuse kasvatamisel. Seepärast on 1950.—1951. õ. a. programmis osad, mis käsitlevad kultuuriajaloo küsimusi, mõnevõrra laiendatud ja kontsentreeritud. Programmis on rõhutatud vene kultuuri ja meie maa teiste rahvaste kultuuri originaalsust ja omapärasust.

Nõukogude ajastul arendas vene rahvas täielikult oma hiiglaslikke jõude ja aitas kõigil meie maa rahvail saavutada suurimat edu nii uue ühiskonnakorra loomisel kui ka mitmesuguste kultuurialade arendamisel.

Juba 1918. a. jaanuaris märkis V. I. Lenin neid piirituid avarusi, mis avas sotsialistlik revolutsioon meie maa kultuuri õitsenguks. III ülevenemaalisel nõukogude kongressil ütles Lenin: „Varem lõi kogu inimhõimustus, kogu tema geenius vaid selleks, et anda ühtedele kõik tehnika- ja kultuurihüved, jätta aga teised kõige hädavajalikumast — haridusest ja arenemisest ilma. Nüüd saavad kõik tehnikaimesed, kõik kultuurisaavutused üldrahvalikuks omandiks ja nüüdsest peale ei muudeta inimhõimustust ja geeniust iialgi vägivallavahendiks, kurnamisabinõuks. Me teame seda ja kas selle suurima ajaloolise ülesande nimel ei maksa töötada, ei maksa anda kõiki jõude? Ja töötajad sooritavad

selle hiiglasliku ajaloolise töö, sest neis asuvad suured uinuvad revolutsiooni-, taassünni- ja uuendamisjõud.“¹

Nõukogude rahva kangelaslik tee, tema määratu suur panus maailma kultuuri varasalve ja inimkonna vabadusvõitlusesse, nagu ka tema kaasaja kangelasteod võitluses kommunismi, rahvastevahelise rahu ja inimkonna progressi eest, peavad äratama õpilastes rahvusliku uhkuse tunnet oma sotsialistliku kodumaa ja tema suure tuleviku üle.

Eriti tähtis on rõhutada leninismi kui maailma kultuuri kõrgeima saavutuse maailma-ajaloolist tähtsust.

NSV Liidu ajaloo õpetamine peab kujunema meie sotsialistliku kodumaa aktiivsete kodanikkude, kes on meie ühiskonna ustavad ülesehitajad ja sammuvad kindlalt ja teadlikult Lenini ja Stalini näidatud teed, kasvatamise võimsaks teguriks.

Noorsoo ideelis-poliitilises kasvatuses võib etendada samuti suurt osa ilukirjanduse ja teaduslik-populaarse ajaloolise kirjanduse klassiväline lugemine.

Kultuurile pühendatud programmi osade käsitlemisel on õpetajal vajalik tutvuda rea monograafiatega, mis on ilmunud sel alal viimaseil aastail. Neist tuleb esijoones nimetada:

- 1) Люди русской науки. Очерки о выдающихся деятелях естествознания и техники, М.—Л. 1948, т. I-II;
- 2) В. В. Данилевский, Русская техника, М.—Л. 1947;
- 3) Б. А. Рыбаков, Ремесло древней Руси, М.—Л. 1948;
- 4) История культуры древней Руси, М.—Л. 1948, т. I.

Peale monograafiate on vaja samuti kasutada üldistavaid artikleid perioodilises ajakirjanduses.

Ajalooõpetaja töö ei saa piirduda ainult klassitundidega. Klassitundide vajalikuks täienduseks olgu laialdane klassiväline töö, mille vormid võivad olla väga mitmekesised (muuseumide külastamine, ajalooliste ja dokumentaalfilmide vaatamine, kodukoha uurimis- ja ajalooringide töö jms.)².

¹ В. И. Ленин, Сочинения, издание 3-е, т. XXII, стр. 225.

² Vt. lk. 18.

PROGRAMM.

NSV Liidu ajalugu.

IX KLASS

(56 tundi).

Sissejuhatus (1 tund).

NSV Liidu ajaloo kursuse ülesanne. NSV Liidu ajaloo põhiperioodid.

I. URGKOGUKONDLIK KORD MEIE MAA TERRITOORIUMIL (2 tundi).

Meie maa loodus ja inimesed ürgajal. Inimese vanimad asupaigad meie maal. Kivist ja luust tööriistad. Urgaegne kogukond. Tootmisvahendite eraomanduse puudumine. Elamu, kehakatte, nõude ja toidu valmistamisviiside arenemine. Patriarhaat. Tripolje kultuuri asupaigad. Metallide töötlemise algus. Käsitöö algmed. Patriarhaat. Religiooni ja kunsti tekkimine. Fr. Engels ürgaegse kultuuri tähtsusest inimkonna ajaloos.

II. ORJAPIDAMISUHIKONNAD MEIE MAA TERRITOORIUMIL (4 tundi).

Vanimad orjapidamisriigid meie maa territooriumil (2 tundi).

Ürgkogukondliku korra lagunemine. Klasside ja riigi tekkimine.

Urartu — vanim orjapidamisriik meie maa territooriumil. Urartu riigi kultuur ja selle mõju teiste rahvaste kultuurile. Armeenia ja Ibeeria tekkimine. Kesk-Aasia muistsed rahvad. Kesk-Aasia rahvaste võitlus Makedoonia Aleksandri vastu.

Põhjapoolsete Musta mere äärsete maade rahvad kuni IV saj. m. a. j. (2 tundi).

Sküüdid, nende majandus, ühiskondlik kord ja kultuur. Sküütide iseseisvusvõitlus Dareios I vastu ja nende võit.

Kreeka kolooniad Musta mere ääres ja Kaukaasia rannikul. Orjade ülestõus Bosporuse riigis. Roomlaste sissetung Musta mere rannikule. Musta mere ranniku ja Taga-Kaukaasia rahvaste võitlus roomlaste vastu.

Meie maa rahvaste progressiivne osa maailma ajaloos vanal ajal.

III. FEODAALSUHETE TEKKIMINE JA ARENEMINE. KIIEVI-VENEMAA (9 tundi).

Varafeodaalsed riigid Taga-Kaukaasias ja Kesk-Aasias (2 tundi).

Feodaalsuhete tekkimine Armeenias ja Gruusias. Feodalismi progressiivsus orjapidamiskorraga võrreldes. Taga-Kaukaasia rahvaste võitlus araablase vastu. Babeki ülestõus. Armeenia eepos „Sassuni David“.

Kesk-Aasia rahvad võitluses araablastega. Samaniidide riik. Linnade, käsitöö ja kaubanduse kasv. Feodaalse kultuuri õitseng Kesk-Aasias (Avitsenna) ja selle eesrindlik osa kultuuri arenemises.

Idaslaavlased ja nende esimesed poliitilised ühendused. (2 tundi).

Slaavlased kui meie maa iidset elanikke. Idaslaavlaste paiknemine, nende tegevus ja ühiskondlik kord. Slaavlaste kultuur, elukord ja usund. Rändrahvaste liikumine Aasiast Euroopasse ja slaavlaste võitlus nendega. Esimesed riiklikud moodustised idaslaavlaste juures VI—VIII sajandil ürgkogukondliku korra lagunemise ja klasside tekkimise tulemusena.

Kiievi riigi tekkimine ja õitseng (3 tundi).

Kiievi riigi tekkimine. Normanni-teooria ebateaduslikkus. Slaavi suguharude ühendamise Kiievi vürstide võimu alla. Olegi ja Igori sõjaretked Bütsantsi ja Kaspia-maile. Andamite kogumine (poljudje). Svjatoslavi vallutused. Kasaari riigi hävitamine Volga ääres. Võitlus petšeneegidega.

Vürst Vladimir Svjatoslavovitš. Ristiusu vastuvõtmine Kiievi-Venemaal. Ristiusu vastuvõtmise progressiivne täht-

sus (võrreldes paganausuga). Ristiusu kirik valitsevate klas- side tööriistana. Jaroslav Tark. Kiievi riigi rahvusvahelised sidemed.

Kiievi-Venemaa kultuuri omapärasus ja originaalsus. Kiievi-Venemaa kultuuri eesrindlik osa varase keskaja kultuuris.

Kiievi riigi lagunemine (2 tundi).

Feodaalsuhete arenemine Kiievi-Venemaal. „Russkaja Pravda“. Kiievi riigi lagunemise algus. Feodaalsõjad ja võit- lus polovetsidega. Rahva ülestõusud Kiievis 1068. ja 1113. a. Kiievi riigi uus tõus Vladimir Monomahhi ajal. Feodaalse killustatuse suurenemine XII sajandil. „Lugu Igori sõjaret- kest“ kui vene kultuuri tähelepanuväärne mälestusmärk ja üleskutse Venemaa jõudude ühendamiseks välisvaenlaste vastu. Kiievi-Venemaa langus. Kiievi-Venemaa osa Euroopa kaitsmises Aasia rändrahvaste kallaletungide vastu. Selle kaitse tähtsus Lääne-Euroopa maade feodaalse kultuuri are- nemisele. Marksismi-leninismi klassikud Kiievi-Venemaast.

IV. IDA-EUROOPA, TAGA-KAUKAASIA JA KESK-AASIA FEODAALNE KILLUSTUMINE (15 tundi).

Feodaalsed vürstiriigid VII—XIII sajandil (4 tundi).

Galiitsia-Volõõnia vürstiriik XII—XIII saj. Edela-Vene- maa. Jaroslav Osmomõsl. Galiitsia-Volõõnia vürstiriigi mood- dustamine. Daniil Romanovitš. Galiitsia-Volõõnia vürstiriigi õitseng XIII saj.

Rostov-Suzdali vürstiriik. Kirde-Venemaa. Elanikkond. Juri Dolgoruki tegevus. Moskva linna rajamine. Andrei Bogoljubski ja tema võitlus bojaaridega. Vsevolod III.

Novgorodimaa. Suur-Novgorod ja selle valdused. Nov- gorod ja selle valdused. Novgorodi kaubanduslikud sidemed. Põhja rahvaste alistamine. Novgorodi sotsiaalne kord. Klassivõitlus Novgorodis. Vürst ja veetše.

Galiitsia-Volõõnia, Rostov-Suzdali ja Novgorod-Pskovi (Pihkva) kultuur.

Taga-Kaukaasia ja Kesk-Aasia XI—XII sajandil. Gruusia ühendamine. Võitlus seldžukkidega. David Ehitaja. Gruusia tõus Tamara ajal. Šota Rustaveli.

Armeenia XI—XII saj. Armeenia lagunemine feodaalvürstiriikideks ja tema vallutamine seldžukkide poolt.

Aserbaidžani rahvuse (народность) tekkimine. Suur Aserbaidžani poeet Nizami.

Kesk-Aasia X saj. lõpust kuni XIII saj. alguseni. Horesmi tõus.

Mongolite vallutused XIII sajandil (2 tundi).

Tžinghis-khaani riik. Mongolite ühiskondlik kord XII sajandil ja XIII sajandi algul. Tžinghis-khaani riigi tekkimine. Kesk-Aasia vallutamine. Mongolite sõjaretk Taga-Kaukaasiasse ja Musta mere äärsetesse steppidesse.

Ida-Euroopa vallutamine. Vene maade vallutamine mongolite poolt. Vene rahva kangelaslik võitlus vallutajatega. Lääne-Euroopa päästmine mongolite vallutusretkest vene rahva poolt. Tatari-mongoli ike. Marx tatari-mongoli ikkest.

Võitlus saksa ja rootsi feodaalidega (2 tundi).

Saksa feodaalide anastused Baltimail. Saksa rüütelite tung itta. Liivimaa vallutamine. Võidetud rahvaste julm orjastamine ja hävitamine saksa feodaalide poolt.

Saksa rüütelite ja Rootsi feodaalide kallaletung Vene maadele. Rootslaste purustamine Neeva jõel Aleksander Nevski poolt. Saksa „penirüütelite“ purustamine Peipsi järvel. Aleksander Nevski võitude ajalooline tähtsus.

Leedu suurvürstiriik (1 tund).

Leedu suurvürstiriigi tekkimine. Leedu suguharude ühendamise. Leedu riigi tugevnemine Gediminase ja Olgierdi ajal. Lääne-Venemaa maade vallutamine Leedu ja Poola poolt. Poola-Leedu unioon. Saksa rüütelite purustamine Grünwaldi all Venemaa, Leedu ja Poola ühendatud jõudude poolt. Vene kultuuri mõju Leedule. Valgevene ja ukraina rahvuse (народность) tekkimine.

Vladimiri suurvürstiriik (1 tund).

Feodaalne maavaldus Kirde-Venemaal XIV—XV sajandil. Talupoegade olukord. Linnad. Killustumine osastisriikideks. Valitsemine üksikuis suurvürstiriikides. Vladimiri suurvürstiriik.

Moskva tõus (4 tundi).

Moskva vürstiriigi tugevnemine. Vene maade Moskva ümber ühendamise algus. Suurvene rahvuse tekkimine. Ivan Kalita. Moskva vürstiriigi tugevnemise põhjused.

Võitluse algus tatarlastega. Dimitri Donskoi. Vene rahva kangelaslik võitlus tatarlaste vastu. Kulikovo lahing ja selle ajalooline tähtsus. Moskva muutumine vene rahva rahvuslikuks keskuseks.

Feodaalne võitlus XV sajandi esimesel poolel. Nižni-Novgorodi vürstiriigi liitmine. Suurvürsti võit osastisvürstide üle Moskva vürstiriigis. Kirde-Venemaa elu-olu ja kultuur XIV sajandil ja XV sajandi algul.

Suur vene kunstnik Rubljov.

Timuri riik ja Kuld-hordi lagunemine (1 tund).

Kesk-Aasia rahvaste võitlus mongoli ülemvõimu vastu. Rahva ülestõus Samarkandis. Timuri riigi tekkimine ja Kuld-hordi lagunemine. Ulugbeki observatoorium. Suur usbeki poeet ja poliitikategelane Ališer Navoi.

V. VENE TSENTRALISEERITUD RIIGI MOODUSTAMINE JA SELLE MUUTUMINE PALJURAHVUSELISEKS RIIGIKS (10 tundi).

Vene tsentraliseeritud riigi moodustamine (4 tundi).

Vene tsentraliseeritud riigi moodustamise põhjused. Kirde-Venemaa majanduslik ja poliitiline tõus XV sajandi lõpul ja XVI sajandi esimesel poolel. Tihedamate majanduslike sidemete loomine linnade ja üksikute vürstiriikide vahel. Seltsimees Stalin tingimustest, mis kiirendasid tsentraliseeritud riikide moodustamist Ida-Euroopas.

Kirde-Venemaa ühendamine ja tatari-mongoli ikke kukutamine. Vene maade Moskvaga ühendamine. Tatari-mongoli ikkest vabanemine. Ivan III sõda Leedu ja Liivimaaga. Saksa rüütlite purustamine ja nende vasalli-sõltuvuse tunnistamine Moskva vürstist.

Vene riigi sotsiaalne ja riiklik kord XV sajandi lõpul ja XVI sajandi algul. Bojaarid, mõisnikud ja talupojad. Suurvürst, bojaaride duuma, prikaasid. „Mestnitšestvo“. Sõjaväe organiseerimine. Ivan III seadustik. Jüripäev.

Kultuuri tõus XVI sajandil. Kremli ümberehitamine. Moskva Kreml — tugevaim kindlus Euroopas. Vene arhitektuuri omapärane iseloom.

Vene riigi laienemine ja tema muutumine paljurahvuseliseks riigiks. Ivan IV (6 tundi).

Vene riik XVI sajandi keskel. Põllumajandus. Käsitöö ja kaubandus. Tsaaritiitli võtmine Ivan IV poolt. Ulestõus Moskvast 1547. a. 1550-ndate aastate reformid. Riigivalitsemise tsentraliseerimise tugevnemine.

Tsaar Ivan IV sõjad. Volga-äärsete khaaniriikide (Kaasani ja Astrahani) vallutamine.

Võitlus väljapääsu eest Balti merele. Sõjad Liivimaaga. Liivi ordu purustamine vene vägede poolt. Liivi sõja tulemused ja sõja ajalooline tähtsus.

Opritsnina. Võitlus bojaaridega. Aadli tugevnemine. Talurahva rõhumise suurenemine. Tsaarivõimu kindlustamine.

Lääne-Siberi rahvad XVI sajandi lõpul. Strogonovide valdused. Jermaki sõjaretk. Lääne-Siberi liitmine.

Ivan IV kui silmapaistva riigimehe, diplomaadi ja väejuhi iseloomustus. Ivan IV tegevuse progressiivne tähtsus.

Kultuur XVI sajandil.

Haridus ja kunst. Kool. Trükikunsti algus. Esimene trükikal Ivan Fjodorov.

Kirjandus. Vene omapärase kultuuri kõrge areng. Vasili Blažennõi katedraali ehitamine arhitektide Postniki ja Barma poolt.

Vene suurtükivägi XVI sajandil.

VI. ISEVALITSUSE KINDLUSTAMINE VENE RIIGIS. TALURAHVASÕJAD JA RÕHUTUD RAHVASTE ULESTÕUSUD XVII SAJANDIL.

Talurahvasõda ning võitlus Poola ja Rootsi interventsiooniga Vene riigis XVII sajandi algul (5 tundi).

Vene riik enne talurahvasõda. Talurahva feodaal-pärisorjusliku ekspluateerimise tugevnemine. Talupoegade page-mised. Talupoegade jüripäeval äramineku keelamine.

Doni kasakad. Tsaar Fjodor Ivanovitš. Tsaar Boris Godunov. Nälg maal. Rahva ülestõusude algus.

Poola panide katse Vene riiki orjastada. Poola käsilane Vale-Dimitri I. Rahva ülestõus poolakate vastu. Vassili Šuiski tsaariks valimine.

Talurahvaülestõus Bolotnikovi juhtimisel. Bolotnikovi sõjaretk Moskva. Kaluuga ja Tuula piiramine tsaari sõjavägede poolt. Bolotnikovi lüüasaamise põhjused. Marksismi-leninismi klassikud talurahvasõdadest.

Poola ja Rootsi kallaletung Vene riigile. Uus Poola käsilane Vale-Dimitri II. Partisanisõda poola panide vastu. Moskva vallutamine poolakate ja Novgorodimaa vallutamine rootslaste poolt.

Vene rahva võitlus poola panide vastu. Esimene maa-kaitsevägi. Võitlus aadli ja kasakate vahel. Teine maa-kaitsevägi. Rahvakangelased Minin ja Požarski. Moskva vabastamine interventidest.

Kordamine — 10 tundi.

X KLASS.

(77 tundi).

I. ISEVALITSUSE TUGEVNEMINE VENEMAAL XVII SAJ.

(9 tundi).

Mihhail Romanovi valitsemine. Mihhail Romanovi tsaariksvalimine. Riigi taastamine. Rahu sõlmimine Rootsi ja Poolaga. Sõda Poolaga Smolenski pärast. Suhted Krimmi ja Türgiga.

Feodaal-pärisorjuslik majandus XVII sajandil. 1649. a. „Sobornoje Uloženje“. Talupoegade lõplik pärisorjastamine. Käsitööstuse arenemine. Manufaktuur. Kaubandus. Linnad. Ulevenemaalise turu tekkimine XVII sajandil. Venemaa majanduslik mahajäävus.

Vene riigi valitsemisorganid. Tsaarivõim. Bojaariide duuma. Prikaasid. Kohalik võim. Vojevoodid linnades. Sõjavägi. Uute sõjaväeosade formeerimine.

Nikoni kirikureform ja kirikulõhe. Kirikureform. Õigeusu kiriku lõhenemise algus. Tsaar Aleksei Mihhailovitši isevalitsusliku võimu suurenemine.

Ukraina ja valgevene rahvaste võitlus Poola panide rõhumise vastu (2 tundi).

Ukraina ja Valgevene Poola võimu all. Ukraina ja Valgevene maade anastamine Poola mõisnike poolt. Ukraina ja Valgevene elanikkonna rõhumine. Zaporozje kasakkond.

Ukraina rahva võitlus sõltumatuse eest. Bogdan Hmel-nitski. Kasakate liikumine. Esimesed võidud poola vägede üle. Talupoegade ülestõus. Poola vägede lüüasaamine. Zbo-rovi rahu. Sõja taaspuhkemine. Belaja Tserkovi rahu. Ukraina raske olukord

Ukraina liitmine Venemaaga ja sõda Poolaga. Ukraina liitmine Venemaaga. Sõda Poola ja Rootsiga. Andrussovo vaherahu Poolaga. Ukraina Vene riigiga liitmise ajaloo-line tähtsus.

Rahva ülestõusud Vene riigis XVII sajandil (3 tundi).

Ülestõusud linnades XVII sajandi keskel. Maksude suu-rendamine. Ülestõusud Moskvas ja teistes linnades.

„Vasemäss“ Moskvas. Klassivõitluse tugevnemine. Vask-rahha väljalask. Ülestõus Moskvas 1662. a.

Volgamaa XVII sajandil. Volgamaa rahvad. Baškiiria olu-kord. Ülestõus Volgamil.

Rahva ülestõus Stepan Razini juhtimisel. Doni kasakad XVII sajandil. Kasakate kihistumine: jõukad ja kehvikud. Stepan Razini ülestõus. Sõjaretk Pärsiasse. Stepan Razini tagasipöördumine Doni äärde. Uus sõjaretk Volga äärde. Talurahvaülestõus. Volgamaade mittevene-rahvaste üles-tõus. Ülestõusu purustamine. Marksismi-leninismi klassikud talurahvasõdade osast.

Siberi rahvad XVII sajandil (1 tund).

Ida-Siber XVII sajandil. Ida-Siberi rahvad. Elanikkonna tegevusalad.

Ida-Siberi koloniseerimine. Dežnjovi ekspeditsioon. Venemaa väljajõudmine Vaikse ookeanini. Võitlus Amuuri pärast. Vene kolonisatsiooni kultuuriline mõju Siberile. Vene mere- ja maareisijate panus suurtesse maadeavastus-tesse.

Vene riigi kultuur XVII sajandil (1 tund).

Vene rahvusliku kultuuri arenemine. Rahvalooming. Tun- tud vene kunstnik Simon Ušakov. Kool. Esimene vene tea- ter. Vene, ukraina ja valgevene rahvaste kultuuriline koos- töö. Kultuuriliste sidemete tugevnemine Venemaa ja Lääne- Euroopa vahel.

II. VENEMAA AADLI-IMPEERIUM XVIII SAJANDIL (20 tundi).

Vene impeeriumi kujunemine. Peeter I (10 tundi).

Venemaa XVII sajandi lõpul ja XVIII sajandi algul. Vene- maa reformide eelõhtul. Ümberkorralduste vajalikkus Venemaa arenemise tõttu XVII sajandil. Kohajärgluse („mestnitšestvo“) kaotamine. Streletside ülestõus (1682. a.). Sofja valitsemisaeg. Peeter I valitsemisaja algus. Aasovi sõjaretked. Peetri reis välismaale. Streletside mäss (1698. a.) ja selle reaktsiooniline iseloom.

Peetri reformide algus. Manufaktuurtootmise arenemine.

Põhjasõda. Baltimaade blokaadi murdmise vajadus Vene- maale. Sõja algus. Vene regulaarmee loomine nekrutite värbamise teel. Esimesed võidud rootslaste üle. Peterburi rajamine. Uue Vene sõjalaevastiku loomine. Karl XII sis- setung Venemaale. Venelaste võit Poltaava all. Sõda Türgi- giga. Võit Rootsi laevastiku üle Hango neeme juures. Uusi- kaupunki (Nystadi) rahu. Venemaa rahvusvahelise seisundi kindlustamine. Eesti alade Vene riigi külge liitmise ajaloo- liselt progressiivne tähtsus.

Peeter I — silmapaistev vene väejuht, tema novaatorlus sõjakunsti alal.

Rahva ülestõusud. Talupoegade raske olukord. Astrahani ülestõus. Ülestõus Doni ääres Kondrati Bulavini juhtimisel. Baškiiride ülestõus.

Venemaa sotsiaal-majanduslik olukord ja Peeter I majan- duspoliitika. Manufaktuurtootmise arenemine. Pearaha. Talupojad. Aadlikud. Linnade olukord. Kaupmeeskond.

Reformid riigivalitsemise alal. Keskvalitsus (senat, kollee- giumid). Kohalikud asutised (kubermangud ja provintsid). Sõjavägi ja laevastik. Uus sõjatehnika.

Kultuur ja haridus. Kultuuriline tõus Peeter I ajal. Uus kalender kirikukalendri asemel. Tsiiviiltähestiku kasutuselevõtmine. Esimene ajaleht Venemaal. Koolid. Elukorra muutmine.

Peetri abilised. Ümberkorralduste vaenlased ja Peeter I võitlus nendega. Peeter I isik. Marx, Engels, Lenin, Stalin Peeter I tegevuse progressiivsest tähtsusest ja Venemaa impeeriumi sotsiaalsest olemusest.

Venemaa Peeter I järglaste ajal (3 tundi).

Pärisorjuse tugevnemine ja aadli eesõiguste kasv. Paleepöörded. Ülemnõunikud. Bironlus. Vene aadlike võitlus saksa ülemvõimu vastu.

Seitsme-aastane sõda. Rumjantsev ja vene sõjakunsti edasine arenemine. Vene sõjakunsti üleolek Preisi sõjakunstist. Võit sakslaste üle ja Berliini vallutamine.

Vene tsarismi koloniaalpoliitika Peeter I järglaste ajal. Kamšatka liitmine Venemaalga. Baškiiria rõhumine. Batõrša ülestõus.

Vene teadus ja kunst XVIII sajandi keskel. Teaduste Akadeemia. Suur vene õpetlane akadeemik M. V. Lomonossov. Tema võitlus saksa ülemvõimuga Teaduste Akadeemias. Lomonossovi osa vene ja maailma teaduse arenemises. Kunstide Akadeemia asutamine. Moskva Ülikooli rajamine. Suured vene maadeavastused (Bering jt.) ja nende panus maakera tundmaõppimisel.

Venemaa XVIII sajandi teisel poolel (7 tundi).

Katariina II valitsemisaja algus. Preisi mõju Peeter III ajal. Aadlike võitlus preisi ülemvõimu vastu ja 1762. a. riigipööre. Katariina II valitsemisaja algus.

Välispoliitika kuni talurahvasõjani. Rzeczpospolita (Poola) poliitiline nõrkus ja sotsiaalne võitlus riigis. Rzeczpospolita esimene jagamine. Esimene Türgi sõda.

Pärisorjuslik majandus XVIII sajandi teisel poolel. Pärisorjusliku eksploatatsiooni tugevnemine. Manufaktuurtootmise arenemine. „Tööinimeste“ olukord. Talupoegade ja „tööinimeste“ ülestõus.

Talurahvasõda Pugatšovi juhtimisel. Rahutuste algus. Jemeljan Pugatšov. Talurahva ja Volgamaa rahvaste üles-

tõus. Uurali mäetööliste osavõtt talurahvasõjast. Pugatšovi edu. Talurahvasõja purustamine. V. I. Lenin ja J. V. Stalin talurahvasõdadest Venemaal.

Aadli-diktatuuri kõvenemine. Kohalike asutiste reform. „Armukiri“ aadlikele.

Välispoliitika pärast talurahvasõja mahasurumist. Krimmi ühendamine. Teine Türgi sõda. Admiral Ušakov. Suure vene väejuhi A. V. Suvorovi võidud. „Võitmise teadus“. Vene XVIII sajandi sõjakunst kui tolle aja kõige eesrindlikum sõjakunst maailmas.

Ukraina XVIII sajandil. Ida-Ukraina. Paremakalda-Ukraina talurahva raske olukord poola panide võimu all. Haidamakkide ülestõus Poola vastu.

Haridus ja kultuur XVIII sajandi teisel poolel. Rahvuskultuuri kasv. Valitsevate klasside kultuur. Rahvalikud jooned vene kultuuris XVIII sajandil. Vene kirjanduse arenemine (Deržavin, Fonvizin). Esimene aadlikust revolutsioonäär-vabariiklane A. N. Radištšev. N. I. Novikovi rahvavalgustustöö. Vene kunstnikud (Levitski, Borovikovski), ehitusmeistrid (Baženov ja Kāzakov). Vene teatri areng (Fjodor Volkov). Pärisorjad-näitlejad ja -kunstnikud. Vene tehnikud ja leidurid (Polzunov, Kulibin). Pärisorjuslik kord kui peamine takistus Venemaa arengu, tema teaduse ja hariduse teel. Aadli lõmitamine välismaise ees kui rahvusliku kultuuri arenemist pidurdav tegur.

III. PÄRISORJUSLIKU KORRA LAGUNEMINE JA KAPITALISMI TEKKIMINE (20 tundi).

Tsarism XVIII sajandi lõpul ja tema võitlus 1789. aasta Prantsuse kodanliku revolutsiooniga (3 tundi).

Kodanlik revolutsioon Prantsusmaal ja selle tähtsus maailma ajaloos. Katariina II võitlus revolutsiooniga. Venemaa eesrindlike inimeste solidaarsus Prantsuse revolutsiooniga. Katariina II arveteõiendamine esimese aadlikust revolutsioonääri-vabariiklase ja pärisorjuse vastase A. N. Radištševi ja rahvavalgustaja Novikoviga.

Poola jagamised. Teine Poola jagamine. Kościuszko ülestõus. Kolmas Poola jagamine. Ukraina ja Valgevene maade

liitmine Venemaaga. Poola maade anastamine Preisi ja Austria poolt. Galiitsia vallutamine Austria poolt.

Paul I võitlus kodanliku Prantsusmaa vastu. Suvorovi Itaalia-sõjaretk. Kangelaslik Alpide ületamine Vene armee poolt. Admiral Ušakovi eskaadri tegevus Vahemerele. Suhete katkestamine Inglismaaga ja lähenemine Napoleonile. Aadlike vandenõu ja paleepööre 11. märtsil 1801. a.

1812. a. Isamaasõda. Napoleoni purustamine (5 tundi).

Tsarismi sise- ja välispoliitika kuni 1812. a. Pärissorjusliku korra lagunemise algus. Ukaas „vabade põllupidajate“ kohta. Sõda Napoleoniga (1805.—1807. a.). Tilsiti rahu. Venemaa osavõtt kontinentaalblokaadist. Vene-Rootsi sõda ja Soome liitmine Venemaaga. Bessaraabia liitmine Venemaaga. Napoleoni agressiivsed plaanid ja ettevalmistumine sõjaretkeks Venemaale.

1812. a. Isamaasõda. Napoleoni sissetung Venemaale. M. I. Kutuzov. Isamaasõda prantsuse sissetungijate vastu. Borodino lahing. Kutuzovi taktika ja strateegia üleolek Napoleoni taktikast ja strateegiast. Moskva põlemine. Partisaniliikumine ja selle kangelased. Berezina ja Napoleoni „suure armee“ hukkumine. Napoleoni keisririigi võimsuse purunemine 1812. a. Venemaal. Selle otsustav tähtsus Euroopa maade vabastamiseks Napoleoni võimu alt. Marksismi-leninismi klassikud 1812. a. sõjast.

1813.—1814. a. kampaania. Kodanliku Inglismaa, Euroopa feodaalsete monarhide ja vene tsarismi reaktsioonilised eesmärgid.

Tsarism Euroopa reaktsiooni eesotsas. Viini kongress. „Püha Liit“. Araktšejevius. Sõjaväelised asundused. Sõjaväeliste asunduste ülestõusud.

**Tsaari-Venemaa rahvad ja tsarismi koloniaalpoliitika
XIX sajandi esimesel veerandil (1 tund).**

Ida-Gruusia siirdumine Venemaa võimu alla. Taga-Kaukaasia vallutamine.

Dekabristid (3 tunði).

Pärissorjusliku korra lagunemine ja kapitalistlike suhete arenemine Venemaal. Vabadusliikumise kasv riigis pärast 1812. a. sõda. Ülestõus Semjonovski polgus.

Aadlike-revolutsionääride salaühingud. Radištševi ideede mõju. Lõunaühing. Pesteli „Vene õigus“. Põhjaühing. K. Rõlejev. „Ühendatud slaavlaste ühing“. Ülestõus Peterburis 14. detsembril 1825. a. Tšernigovi polgu ülestõus Ukrainas. Arveteõidendamine dekabristidega. V. I. Lenin dekabristidest.

Pärisorjusliku süsteemi kriis. Nikolai I monarhia (8 tundi).

Pärisorjusliku majanduse edasine laostumine. Sise- ja välisturu kasv. Pärisorjusliku töö vähene tulukus. Nikolai I majanduspoliitika. Laevandus. Esimesed raudteed.

Nikolai I isevalitsus. Kolmas osakond. Masside liikumine 30—40-ndail aastail. Ülestõusud Poolas (1830.—1831. a.). Talurahvaliikumine Ukrainas.

Kaukaasia vallutamine. Vene-Pärsia sõda. Armeenia liitmine Venemaaga. Vene-Türgi sõda. Tšetšnja ja Dagestani vallutamine. Šamiili liikumise reaktsiooniline iseloom. Šamiili sidemed Türgi ning Inglismaaga võitluses Venemaa vastu.

1848. a. revolutsioon Euroopas ja tsaari-Venemaa interventsioon Ungaris. Tsarism Euroopa sandarina. Venemaa eesrindlikud inimesed — Euroopa revolutsioonilise liikumise sõbrad ja liitlased.

Krimmi sõda. Idaküsimus. Rahvusvaheline olukord sõja eelõhtul. Krimmi sõja iseloom. Krimmi sõja käik. Sevastopoli kangelaslik kaitsmine ja ta langemine. Tsaari-Venemaa lüüasaamise põhjused Krimmi sõjas. Pariisi rahu (1856). Tsarismi kui Euroopa sandarmi osa langus. Marksismi-Leninismi klassikud Krimmi sõjast.

Ideelite voolude kujunemine ja ühiskondlik liikumine 30—50-ndail aastail. A. I. Herzen ja dekabristide mõju temale. Suur vene revolutsionäär-demokraat V. G. Belinski. Läänlased ja slavofiilid. Petraševski ring.

Teadus, kirjandus ja kunst võitluses tsarismi rõhumise vastu. Eesrindlikud vene kirjanikud ja nende võitlus aadlike lõimitamise vastu välismaise ees. Vene rahvusliku kirjanduse (Gribojedov, Puškin, Lermontov, Gogol), muusika (Glinka, Dargomõžski), maalikunsti (Brjullof, Trópinin, Fedotov), teaduse (Lobatševski, Petrov, Pirogov), teatri (Štšepkin) areng. V. G. Belinski mõju ja tema tähtsus vene

kirjanduse ja kunsti arengus. Eesrindliku vene kunsti realism. Eesrindliku vene kultuuri mõju teiste rahvaste kultuurile. Ukraina kultuuri areng (Ševtšenko). Taga-Kaukaasia rahvaste kultuuri areng (Abovjan, Ahhundov).

Tsarismi püüe vägivaldselt takistada rõhutatud rahvaste kultuurilist arenemist. Eesrindliku vene kultuuri mõju Lääne-Euroopale.

IV. KAPITALISMI ARENEMINE TSAARI-VENEMAAL (28 tundi).

60-ndate aastate kodanlikud reformid (5 tundi).

Talurahvareformi ettevalmistamine. Talurahvarahutuste kasv. Aleksander II. Revolutsiooniline olukord Venemaal. Võitlus talurahvareformi ümber ühelt poolt pärisorjapidajate-mõisnike ja liberaalide leeri ja teiselt poolt demokraatliku leeri vahel.

N. G. Tšernõševski ja N. A. Dobroljubov — talurahva-revolutsiooni ideoloogid. Herzen reformi ettevalmistamise aastail.

Pärisorjuse kaotamine. 1861. a. 19. veebruari määrus. Jaosmaa. „Lõigud“. Väljaostumaks. Pärisorjuse jäänused maal. Talurahva võitlus mõisnike omavoli vastu. Talurahva ülestõus Bezdnas. 60-ndate aastate revolutsionäärid-raznoštšinetsid. Tšernõševski revolutsiooniline võitlus 60-ndate aastate algul. Semstvoreform. Kohtureform. Linnareform. Sõjaväereform. V. I. Lenini ja J. V. Stalini hinnang 60-ndate aastate reformidele.

1863. a. ülestõus Poolas. Poola ülestõusu eelõhtul. 1863. a. ülestõus. Ülestõusud Leedus ja Valgevenes. 1863. a. ülestõusu lähtsus.

Kapitalismi arenemine 60—70-ndail aastail (7 tundi).

Kapitalism põllumajanduses ja tööstuses pärast reformi.

Kapitalismi arenemise iseärasused pärast reformi. Lenini kapitalismi arenemise kahest teest põllumajanduses. Talurahva kihistumine. Talurahva põhimassi laostumine ja vaesumine.

Kapitalismi arenemine tööstuses. Raudteede ehitamine.

Lenin kapitalismi arenemisest ääremaadel. Tööstusproletariaadi tekkimine. Töölise ekspluateerimine. Töölise streigid 60—70-ndail aastail.

Tsarismi välispoliitika 60—70-ndail aastail. Tsarismi rahvusvaheline olukord pärast Krimmi sõda.

1877.—1878. a. Vene-Türgi sõda. Venemaa osa Bulgaaria vabastamises ja Serbia ning Rumeenia sõltumatuse lõplikus kehtestamises. Sõbralike sidemete kindlustamine Balkani slaavlaste ja vene rahva vahel.

Kesk-Aasia vallutamine. Võidetud rahvaste ekspluateerimise tugevdamine tsarismi poolt. Rõhutatud rahvaste töötavate kihtide lähenemine vene rahvale ja nende ühine võitlus ühise vaenlase — tsarismi vastu.

70-ndate aastate revolutsiooniline liikumine. Narodniklus 70-ndail aastail. Narodnikluse programmi ja taktika reaktsiooniline iseloom. Lenin ja Stalin narodniklusest. „Rahva tahte“ krahh. Loris-Melikovi diktatuur. Aleksander II tapmine.

70-ndate aastate töölisliikumine. I Internatsionaal ja revolutsiooniline liikumine Venemaal. 70-ndate aastate streigid. Esimesed töölisel-revolutsionärid. Pjotr Aleksejev. „Lõuna-Venemaa Töölisühing“. „Põhja-Venemaa Töölisühing“. Vene tööliste solidaarsus Pariisi Kommuuniga. V. I. Lenin esimestest töölistest-revolutsionäridest.

Vene kultuur XIX sajandi 60—70-ndail aastail (2 tundi).

Revolutsioonilised demokraadid Tšernõševski, Dobroljubov, nende mõju eesrindliku teaduse, kirjanduse ja kunsti arenemisele. Eesrindlik vene teadus. Mendelejev, Setšenov, Sofja Kovalevskaja. Vene kirjandus ja selle ülemaailmne tähtsus: Turgenev, Gontšarov. „Pimeduse riigi“ paljastamine Ostrovski poolt. Nekrassovi ja Saltõkov-Štšedrini teoste revolutsioonilis-demokraatlik sisu.

Vene maalikunst („peredvižnikud“) ja muusika („Võimas rühm“). Nende panus maailma kunsti varasalve. Nende teoste realism, ideelisus ja rahvalikkus.

Vene rahva ja teiste Venemaa rahvaste kultuuriline koostöö. Vene teaduse ja kunsti üleolek lääne-euroopa teadusest ja kunstist.

Töölisklassi võitluse algus tsarismi vastu (8 tundi).

Poliitiline reaktsioon. Agraarkriis ja tööstuslik depressioon 80-ndail aastail. Aleksander III ja tema reaktsiooniline poliitika. 1891.—1892. a. nälg. Rahvuslik-koloniaalse rõhutamise tugevdamine. Juudipogrommid.

Tsarismi välispoliitika 80-ndail aastail. Prantsuse-Vene liit.

Võitluse algus marksistliku partei eest Venemaal. Esimese marksistliku rühma — „Töö vabastuse“ rühma — organiseerimine Plehhanovi poolt. Plehhanovi võitlus narodniklusega. Marksismi levimine Venemaal. Plehhanovi osa marksismi propageerimises. Morozovi streik. Esimesed sotsiaaldemokraatlikud ringid Venemaal. Peterburi tööliste esimene revolutsiooniline maipüha.

Tööstuskapitalismi kasv Venemaal. Tööstuslik tõus 90-ndail aastail. Vene tööstuse ja pankade välismaise kapitali poolt orjastamise algus. Raudteede ehitamine. Rasketööstuse arenemine. Nikolai II. Rahvuslik-koloniaalne rõhutamise Soomes, Kaukaasias ja Kesk-Aasias.

V. I. Lenini ja J. V. Stalini revolutsioonilise tegevuse algus.
V. I. Lenin. Rahvusvahelise revolutsioonilise liikumise keskuse ümberpaiknemine Venemaale. 90-ndate aastate streigiliikumine. Lenini revolutsioonilise tegevuse algus. Narodnikluse purustamine Lenini poolt. Lenini võitlus „legaalse marksismi“ vastu. Töölisklassi ja talurahva liidu leninlik idee. Peterburi „Töölisklassi Vabastusvõitluse Liit“. Lenini areteerimine ja asumisele saatmine. Peterburi streigid aastail 1896 ja 1897. VSDTP I kongress.

J. V. Stalin. Töölisliikumise tekkimine Kaukaasias. Seltsimees Stalini revolutsioonilise tegevuse algus. Seltsimees Stalini võitlus Gruusia narodnikutega ja Gruusia „legaalsete marksistidega“. Töölisliikumise juhtimine Tiflisis (Tbilisis) seltsimees Stalini poolt. Seltsimees Stalini kaasvõitlejad — Lado Ketshoveli ja A. Tsulukidze. Seltsimees Stalini revolutsioonilise tegevuse tähtsus marksismi võiduks Venemaal.

Kultuur XIX saj. lõpul ja XX saj. algul (4 tundi).

Marksismi edasiarendamine V. I. Lenini ja J. V. Stalini poolt. Leninism — vene ja maailma kultuuri suurim saavutus.

Loodusteaduste arendamine: Metšnikov, Timirjazev, Pavlov. Kuulsad vene õpetlased, novaatorid ja leiutajad: Jablotškov, Lodõgin, Popov, Žukovski, Tsiolkovski, Mitšurin.

Vene kirjanduse saavutused. L. N. Tolstoi, A. P. Tšehhov. Revolutsioonilise proletaarse kirjanduse tekkimine. Maksim Gorki.

Vene kunsti saavutused. Kunstnikud Repin, Surikov, Vereštšagin, Levitan, Serov. Vene rahvusliku kunsti galerii Moskvas (Tretjakovi galerii). Heliloojad Rimski-Korsakov, Tšaikovski. Moskva Kunstiteatri loomine. Vene teaduse, kirjanduse ja kunsti ülemaailmne tähtsus.

Venemaa rahvaste kultuur XIX saj. lõpul ja XX saj. algul. Ivan Franko. Kotsjubinski (Ukraina). Janko Kupala ja Jakub Kolas (Valgevene), Kosta Hetagurov (Ossetia), Suleiman Stalski (Dagestan), Džambul Džabajev (Kasahstan), I. Tšavtšavadze (Gruusia).

Kordamine — 2 tundi.

XI KLASS

(132 tundi).

I. ESIMENE KODANLIK-DEMOKRAATLIK REVOLUTSIOON (19 tundi).

Revolutsiooni eelõhtul (4 tundi).

Venemaa üleminek imperialismile. Tsaari-Venemaa maailma imperialismi süsteemis. Tööstuskriis XX saj. algul. Kapitalistlike monopolide tekkimine Venemaal. V. I. Lenin ja J. V. Stalin vene imperialismi sõjalis-feodaalsest iseloomust.

Massilise poliitilise võitluse algus Venemaal. Töölisklassi poliitiline ärkamine ja „Iskra“ osa. Poliitilised demonstratsioonid ja streigid aastail 1900—1903. Batumi demonstratsioon 1902. a. ja seltsimees Stalini osa selles. Talurahvalikumine 1902. a.

V. I. Lenini ja J. V. Stalini võitlus proletariaadi revolutsioonilise partei loomise eest. VSDTP II kongress. Kahe voolu — bolševistliku ja menševistliku — tekkimine parteis.

Vene-Jaapani sõda ja esimene vene revolutsioon
(1904.—1907. a.) (8 tundi).

Vene-Jaapani sõda. Tsaari-Venemaa osavõtt imperialistlikkude riikide võitlusest Hiina jaotamise pärast. Venemaa provokatsiooniline kaasatõmbamine kokkupõrkesse Jaapaniga Saksamaa poolt. Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide abi Jaapanile. Sõja algus ja käik. V. I. Lenin Port Arturi langemisest. Revolutsiooniline kriis riigis 1905. a. eel.

9. jaanuar 1905 — revolutsiooni algus. „Verine püha-päev“. Protestistreigid riigis. Tzarism ja kodanlus pärast 9. jaanuari.

Massiline revolutsiooniline liikumine 1905. a. suvel. VSDTP III kongress revolutsiooni iseloomust, liikumapanevatest jõududest ja perspektiividest Venemaal. Proletariaadi revolutsiooniline võitlus 1905. a. suvel. Talurahvaliikumine. Ülestõus soomuslaeval „Potjomkin“.

Oktoobri üldstreik. Bulõgini duuma. Portsmouth'i rahu. Ulevenemaaline poliitiline streik. Tsaari 17. oktoobri manifest. Tööliste saadikute nõukogud.

Venemaa rahvaste rahvuslik ja revolutsiooniline liikumine 1905. a. Soome, Poola, Valgevene, Baltimaade ja Ukraina rahvaste rahvuslik rõhumine ja nende vabadusvõitlus. Taga-Kaukaasia rahvaste revolutsiooniline vabadusvõitlus eesotsas seltsimees Staliniga. Volgamaade ja Siberi rahvaste rahvuslik liikumine.

Detsembri relvastatud ülestõus. Streikide muutumine ülestõusuks. Madruste ülestõus Sevastopolis. Talurahva ülestõusud. Relvastatud ülestõusu ettevalmistamine bolševike poolt. Moskva relvastatud ülestõus. Ülestõusud teistes linnades. Lenin detsembri-ülestõusust.

Revolutsiooni taandumine. Revolutsiooniline võitlus 1906. aastal. I Riigiduumade valimised. VSDTP IV kongress. I Riigiduumade II Riigiduumade. Kolmanda juuni riigipööre. 1905.—1907. a. revolutsiooni lüüasaamise põhjused ja revolutsiooni tähtsus.

Stolõpini reaktsioon (aastad 1908—1912) (4 tundi).

Kolmanda juuni monarhia. Tzarismi ja kodanluse blokk. 1904.—1908. a. tööstuslik depressioon. Kontrevolutsiooni

märatsus. III Riigiduuma. Imperialismi edasine arenemine Venemaal. Kapitali pealetung.

Põllumajanduse olukord. Stolõpini agraarreform ja selle tulemused.

Töölisliikumine reaktsooniaastail. Ideeline laostumine intelligenti hulgas. „Vehhi“ („Tähised“) ja V. I. Lenini hinnang neile.

Bolševikud reaktsooniaastail. Bolševike võitlus partei eest. Bolševike formeerumine iseseisvaks marksistlikuks parteiks. Bolševike raudne kaardivägi.

Stolõpini valitsuse välispoliitika. Inglise-Vene 1907. a. kokkulepe. Bosnia kriis. Tsarismi poliitika Idas.

Revolutsioonilise tõusu aastad (1912—1914) (3 tundi).

Uus revolutsiooniline tõus. Monopolistliku kapitalismi kasv Venemaal. Leena veresaun. Massiline revolutsiooniline liikumine tõusuaastail. Bolševistlik ajaleht „Pravda“.

Imperialistliku sõja eelõhtu. IV Riigiduuma valimised. Bolševikud IV Riigiduumas. Stalinlik „Peterburi tööliste juhend oma töölissaadikule“. V. I. Lenini ja J. V. Stalini tööd rahvusküsimuse alal. Revolutsioonilised streigid sõja eelõhtul.

II. TEINE KODANLIK-DEMOKRAATLIK REVOLUTSIOON (8 tundi).

Tsaari-Venemaa imperialistliku Maailmasõja aastail (6 tundi).

Tsaari-Venemaa osavõtt imperialistlikust Maailmasõjast. Imperialistlik Saksamaa kui peamine sõja-algataja. Esimese Maailmasõja algus. Sõja imperialistlik iseloom. Tsaari-Venemaa sõltuvus Inglismaast ja Prantsusmaast. Sõja käik ida-(Vene) rindel. Idarinde otsustav tähtsus Prantsusmaa päästmises. Vene soldatite kangelaslikkus. Läbimurre edelarindel 1916. a. ja selle tähtsus.

Reetmine II Internatsionaali poolt. Menševikud ja sotsialistid-revolutsionäärid — šovinismi levitajad Venemaal. Bolševike võitlus imperialistliku sõja ja sotsiaal-šovinistide vastu.

Revolutsioonilise kriisi süvenemine. Tsaari-Venemaa lüüa-

saamine ja selle põhjused. Majanduslik laos tagalas. Revolutsiooniline olukord riigis. Bolševike revolutsiooniline tegevus sõja-aastail.

Rahvusküsimus sõja-aastail. Ülestõusud Kesk-Aasias ja Kasahstanis.

Kodanlik-demokraatlik Veebruarirevolutsioon (2 tundi).

Veebruarirevolutsioon. Tsarismi kukutamine. Tööliste ja soldatite saadikute nõukogude moodustamine. Kodanliku Ajutise Valitsuse moodustamine. Kaksikvõim. V. I. Lenin kaksikvõimu klassi-iseloomust.

III. SUUR SOTSIALISTLIK OKTOOBRIREVOLUTSIOON (18 tundi).

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamine (6 tundi).

Ajutise Valitsuse kriisi algus. Olukord riigis pärast Veebruarirevolutsiooni. Lenini aprilliteesid. Aprillikriis.

Juunikriis. Juunidemonstratsioon. Ajutise Valitsuse vägede pealetung rindel ja selle nurjumine.

Venemaa rahvaste rahvuslik vabadusliikumine pärast tsarismi kukutamist. Ajutise Valitsuse rahvuspoliitika. Rahvusliku vabadusliikumise tugevnemine.

Juulikriis. Juulidemonstratsioon 3.—5. juulini. Bolševike partei VI kongress. Kongressi otsus relvastatud ülestõusu ettevalmistamisest.

Revolutsioonilise kriisi süvenemine. Kindral Kornilovi kontrrevolutsioonilise mässu purustamine. Bolševike juhtiv osa mässu purustamisel.

Nõukogude bolševiseerimine. Punakaardi formeerimine. Tööliste relvastamine. Relvastatud ülestõusu leninlik plaan. Parteikeskuse loomine ülestõusu juhtimiseks eesotsas selt-simees Staliniga. Zinovjevi ja Kamenevi reetmine, Trotski reetlikkus; nende paljastamine.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit (9 tundi).

Relvastatud oktoobriülestõus. V. I. Lenin ja J. V. Stalin — relvastatud oktoobriülestõusu organiseerijad. Ülestõus Petrogradis. Nõukogude II kongress ja Nõukogude valitsuse moodustamine. Nõukogude II kongressi rahu- ja maadek-

reet. Kerenski ja Krasnovi nõukogudevastase mässu mahasurumine. Ulestõus Moskvast. Oktoobrirevolutsioon rindel.

Nõukogude riigi organiseerimine. Proletariaadi diktatuuri kehtestamine. V. I. Lenin ja J. V. Stalin proletariaadi diktatuuri ülesannetest. Nõukogude võim kui proletariaadi diktatuuri riigivorm. Proletariaadi diktatuuri likvideerimise katsete läbikukkumine. Esimesed sammud sotsialismile. Vana riigimasina lammutamine. Nõukogude riigiaparaadi loomine. „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsioon“. Ulevenemaalise Erakorralise Komisjoni (Vetšeka) organiseerimine eesotsas Dzeržinskiga.

Nõukogude võimu võidukäik. Nõukogude võimu levimine ja kindlustamine. Kaledini ja Dutovi purustamine. Asutava Kogu laialisaatmine. Nõukogude III kongress. „Töötava ja eksploateeritava rahva õiguste deklaratsioon“.

Rõhutud rahvaste vabastamine nõukogude võimu poolt. Soome sõltumatuse tunnustamine. Võitlus nõukogude võimu eest Ukrainas ja Valgevenes, Baltimaadel, Taga-Kaukaasias ja Kesk-Aasias. Rahvusasjade Rahvakomissariaat.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni maailma-ajalooline tähtsus. Oktoobrirevolutsiooni võidu põhjused.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon — uue ajastu algus inimkonna ajaloos. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni põhjalik erinevus kõigist kodanlikest revolutsioonidest. Oktoobrirevolutsiooni osa meie kodumaa päästmisel allutamisest maailma imperialismile.

Bresti rahu. Võitlus hingetõmbeaja eest (3 tundi).

Bresti rahu. Võitlus imperialistlikust sõjast väljatuleku eest. Saksa imperialistide poolt esitatud röövellikud rahutingimused. Võitlus trotskistlik-buhaarinlike sõjaprovoakaatorite vastu. Saksa vallutajate üleminek pealetungile. Loosung „Sotsialistlik isamaa on hädaohus“. Revolutsioonilise rahvaarmee — Punaarmee organiseerimine. Punaarmee võit saksa imperialismi vägede üle. Partei VII kongress. Bresti rahu ratifitseerimine.

Sotsialistliku ülesehitustöö algus. Sotsialistlikule ülesehitustööle asumise leninlik plaan. Võitlus kulaklusega ja sotsialistliku revolutsiooni arendamine külas. Kehvtalurahva komiteed.

IV. SÕJALINE INTERVENTSIOON. KODUSÕDA

(10 tundi).

Nõukogude rahva Isamaasõda saksa röövvalutajate vastu 1918. a. Bresti rahu rikkumine Saksamaa poolt. Nõukogude territooriumi anastamine sakslaste poolt. Nõukogude võimu kukutamine Ukrainas, Valgevenes ja Baltimaadel. Rahvahulkade vastupanu okupantidele kõikjal. Võitlus saksa okupantidega Ukrainas. Seltsimees Vorošilov Ukraina väeosade eesotsas. Partisanisõda. Nikolai Štšors. Võitlus saksa okupantidega Krimmis, Valgevenes ja Baltimail. Eesti kodanlikud natsionalistid rahvusvahelise imperialismi teenistuses. Sakslaste osa revolutsiooni mahasurumisel Soomes. Bessa- raabia anastamine Rumeenia poolt.

Nõukogude vabariik rinnete rõngas. Rahvusvahelise imperialismi osa kodusõja organiseerimises. Ameerika imperialismi eriliselt silmakirjalik ja alatu tegevus. Vandenõu ja mässude organiseerimine nõukogude võimu vastu. V üle- venemaaline nõukogude kongress. Pahempoolsete sotsia- listide-revolutsionääride mässu purustamine. VNFSV esi- mene konstitutsioon. Nälg maal. Võitlus leiva pärast on võitlus sotsialismi eest. Seltsimees Stalin Tsaritsõnis. Tsa- ritsõni kangelaslik kaitsmine. Atentaat V. I. Leninile. Tšeh- hoslovakkide mässu mahasurumine.

Entente'i armeede pealetung Nõukogude Venemaale. Ing- lise interventsioon Taga-Kaspias ja Bakuus. 26 Bakuu ko- missari mahalaskmine. Saksamaa lüüasaamine ja Bresti lepingu tühistamine. Ukraina vabastamine. Entente'i vägede pealetungi nurjumine Põhjas. Nõukogude võimu taastamine Valgevenes ja Baltimail.

Entente'i kolme sõjaretke purustamine. Entente'i esimene sõjaretk 1919. a. kevadel. Koltšaki pealetung. Vastulöögi organiseerimine Entente'ile. Stalin ja Dzeržinski Idarindel. Frunze ja Kuibõšev Idarinde lõunagrupi eesotsas. Rahva- kangelane Tšapajev. Judenitši pealetung Petrogradile 1919. a. suvel. Petrogradi kaitsmine seltsimees Stalini juhti- misel. Koltšaki purustamine.

Entente'i teine sõjaretk. Denikini pealetung. Denikini purustamine stalinlik plaan. Esimese Ratsaarmee formeeri- mine. Astrahani kaitsmine S. M. Kirovi juhtimisel. Petro- gradi kaitsmine 1919. a. sügisel. Judenitši purustamine.

Entente'i kolmas sõjaretk. Poola panide pealetung Ukrainale. Vastulöökk edelarindel seltsimees Stalini juhtimisel. Trotski ja tema käsilaste reeturlik spionaažitegevus Poola-Nõukogude sõja ajal. Wrangeli pealetung lõunas. Kahhovka platsdarm. Wrangeli purustamine M. V. Frunze juhtimisel.

Kodusõda rahvuslikes rajoonides. Vene rahva ja ääremail Nõukogude võimu eest võitlevate Venemaa rahvaste sõjalis-poliitiline liit. Punaarmee abi rahvuslike ääremaade rahvastele. Kasahstani ja Kesk-Aasia vabastamine. Nõukogude võimu kehtestamine Taga-Kaukaasias. Kontrrevolutsiooni purustamine Kesk-Aasias. Jaapani interventide purustamine Kaug-Idas. Nõukogude Venemaa vennalik abi Mongoolia töörahvale. Suure vene rahva osa rahvuslike rajoonide vabastamisel välismaistest okupantidest.

Sotsialistlik ülesehitustöö kodusõja-aastail. Sõjakommunismi poliitika. Toiduainete andmise kohustuse sisseseadmise dekreet. Üldine töökohustus. Töölisklassi sõjalis-poliitiline liit talurahva põhihulkadega. Partei VIII kongress ja selle osa võitluses liidu eest kesktalupojaga proletariaadi juhtimisel. Majanduslik ja kultuuriline ülesehitustöö kodusõja-aastail. Nõukogude rahva töökangelaslikkus. Kommunistlikud laupäevakud ja nende tähtsus. Rahuliku hingetõmbe aeg 1920. a. Partei IX kongress. Tööarmed.

Nõukogude vabariigi poolt kodusõjas saavutatud võidu maailma-ajalooline tähtsus. Nõukogude riigi võidu põhjused välismaise interventsiiooni ja sisemaise kontrrevolutsiooni ühendatud jõudude üle. Bolševike partei — võitluse organisearija rinnetel. V. I. Lenin ja J. V. Stalin Punaarmee juhtidena. Stalinlik sõjakunst kodusõja-aastail. Bolševikud kodusõja väejuhtidena. Partei organiseerimistöo tagalas. Rahvusvahelise kapitali esimese sõjalise kallaletungi krahh. Selle ajalooline tähtsus Nõukogude riigi sõltumatuse ja edasise sotsialistliku ülesehitustöö kindlustamiseks.

V. ÜLEMINEK RAHULIKULE TÖÖLE RAHVA- MAJANDUSE TAASTAMISEKS (1921—1925) (6 tundi).

Üleminek uuele majanduspoliitikale. Nõukogude vabariigi rahvusvaheline ja siseolukord pärast kodusõja lõppu.

Majanduslik laostumine ja laos riigis. Kulakute mässud. Kroonlinna kontrrevolutsiooniline mäss. Partei üritused võitluses laosega. VIII ülevenemaaline nõukogude kongress. Maa elektrifitseerimise leninlik plaan. Partei X kongress. Uleminek uuele majanduspoliitikale. Toiduainete andmise kohustuse asendamine toitlusemaksuga. Tööliste ja talupoegade liidu kindlustamine. V. I. Lenin ja J. V. Stalin uuest majanduspoliitikast. Partei XI kongress. Seltsimees Stalini valimine partei Keskkomitee peasekretäriks (1922. a.).

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu moodustamine. Nõukogude Venemaa rahvusvaheline olukord 1922. a. algul. Nõukogude delegatsiooni osavõtt Genua ja Haagi konverentsist. Nõukogudemaa majandusliku orjastamise katsete nurjumine. Majandusliku taastamise esimesed edusammud. Kõikide nõukogude vabariikide ühinemise vajalikkus. I üleliiduline nõukogude kongress. „Deklaratsioon NSV Liidu moodustamise kohta“ ja „Leping NSV Liidu moodustamise kohta“. Nende vastuvõtmine kongressi poolt. Nõukogude Liidu esimene konstitutsioon. Nõukogude Liidu kui maailma esimese paljurahvuselise sotsialistliku riigi moodustamise maailma-ajalooline tähtsus.

V. I. Lenini õpetused. J. V. Stalini töotusvanne. V. I. Lenini viimased esinemised. Bolševike partei XII kongress. Seltsimees Stalini ettekanne rahvusküsimusest. Taastamisperioodi raskused. Imperialistide ja nende agentide — trotskistide provokatsioonid. V. I. Lenini surm. Seltsimees Stalini töotusvanne Nõukogude kongressil. Leninlik kutse. Seltsimees Stalini teose „Leninismi alustest“ ajalooline tähtsus.

VI. NSV LIIT VÕITLUSES SOTSIALISTLIKU INDUSTRIALISEERIMISE EEST (1925—1929)

(6 tundi).

Kurss sotsialistlikule industrialiseerimisele. V. I. Lenin ja J. V. Stalin sotsialismi võidu võimalikkusest meie maal. Sotsialismi ülesehitamise programm NSV Liidus. Partei XIV kongress — sotsialistliku industrialiseerimise kongress.

Sotsialistliku industrialiseerimise raskused ja edusammud. Sotsialistlik industrialiseerimine ja selle põhimõtteline erinevus kapitalistlikust industrialiseerimisest. Viisaastaku hiiglehitiste (Dneprogesi, Turkestan-Siberi raudtee, Stalin-

gradi traktoritehase jt.) ehitamise algus. Industrialiseerimise raskused, Trotskism — kontrrevolutsioonilise kodanluse eel-salk. Trotskistlik-zinovjevliku kodumaareeturite bloki pu-rustamine. Sõjaõhutajate plaanide paljastamine. Kaug-Ida eriarmee võit ja konflikti likvideerimine Ida-Hiina raud-teel.

Kurss sotsialistlikule kollektiviseerimisele. Industrialisee-rimise saavutused ja põllumajanduse mahajäävus. UK(b)P XV kongress — põllumajanduse kollektiviseerimise kong-ress.

Sotsialismi ülesehitustöö esimese viisaastaku plaan. Esi-mese stalinliku viisaastaku põhimised ülesanded. Võitlus viie aasta plaani täitmise eest nelja aastaga. Hulkade töö-aktiivsuse tõus. 1929. aasta — suure murrangu aasta.

VII. NSV LIIDU VÕITLUSES PÕLLUMAJANDUSE KOLLEKTIVISEERIMISE EEST (1930—1934)

(5 tundi).

Võitlus talumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise eest. NSV Liidu rahvusvaheline olukord kollektiviseerimise aastail. Uleminek üldise kollektiviseerimise ja selle alusel kulakluse kui klassi likvideerimise poliitikale. Üldine kollektiviseerimine ja kulakluse kui klassi likvideerimine — sügavaim revolutsiooniline pööre, mis oma tagajärgedelt on võrdne revolutsioonilise pöördega 1917. a. oktoobris. Partei ja Nõukogude riigi võitlus pahempoolsete moonutustega kollektiviseerimisliikumises. Seltsimees Stalini artiklite „Peapööritus edusammudest“ ja „Vastus seltsimeestele kolhoosnikutele“ ajalooline tähtsus.

NSV Liidu muutumine agraarmaast industriaalmaaks. NSV Liidu astumine sotsialismi perioodi. NSV Liidu majandusliku sõltumatuse ja kaitsevõime tugevdamine. UK(b)P XVI kongress — kogu rindel sotsialismi laialdase peale-tungi kongress. Seltsimees Stalini aruanne esimese viis-aastaku kokkuvõtetest UK(b)P Keskkomitee jaanuariplee-numil 1933. a. UK(b)P XVII kongress — võitjate kongress. Teise viisaastaku plaani kinnitamine. Purustatud ekspluataa-torlike klasside jäänuste vastupanu tugevnemine. S. M. Ki-rovi roimarlik tapmine.

VIII. VÕITLUS SOTSIALISTLIKU UHISKONNA ÜLES- EHITUSE LÕPULEVIIMISE EEST JA STALINLIK KONSTITUTSIOON (10 tundi).

NSV Liidu rahvusvaheline olukord aastail 1935—1938. Rahvusvahelise imperialismi plaanid uue sõjalise kallal-
tungi organiseerimiseks NSV Liidule. Teise Maailmasõja
järg-järguline vallapäätmine Saksamaa, Itaalia ja Jaapani
poolt sobingus Inglise, Prantsuse ja Ameerika Ühendriikide
imperialistidega. NSV Liidu võitlus rahu ja kollektiivse
julgeoleku eest. Jaapani sõjalise avantüüri purustamine Has-
sani järve juures ja Halhin-Goli rajoonis. Fašismi trotskist-
lik-buhaarinlike agentide likvideerimine.

Teine viisaastak. Teise viisaastaku põhimised ülesanded.
Tööstuse tehnilise rekonstrueerimise lõpuleviimine. Põllu-
majanduse rekonstrueerimine. Kolhoosnikute-lööktöölise
II üleliiduline kongress. Kolhoosielu stalinliku põhikirja
vastuvõtmine. Stalinlik loosung: „Kaadrid otsustavad kõik”.
Stahaanovlik liikumine. Seltsimees Stalini kõne staha-
anovlaste nõupidamisel. Kultuuriline ülesehitustöö NSV Lii-
dus stalinlike viisaastakute aastail. Teise viisaastaku kokku-
võtted.

Suur stalinlik konstitutsioon. Sügavad muutused NSV
Liidu elus perioodil 1924—1936. Erakorraline VIII üleliidu-
line nõukogude kongress ja stalinliku konstitutsiooni vastu-
võtmine. Nõukogude demokraatia ja selle eelised kodanliku
demokraatia ees. Põhjalikud erinevused nõukogude demo-
kraatia ja kodanliku demokraatia vahel. Nõukogude rahva
poliitilis-moraalne ühtsus. Kommunismi esimese faasi —
sotsialismi — ülesehitamise NSV Liidus seadusandlik fiksee-
rimine konstitutsioonis. Seltsimees Stalin sotsialismi põhi-
printsipiidest. NSV Liidu konstitutsiooni maailma-ajalooline
tähtsus.

UK(b)P XVIII kongress. Seltsimees Stalini aruandekõne.
Partei XVIII kongressi poolt püstitatud põhimine majandus-
lik ülesanne — järele jõuda ja ette jõuda peamistest kapi-
talistlikest maadest majanduslikult. NSV Liidu astumine
sotsialismilt kommunismile järk-järgulise ülemineku faasi.
Seltsimees Stalin kommunismi põhiprintsiipiidest ja riigist
kommunismi perioodil. Seltsimees Molotovi kõne NSV Liidu

rahvamajanduse arendamise kolmanda viisaastaku plaanist.

Võitlus rahu eest Teise Maailmasõja tingimustes. NSV Liidu võitlus rahu eest. Lääne-Ukraina taasühendamine Ukraina NSV-ga ja Lääne-Valgevene taasühendamine Valgevene NSV-ga. Soome sõjalise avantüüri purustamine. Nõukogude-Rumeenia konflikti rahulik lahendamine Bessaraabia küsimuses. Leedu, Läti ja Eesti vastuvõtmine Nõukogude Liidu koosseisu. NSV Liidu piiride kindlustamine.

IX. NÕUKOGUDE RAHVA SUUR ISAMAASÕDA FAŠISTLIKE AGRESSORITE VASTU (12 tundi).

Hitlerliku Saksamaa sõnamurdlik kallaletung Nõukogude Liidule. Hitlerlik „välksõja“ plaan ja selle kõlbmatus. NSV Liidu sõda hitlerliku Saksamaaga — kõige õiglasem sõda ajaloos. Riikliku Kaitsekomitee loomine seltsimees Staliniga eesotsas. Seltsimees Stalini raadiokõne 3. juulil 1941 — nõukogude rahva võitlusprogramm.

Nõukogude Armeed aktiivse kaitse lahingud 1941. a. suvel ja sügisel. Sakslaste purustamine Moskva all. Hitlerliku Saksamaa ajutised eelised esimestel sõjakuudel. Nõukogude rahva jõudude koondamine võitluseks vaenlasega. Leningradi, Odessa, Sevastopoli ja teiste linnade kangelaslik kaitsmine. Nõukogude sõjameeste kangelaslikkus, kartmatus ja ennastsalgavus võitluses saksa röövvalutajatega. Rahvalik partisanisõda fašistlike röövlite vastu. Tööstuse ümberbaseerimine NSV Liidu idarajoonidesse ning siin uute tööstuskollete loomine. Nõukogude inimeste ennastsalgav töö tagalas. Saksa „välksõja“ plaani krahh. Nõukogude Armeed vastupealetung ja sakslaste purustamine Moskva all seltsimees Stalini plaani järgi.

Suur Stalingradi lahing — sõja pöördepunkt. Saksa armeed pealetung edelarindel ja saksa väejuhatuse röövellikud plaanid 1942. aastaks. Sakslaste taktikalised edusammud 1942. a. suvel ja nende peamised põhjused. Stalinlik plaan suure saksa grupeeringu purustamiseks Stalingradi rajoonis ja selle plaani teostamine. Stalingradi lahingu ajalooline tähtsus.

Põhjaliku murrangu aasta sõja käigus (1943).

Saksa pealetungi nurjumine 1943. a. suvel. Orjol-Kurski

lahing ning Nõukogude Armees pealetung 1943. a. suvel ja sügisel.

Teise rinde avamisega viivitamine liitlaste poolt ja selle mõju sõja pikalevenimisele. Teherani konverents. Seltsimees Stalin põhjalikust murrangust Nõukogude—Saksa rindel 1943. a. Nõukogude Armees 1943. a. lahinguoperatsioonide tulemused.

Nõukogude Armees suur pealetung 1944. a. Kümme stalinlikku lööki. Nõukogudemaa puhastamine saksa fašistlikest röövvalutajaist. Saksamaa satelliitide purustamine ja kapituleerumine. Nõukogude Armees vabastusretk Euroopasse. Sõjategevuse ülekandmine Saksamaa territooriumile. Nõukogude rahva otsustav osa fašistide poolt orjastatud Euroopa rahvaste vabastamises ja Euroopa tsivilisatsiooni päästmises. Nõukogude Armees ajaloolised võidud kui peapõhjused; mis sundisid liitlasi avama teise rinde Euroopas.

Hitlerliku Saksamaa sõjalise purustamise lõpuleviimine. Rünaku ettevalmistamine hitlerlikule Saksamaale. Rünaku algus. NSV Liidu, Suurbritannia ja Ameerika Ühendriikide juhtide konverents Krimmis. Sakslaste Berliini grupeeringu likvideerimine, Berliini ründamine ja vallutamine Nõukogude vägede poolt. Saksamaa tingimusteta kapituleerumine. NSV Liidu otsustav osa võidus hitlerliku Saksamaa üle. NSV Liidu osa slaavi rahvaste vabastamisel hitlerliku Saksamaa rõhumisest. Seltsimees Stalini läkitus rahvale 9. mail 1945. NSV Liidu, Suurbritannia ja Ameerika Ühendriikide riigijuhtide Berliini (Potsdami) konverents ja selle põhimised otsused. Krimmi ja Berliini konverentside otsuste täitmise saboteerimine Ameerika Ühendriikide ja Inglise valitsuste poolt.

Imperialistliku Jaapani purustamine. Jaapani imperialistide röövellikud plaanid. Jaapani abi hitlerlikule Saksamaale sõjas NSV Liidu vastu. NSV Liidu astumine sõtta Jaapaniga. Nõukogude vägede pealetung Mandžuurias, Sahalini saarel, Koreas ja Kuriili saartel.

Jaapani imperialistide lüüasaamine. NSV Liidu otsustav osa võidu saavutamisel imperialistliku Jaapani üle. Jaapani tingimusteta kapituleerumine. Seltsimees Stalini läkitus rahvale 2. septembril 1945.

NSV Liidu võidu põhjused Suures Isamaasõjas. Nõukogude ühiskondliku ja riikliku korra eelised ning elujõu-

lisus. Nõukogude ühiskonna poliitilis-moraalne ühtsus. Nõukogude Liidu rahvaste sõprus ja vendlus. Vene rahva juhtiv osa Suures Isamaasõjas. Lenini-Stalini partei — nõukogude rahva võitude innustaja ja organiseerija Suures Isamaasõjas. Nõukogude patriotism ja massiline kangelaslikkus Suure Isamaasõja päevil. Nõukogude Armeed — meie aja esmaklassiline armee. Nõukogude Liidu generalissimus seltsimees **Stalin** — nõukogude rahva võitude innustaja ja organiseerija Suures Isamaasõjas. Stalinlik sõjateadus ja stalinlik sõjakunst kui kõige eesrindlikum maailmas. Seltsimees Stalini ajalooline kõne 9. veebruaril 1946. a. Nõukogude Liit — üldise rahu ja julgeoleku võimas tegur.

X. NSV LIIDU ULEMINEK RAHULIKULE ULES- EHITUSTÖÖLE (4 tundi).

Kahe leeri — imperialistliku ja demokraatiavastase leeri ühelt poolt ning imperialismivastase ja demokraatliku leeri teiselt poolt — kujunemine pärast Teist Maailmasõda. Muutused imperialismi ja sotsialismi jõudude vahekorras sotsialismi kasuks. Maailma reaktsiooni ja agressiooni keskuse ümberpaiknemine Ameerika Ühendriikidesse. NSV Liidu juhtiv osa võitluses demokraatia, kindla rahu ja rahvaste julgeoleku eest.

Sõjajärgne stalinlik viisaastak ja selle põhimised ülesanded. NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise stalinlik plaan 1946—1950. Nõukogude rahva tööaktiivsuse tõus võitluses uue viisaastaku plaani ennetähtaegse täitmise eest. Uued sotsialistliku töö kangelasused. NSV Liidu Euroopaosa stepi- ja metsastepi rajoonide looduse ümberkujundamise suur stalinlik plaan. Uute hiiglehituste (Kuibõševi ja Stalingradi hüdroelektrijaam, Turkmeeni peakanal jt.) ehitamine.

XI. KULTUURIREVOLUTSIOON NSV LIIDUS. SOTSIALISTLIKU KULTUURI ÕITSENG (4 tundi).

Teaduse õitseng NSV Liidus. Teaduse korüfeed — V. I. Lenin ja J. V. Stalin. J. V. Stalini teoste väljaandmine. Selle ajalooline tähtsus. Lenin ja Stalin parteilisusest tea-

duses ja kunstis. Seltsimees Stalini poolt nõukogude teadlaste ette seatud ülesanne — ületada lähemal ajal teaduse saavutused väljaspool meie maa piire. Väljapaistvad teadlased: Pavlov, Mitsurin, V. L. Komarov, Burdenko, Lös-senko jt. Eesrindliku materialistliku mitsuurinliku teooria võit bioloogias ja selle võidu tähtsus teaduse edasisele arengule NSV Liidus.

Nõukogude kirjanduse arenemine (M. Gorki, A. Tolstoi, V. Majakovski, N. Ostrovski, M. Šolohhov, A. Fadejev jt.). Nõukogude kunst (maal, skulptuur, arhitektuur, muusika, teater, kinematograafia). Stalini preemiade laureaadid.

Vormilt rahvusliku ja sisult sotsialistliku kultuuri õitseng Nõukogude Liidu vabariikides. Suure vene rahva kultuuri mõju NSV Liidu rahvaste kultuurile.

ÜK(b)P Keskkomitee otsused ideoloogilise töö küsimustes ja nende tähtsus rahvahulkade kommunistlikuks kasvatamiseks ja kultuuri edasiseks tõusuks NSV Liidus.

Nõukogude kultuuri üleolek kodanlikust kultuurist. Kodanliku kultuuri roiskumine ja langus. NSV Liidu sotsialistliku kultuuri ülemaailmne tähtsus.

Kordamine — 30 tundi.

Vastutav toimetaja E. Sõgel

Tehniline toimetaja A. Sepp

Ladumisele antud 18. IX 1950. Trükimisele antud 4. X 1950. Trükiarv 2000. Paber 56×79, 1/16. Trükipoognaid 7,25. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 5,8. Arvutuspoognaid 6,98. MB-08312. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk tän. 54/58. Tellimise nr. 1744.

На эстонском языке.

Программы для семилетних и средних школ.

Rbl. 2.80

Ar 950
Algkoolide

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR

139.901

Rbl. 2.80

Ar 950
Alkoholide

Raamatupalat

~~50-839~~